

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

Π.Μ.Σ. ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ & ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΜΑΘΗΜΑ: ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Α' ΕΞΑΜΗΝΟ (ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2023-2024)

ΘΕΜΑ

«Η υποστήριξη της κατηγορίας στο νέο Κώδικα Ποινικής Δικονομίας»

Εκπόνηση: Κωνσταντίνος Ποδαράς

Επιβλέποντες:

Αλέξανδρος Δημάκης

Αριστομένης Τζαννετής

ΑΘΗΝΑ, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2023

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία, η οποία εκπονήθηκε στα πλαίσια του μαθήματος «Ειδικά Θέματα Ποινικού Δικονομικού Δικαίου», του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών του τμήματος Νομικής, με κατεύθυνση «Ποινικό Δίκαιο και Ποινική Δικονομία», αποβλέπει στο να επισημανθούν οι αλλαγές, οι οποίες επήλθαν με το νέο ΚΠΔ, στον θεσμό της υποστήριξης της κατηγορίας. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για μια συνοπτική ανάλυση των βασικών ζητημάτων που ανακύπτουν ως προς τον εν λόγω θεσμό, πώς αυτά αντιμετωπίστηκαν στην πάροδο των χρόνων από την Θεωρία και τη Νομολογία και πώς τελικώς αντιμετωπίζονται υπό την σημερινή μορφή του θεσμού.

Περιεχόμενα

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
II. Η ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΝΤΟΣ ΤΗΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	5
i. ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΣΤΙΚΗΣ ΦΥΣΕΩΣ	5
ii. Η ΑΜΕΣΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΖΗΜΙΑΣ: ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ	7
iii. Η ΑΜΕΣΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΖΗΜΙΑΣ: ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΤΑΞΗΣ.....	8
iv. ΥΠΑΡΞΗ ΕΝΕΡΓΟΥΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΑΞΙΩΣΗΣ	9
1. Η ΑΠΟΣΒΕΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΑΞΙΩΣΗΣ.....	9
2. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΑΞΙΩΣΗΣ	11
III. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗΣ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ	21
i. ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΠΡΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΥΣ.....	21
ii. ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΠΡΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΛΟΓΩ ΨΥΧΙΚΗΣ ΟΔΥΝΗΣ.....	23
iii. ΟΙΟΝΕΙ ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΔΙΑΔΟΧΗ ΤΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ	24
iv. ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΠΡΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΑΠΟ ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ	27
1. ΓΕΝΙΚΑ.....	27
2. ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΥΠΟ ΕΚΚΑΘΑΡΙΣΗ.....	31
3. ΕΝΩΣΕΙΣ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΧΩΡΙΣ ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ	31
4. ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΥΠΟ ΠΤΩΧΕΥΣΗ - ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ.....	32
IV. ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΠΡΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ	35
i. ΓΕΝΙΚΑ.....	35
ii. ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ	36
iii. ΕΚΠΡΟΣΩΠΗΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ.....	38
iv. ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΣΤΑ ΟΠΟΙΑ ΠΑΡΙΣΤΑΤΑΙ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ	39
V. ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΟΤΑΝ ΠΡΟΣΒΑΛΛΕΤΑΙ ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΝ ΓΕΝΕΙ	40
VI. ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ	44
VII. ΤΥΠΙΚΕΣ – ΔΙΑΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ	46
i. ΣΤΗΝ ΠΡΟΔΙΚΑΣΙΑ	46
ii. ΣΤΗΝ ΕΠ’ ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΩ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ	49
iii. ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΔΙΧΩΣ ΣΥΝΗΓΟΡΟ	51
iv. ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΔΙΑ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ	51
v. ΚΑΤΑΒΟΛΗ ΠΑΡΑΒΟΛΟΥ	52
VIII. ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΠΡΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ.....	53
i. ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΔΙΚΑΣΙΑ - ΑΝΤΙΡΡΗΣΕΙΣ	54
ii. ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠ’ ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΩ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ – 171 ΠΑΡ. 3 ΚΠΔ	55

ΙΧ. ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΠΡΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ	58
i. ΑΝΗΛΙΚΟΙ – ΥΠΟ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΣΗ	59
ii. ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ	59
iii. ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΚΑΚΗΣ ΕΚΠΡΟΣΩΠΗΣΗΣ	63
Χ. ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΠΡΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ	63
ΧΙ. ΧΡΟΝΟΣ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ	65
ΧΙΙ. ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΤΑΜΕΝΟΥ	66
i. ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΔΙΚΑΣΙΑ	66
ii. ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ	67
iii. ΑΡ. 172 ΠΑΡ. 2 ΚΠΔ	68
iv. ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΕΝΔΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ	69
ΧΙΙΙ. ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΟΥ ΑΡ. 588 ΚΠΔ	71
ΧΙV. ΕΠΙΛΟΓΟΣ	72

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κρίσιμο είναι πριν από την ανάλυση των επιμέρους ειδικότερων ζητημάτων, τα οποία προκύπτουν αναφορικά με τον θεσμό της υποστήριξης της κατηγορίας, να αναφερθούμε στην νομική φύση του θεσμού. Με τον Ν. 4620/2019 ο θεσμός της πολιτικής αγωγής¹ αντικαταστάθηκε από τον θεσμό της λεγόμενης πλέον «*παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας*»². Ήδη από την ονομασία μαρτυρείται, ότι δίδεται έμφαση στον ποινικό χαρακτήρα του θεσμού³, παρέχοντας την δυνατότητα στον παθόντα να παρασταθεί στην ποινική δίκη, με βασικό σκοπό να συμμετέχει ενεργά στην ποινική διαδικασία, να ενισχύσει την κατηγορία και να συμβάλει στην καταδίκη του κατηγορουμένου. Ωστόσο, αυτό δεν πρέπει να παρερμηνευθεί και να θεωρηθεί ότι η αστική φύση του θεσμού εξαλείφθηκε πλήρως. Ο μικτός χαρακτήρας παραμένει αμετάβλητος⁴ όσον αφορά την ενεργητική νομιμοποίηση των προσώπων, ενώ παύει να υφίσταται μόνο όσον αφορά την λειτουργία του θεσμού αυτή καθ' εαυτή.

II. Η ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΝΤΟΣ ΤΗΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

i. ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΣΤΙΚΗΣ ΦΥΣΕΩΣ

Το σημαντικότερο ίσως ζήτημα στον θεσμό της υποστήριξης της κατηγορίας είναι τα κριτήρια της ενεργητικής νομιμοποίησης, ο προσδιορισμός δηλαδή των προσώπων, τα οποία νομιμοποιούνται να παρασταθούν στην ποινική δίκη προς υποστήριξη της κατηγορίας. Οι προϋποθέσεις λοιπόν, της ενεργητικής νομιμοποίησης, καθορίζονται από το άρ. 63 ΚΠΔ, σύμφωνα με το οποίο *«οι δικαιούμενοι κατά τον αστικό κώδικα σε αποζημίωση ή αποκατάσταση από το έγκλημα ή σε χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης, ακόμα και όταν από διάταξη νόμου η υποχρέωση για την αποκατάσταση της ζημίας ή την ικανοποίηση της ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης περιορίζεται αποκλειστικά σε τρίτο*

¹ Ίδετε Λ. Μαργαρίτης, Η πολιτική αγωγή: σχέση αστικής και ποινικής δίκης, ΠοινΔικ 2005, σελ. 717 επ.

² Είχε ήδη υποστηριχθεί κατά το παρελθόν και από την Νομολογία η παράσταση μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας. ΑΠ 2378/2002 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1518/2005 ΠοινΧρον ΝΣΤ/2006, σελ. 495 επ., με αντίθετη εισαγγελική πρόταση Α. Ζύγουρα και παρατηρήσεις Π. Χριστόπουλου.

³ Αναλυτικά για τα ζητήματα που ανέκυψαν στο παρελθόν σχετικά με το ποινικό δόγμα, ύστερα από την αναγνώριση του μικτού χαρακτήρα του θεσμού και την έμφαση στον ποινικό χαρακτήρα αυτού ίδετε Π. Μπρακουμάτσος, Ποινικό δίκαιο (ουσιαστικό και δικονομικό) και πολιτική δίκη, ΠοινΔικ 2013, σελ. 83 επ.

⁴ Ίδετε Κ. Κακαβούλης, Υποστήριξη της κατηγορίας: μία τύπος μετεξέλιξη της πολιτικής αγωγής, ΠοινΧρον ΞΘ/2019, σελ. 478 επ.

πρόσωπο, μπορούν να παραστούν στο ποινικό δικαστήριο για την υποστήριξη της κατηγορίας».

Όπως ήδη επισημάνθηκε, ο νέος ΚΠΔ διατηρεί αμετάβλητο τον μικτό χαρακτήρα⁵ που εμφάνιζε ο προγενέστερος θεσμός της πολιτικής αγωγής ως προς την ενεργητική νομιμοποίηση. Ο κύκλος των νομιμοποιούμενων προσώπων προς υποστήριξη της κατηγορίας δεν καθορίζεται ευθέως, αλλά με παραπομπή του νομοθέτη σε διατάξεις του αστικού δικαίου και ιδίως στα άρ. 914 και 932 ΑΚ σε συνδυασμό με τα άρ. 297 και 298 ΑΚ. Σύμφωνα με το άρ. 914 ΑΚ «όποιος ζημιώσει άλλον παράνομα και υπαίτια έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει». Ο παθών λοιπόν, της αδικοπραξίας έχει αξίωση αποζημίωσης για την ζημία την οποία υπέστη, αλλά και αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, η οποία συνίσταται στην μη αποτιμητή σε χρήμα ζημία που υφίσταται το πρόσωπο από την προσβολή περιουσιακών και μη αγαθών του, τα οποία αναφέρονται στην ηθική, πνευματική και σωματική του υπόσταση, όπως η τιμή, η υγεία, η ελευθερία του προσώπου κλπ⁶. Με βάση τον ορισμό του άρ. 914 ΑΚ, λοιπόν, κάθε έγκλημα συνιστά αδικοπραξία και συνεπώς το πρόσωπο εις βάρος του οποίου τελέστηκε έχει αξίωση αποζημίωσης και χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης και ως εκ τούτου το δικαίωμα να παρασταθεί προς υποστήριξη της κατηγορίας στην ποινική δίκη⁷.

Εάν αρκεστούμε, όμως, στο αστικό αυτό κριτήριο για τον καθορισμό των δικαιούμενων σε υποστήριξη της κατηγορίας, τότε θα διευρυνθεί υπερβολικά ο κύκλος των προσώπων αυτών. Γίνεται έτσι παγίως δεκτό ένα επιπλέον κριτήριο ποινικού χαρακτήρα, το οποίο διαμορφώθηκε από την Νομολογία⁸, με σκοπό τον περιορισμό των προσώπων που νομιμοποιούνται ενεργητικά. Το κριτήριο αυτό είναι η αμεσότητα της ζημίας. Η ύπαρξη του πρόσθετου αυτού κριτηρίου, αφενός εξυπηρετεί την ποινική όψη του θεσμού της υποστήριξης της κατηγορίας και αφετέρου εξασφαλίζει, ότι στην ποινική διαδικασία θα

⁵ Ίδετε *Ι. Ανδρουλάκης*, Οι νέες ρυθμίσεις για την υποστήριξη της κατηγορίας, *Nova Criminalia*, τ.7, 2019, σελ. 12 επ.

⁶ Ίδετε *Λ. Μαργαρίτης*, Ο νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο Ν. 4620/2019, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, σελ. 385.

⁷ Αξιοσημείωτη είναι η κρίση της Νομολογίας περί του αδικήματος καταδολίευσης δανειστών (άρ. 397 ΠΚ), όπου παρότι κατά το αστικό δίκαιο (άρ. 939 επ. ΑΚ) ο δανειστής έχει μόνο δυνατότητα διάρρηξης της απαλλοτρίωσης, αναγνωρίζει πως παράνομη και υπαίτια συμπεριφορά είναι και εκείνη του οφειλέτη που σκοπεύοντας να ματαιώσει την ικανοποίηση του πιστωτή του προβαίνει σε απαλλοτρίωση της περιουσίας του δίχως ισότιμο αντάλλαγμα, και ως εκ τούτου ο δανειστής νομιμοποιείται να παρασταθεί στην ποινική δίκη. ΑΠ 237/2004 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1582/2006 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁸ Προκύπτει βέβαια και από την γραμματική ερμηνεία του άρ. 63 ΚΠΔ.

συμμετέχουν τα απολύτως αναγκαία πρόσωπα, ήτοι οι «άμεσα παθόντες»⁹ και όχι οποιοσδήποτε τρίτος. Η αμεσότητα της ζημίας εμφανίζει έναν διττό χαρακτήρα, καθώς αναφέρεται αφενός στον προσωπικό χαρακτήρα της ζημίας και αφετέρου στον προστατευτικό σκοπό της ποινικής διάταξης, με την ιδιαιτερότητα μάλιστα ότι η πρώτη όψη της αμεσότητας περιορίζει τον κύκλο των νομιμοποιούμενων προσώπων, ενώ η δεύτερη τον διευρύνει.

ii. Η ΑΜΕΣΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΖΗΜΙΑΣ: ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ

Προσωπικός χαρακτήρας της ζημίας σημαίνει ότι άμεσα παθών και άρα νομιμοποιούμενος, είναι μόνο εκείνος που επλήγη από το έγκλημα ευθέως και προσωπικά. Οποιοσδήποτε τρίτος, ο οποίος βλάπτεται από την τέλεση του εγκλήματος όχι όμως άμεσα, αλλά έμμεσα και αντανακλαστικά¹⁰, μέσω δηλαδή της ζημίας του παθόντος, δεν έχει το δικαίωμα παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας. Τα πρόσωπα δηλαδή, τα οποία αντλούν το δικαίωμα αποζημίωσης όχι απευθείας από την τέλεση του αδικήματος, αλλά από κάποια ενδιάμεση σχέση που διατηρούν με τον ζημιωθέντα, δεν τελούν σε ευθεία σχέση προς το έγκλημα και στερούνται νομιμοποίησης. Τέτοια έμμεση ζημία υφίσταται σε δύο περιπτώσεις: είτε όταν τα πρόσωπα απέκτησαν με παράγωγο και όχι με πρωτότυπο τρόπο την αστική αξίωση από τον αμέσως ζημιωθέντα, είτε όταν ζημιώνονται αντανακλαστικά λόγω της ζημίας, την οποία υπέστη ο παθών.

Σύμφωνα με τα ως άνω, δεν έχουν δικαίωμα παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας οι δανειστές του ζημιωθέντος, οι οποίοι κατά το αστικό δίκαιο μπορούν φυσικά να ασκήσουν την πλαγιαστική αγωγή του άρ. 72 ΚποΛΔ. Επίσης, εμμέσως ζημιωθέντες και αυτομάτως στερούμενοι του δικαιώματος παράστασης στην ποινική δίκη θεωρούνται και οι εκδοχείς που απέκτησαν την αξίωση μέσω εκχώρησης, αλλά και τυχόν υποκατάστατοι του ζημιωθέντος, όπως ασφαλιστές και εγγυητές¹¹. Σε όλες τις περιπτώσεις αυτές η αξίωση αποζημίωσης αποκτήθηκε με παράγωγο τρόπο και έτσι δεν υφίσταται άμεση ζημία.

⁹ Ίδετε Θ. Δαλακούρας, Ποινική Δικονομία, Βασικές έννοιες και θεσμοί της ποινικής δίκης, εκδόσεις Σάκκουλα, 2003, σελ. 293.

¹⁰ ΑΠ 1010/2019 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1096/2017 ΤΝΠ Ισοκράτης.

¹¹ Ίδετε Ν. Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, έκδοση 4^η, 2012, σελ. 365· Α. Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία, Η δομή της ποινικής δίκης, έκδοση 9^η, 2019, σελ. 137.

Ως προς τις αντανεκλαστικές ζημίες δύο είναι οι χαρακτηριστικότερες περιπτώσεις που έχουν απασχολήσει την Θεωρία και τη Νομολογία. Αρχικά, η περίπτωση στην οποία τελείται ένα έγκλημα εις βάρος ενός νομικού προσώπου, μέσω του οποίου εγκλήματος, όμως προκαλείται ζημία και στην περιουσία των μελών του νομικού προσώπου αυτού. Κατά την πάγια Νομολογία, λόγω της αυτοτέλειας του νομικού προσώπου, η ζημία που υφίστανται τα μέλη αυτού είναι έμμεση-αντανεκλαστική και ως εκ τούτου δεν μπορούν να παρασταθούν στην ποινική δίκη. Αντίστοιχης αντιμετώπισης τυγχάνει και η περίπτωση, που ένα πρόσωπο υφίσταται ηθική βλάβη λόγω της ζημίας ενός άλλου συγγενικού του προσώπου. Όταν λόγου χάρη ο δράστης τραυματίσει το παιδί κάποιου, τότε ο γονέας πράγματι υφίσταται ηθική βλάβη, η ζημία του όμως εξακολουθεί να είναι έμμεση¹².

iii. Η ΑΜΕΣΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΖΗΜΙΑΣ: ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΤΑΞΗΣ

Με βάση όλα τα ανωτέρω λοιπόν, μόνο ο άμεσα ζημιωθείς μπορεί να παρασταθεί προς υποστήριξη της κατηγορίας¹³. Άμεσα ζημιωθείς έχει κριθεί ότι είναι εκείνος του οποίου προσβάλλεται ένα ατομικό έννομο αγαθό. Σε περίπτωση, λοιπόν, που η παραβιασθείσα με την τέλεση του εγκλήματος ποινική διάταξη προστατεύει ένα ατομικό έννομο αγαθό, τότε ο παθών, δηλαδή το θύμα του εγκλήματος, είναι άμεσα ζημιωθείς και νομιμοποιείται ενεργητικά να υποστηρίξει την κατηγορία¹⁴. Το βασικό πρόβλημα εντοπίζεται στις περιπτώσεις εκείνες που η ποινική διάταξη προστατεύει υπερατομικά έννομα αγαθά. Στις περιπτώσεις αυτές δεν υπάρχει κατ' αρχάς αμέσως παθών. Για την αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού, έχει γίνει δεκτό ότι πρέπει να εξετάζεται σε κάθε περίπτωση το ευρύτερο προστατευτικό πλαίσιο της παραβιασθείσας ποινικής διάταξης, ήτοι ο γενικότερος προστατευτικός σκοπός της. Πράγματι, εντοπίζονται αρκετές διατάξεις, στις οποίες το βασικό προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι υπερατομικό, όμως σε ένα δεύτερο επίπεδο προστατεύονται και ορισμένα ατομικά έννομα αγαθά. Και στις περιπτώσεις αυτές παράλληλης προστασίας υπερατομικού και ατομικού εννόμου αγαθού, γίνεται δεκτή η ύπαρξη άμεσης ζημίας. Προστατεύεται, επομένως, όχι μόνο ο αμέσως παθών αλλά και ο

¹² Ίδετε Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη, έκδοση 2^η, 2015, σελ. 76.

¹³ Ίδετε Α. Δημάκης, Η πολιτική αγωγή κατά το σχέδιο του νέου ΚΠΔ, ΠοινΧρον ΜΕ, σελ. 1141 επ.

¹⁴ Ίδετε Θ. Κονταξής, Παράσταση πολιτικής αγωγής – η έννοια της αμεσότητας και οι λογικές υπερβάσεις, ΠοινΔικ 2003, σελ. 822 επ.

αδικηθείς, εκείνος δηλαδή του οποίου βλάπτονται τα συμφέροντα που αναγνωρίζονται από μία ποινική διάταξη που προστατεύει υπερατομικά έννομα αγαθά¹⁵.

Χαρακτηριστικές περιπτώσεις είναι οι εξής: α) Το αδίκημα της πλαστογραφίας κατ'άρ. 216 ΠΚ αποβλέπει στην προστασία της εμπιστοσύνης επί της ακεραιότητας της έγγραφης απόδειξης στις συναλλαγές και έτσι στην προστασία της ασφάλειας, ακεραιότητας και αξιοπιστίας της. Προστατεύεται επομένως, το έννομο αγαθό της δημόσιας πίστης. Ωστόσο, μπορεί να παρασταθεί προς υποστήριξη της κατηγορίας τόσο εκείνος του οποίου πλαστογραφήθηκε η υπογραφή, όσο και εκείνος που υπέστη ζημία με την χρήση του πλαστού εγγράφου¹⁶, β) Το αδίκημα της ψευδορκίας κατ'άρ. 224 ΠΚ αποβλέπει πρωτίστως στην προστασία της ορθής απονομής της δικαιοσύνης. Ωστόσο, το πρόσωπο εις βάρος του οποίου κινήθηκε η ψευδορκία μπορεί να παρασταθεί προς υποστήριξη της κατηγορίας¹⁷ και γ) Οι διατάξεις του Κ.Ο.Κ. αποβλέπουν στην προστασία της ασφαλούς κυκλοφορίας. Εάν όμως, με την παράβαση του Κ.Ο.Κ. τίθενται σε κίνδυνο και ατομικά έννομα αγαθά, όπως στην περίπτωση επικίνδυνης προσπέρασης ή εγκατάλειψης μετά από ατύχημα, τότε επιτρέπεται παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας.

Γίνεται εύκολα αντιληπτό, ύστερα από τα ως άνω, ότι σε περίπτωση τέλεσης ενός αδικήματος, με το οποίο προστατεύεται αποκλειστικά ένα υπερατομικό έννομο αγαθό, δεν χωρεί παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας. Τέτοια αδικήματα στα οποία είναι εκ προοιμίου αποκλεισμένη η υποστήριξη της κατηγορίας είναι ενδεικτικά: η εσχάτη προδοσία, η κατασκευή αυθαιρέτων, η παράνομη οπλοκατοχή, οι παραβάσεις περί το νόμισμα, ενώ εριζόμενο παραμένει το ζήτημα σχετικά με την υποστήριξη της κατηγορίας στο αδίκημα της συγκρότησης και ένταξης σε εγκληματική οργάνωση κατ'άρ. 187 ΠΚ.

iv. ΥΠΑΡΞΗ ΕΝΕΡΓΟΥΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΑΞΙΩΣΗΣ

1. Η ΑΠΟΣΒΕΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΑΞΙΩΣΗΣ

Εκτός από τις ως άνω προϋποθέσεις, προκειμένου να νομιμοποιείται κάποιος ενεργητικά να παρασταθεί προς υποστήριξη της κατηγορίας πρέπει να έχει ενεργό αστική

¹⁵ Ίδετε Ν. Ανδρουλάκης, ό.π., σελ. 363-364.

¹⁶ ΟΛΑΠ 3/2008 ΠοινΧρον 2008, σελ. 404.

¹⁷ Ίδετε Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 131.

αξίωση¹⁸. Όπως αναλύθηκε ήδη, ο χαρακτήρας του θεσμού ήταν και παραμένει μικτός, ούτως ειπείν ο θεσμός βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με διατάξεις του αστικού δικαίου. Πολύ περισσότερο κατά τον παλαιό κώδικα και την πολιτική αγωγή, όπου ο παριστάμενος δεν υποστήριζε μόνο την κατηγορία, αλλά αξίωνε από το ποινικό Δικαστήριο και την επιδίκαση αστικής αξίωσης, απαιτείτο η αξίωση αυτή να μην έχει καθ' οιονδήποτε τρόπο αποσβεσθεί. Η απόσβεση μπορούσε να επέλθει με τρεις τρόπους: α) με την ολοσχερή εξόφληση της απαίτησης, β) με την παραγραφή της απαίτησης και γ) με την έκδοση οριστικής απόφασης από τα πολιτικά Δικαστήρια, η οποία απορρίπτει ολοσχερώς την αγωγή που αφορά την συγκεκριμένη αξίωση. Γινόταν, λοιπόν, παγίως δεκτό ότι, εάν η απόσβεση είχε λάβει χώρα πριν την δήλωση παράστασης, τότε δεν νομιμοποιείτο ενεργητικά ο παθών. Διχογνωμία είχε προκύψει ως προς το τι συμβαίνει στην περίπτωση που η απόσβεση αυτή λάβει χώρα σε μεταγενέστερο της δήλωσης παράστασης χρόνο.

Η επίλυση του προβλήματος επήλθε για πρώτη φορά από την Νομολογία με την απόφαση ΟΛΑΠ 1/1997¹⁹, η οποία δέχθηκε ότι, μετά την δήλωση πολιτικής αγωγής οιαδήποτε απόσβεση αν τυχόν λάβει χώρα δεν ασκεί καμία απολύτως επιρροή στο δικαίωμα του παθόντος να παρασταθεί στην ποινική δίκη. Προς την ίδια κατεύθυνση κινήθηκε και η απόφαση ΑΠ 79/1998²⁰. Οι αποφάσεις αυτές επικρίθηκαν έντονα από την Θεωρία, η οποία στηριζόμενη στο γράμμα του νόμου υποστήριζε ότι, εφόσον βασική προϋπόθεση ενεργητικής νομιμοποίησης με βάση το άρθρο 63 πΚΠΔ ήταν η ύπαρξη αστικής αξίωσης, τότε η απόσβεσή της καθ' οιονδήποτε τρόπο καθιστά αυτομάτως αδύνατη την παράσταση στην ποινική δίκη, αφού δεν πληρούνται πλέον οι ελάχιστες προϋποθέσεις που θέτει ο νομοθέτης. Η επιχειρηματολογία βέβαια, και η κατεύθυνση αυτή του Ανώτατου Δικαστηρίου *de lege ferenda* ήταν ορθή. Ήταν από τις πρώτες αποφάσεις της Νομολογίας με τις οποίες δόθηκε έμφαση στην ποινική φύση και στον ποινικό χαρακτήρα της πολιτικής αγωγής, αφού

¹⁸ Ίδετε Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ.163· ΣΤ. Παπαγεωργίου-Γονατάς, Πολιτική αγωγή-Υποστήριξη της κατηγορίας: «Σχέση μείζονος προς έλασσον;», ΠοινΧρον ΞΒ, σελ. 481 επ.· Ι. Τσακαλής, Και πάλι για την επίδραση της παραγραφής της αστικής αξίωσης στην παράσταση πολιτικής αγωγής, ΠοινΧρον ΞΔ, σελ. 557 επ.· Α. Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία, η δομή της ποινικής δίκης, έκδοση 9^η, 2019, σελ. 138· ΑΠ 1001/2010 ΠοινΧρον 2011, σελ. 279, ΑΠ 2686/2008 ΠοινΧρον 2009, σελ. 910, ΕφΑθ 231/2005 ΠοινΧρον 2005, σελ. 651.

¹⁹ Ίδετε ΠοινΧρον ΜΖ, σελ. 1468. Αξιοσημείωτες είναι και οι απόψεις των μειοψηφιών: α) Η πρώτη μειοψηφία υποστήριξε ότι εάν έχει παραγραφεί η αξίωση, δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις ενεργητικής νομιμοποίησης και ο παριστάμενος πρέπει να αποβληθεί από την ποινική δίκη και β) Η δεύτερη μειοψηφία υποστήριξε ότι ο παθών καθ' εαυτός έχει πάντοτε το δικαίωμα παράστασης καθώς αυτό είναι αυτοτελές σε σχέση με την αστική αξίωση. Από την άλλη οι κληρονόμοι προκειμένου να μπορούν να παρασταθούν, αφού δεν είναι άμεσα παθόντες, πρέπει να διαθέτουν ενεργή αστική αξίωση.

²⁰ Ίδετε ΠοινΧρον ΜΗ, σελ. 742.

η τελευταία αποτελεί θεσμό του ποινικού δικονομικού δικαίου²¹. Από την άλλη όμως, de lege lata ήταν όντως εσφαλμένες, διότι τα αστικά κριτήρια και η ύπαρξη της αστικής αξίωσης ήταν εκ των ων ουκ άνευ κατ' άρ. 63 πΚΠΔ²².

Πλέον υπό το νέο ΚΠΔ, επιλύθηκε το οριστικά το ζήτημα με το άρ. 65 παρ. 1 ΚΠΔ, σύμφωνα με το οποίο *«η μετά τη δήλωση παράστασης απόσβεση με οποιονδήποτε τρόπο της αστικής αξίωσης, δεν επιφέρει κατάργηση του δικαιώματος παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας»*. Είναι πρόδηλο, ότι ο νομοθέτης για ακόμα μία φορά με το νέο καθεστώς ακολουθεί τις κατευθύνσεις της Νομολογίας. Έτσι, οιαδήποτε απόσβεση λάβει χώρα πριν την δήλωση καθιστά αδύνατη την παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας, ενώ οιαδήποτε λάβει χώρα μετά, δεν ασκεί καμία απολύτως επιρροή²³.

2. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΑΞΙΩΣΗΣ

Το πλέον εριζόμενο ζήτημα ωστόσο, προέκυψε αναφορικά με την απόσβεση της αστικής αξίωσης μέσω παραγραφής. Το πρώτο βασικό ερώτημα που ανακύπτει ως προς την παραγραφή είναι ποιος ακριβώς είναι ο χρόνος παραγραφής της αστικής αξίωσης, όταν αυτή γεννάται από την τέλεση ενός αδικήματος. Δυνάμει του άρ. 937 ΑΚ, η αξίωση από αδικοπραξία παραγράφεται μετά 5 έτη από την στιγμή που ο παθών πληροφορήθηκε την τέλεση της ζημίας και το πρόσωπο του ζημιώσαντος. Σύμφωνα όμως, με την δεύτερη παράγραφο *«Αν η αδικοπραξία αποτελεί συνάμα κολάσιμη πράξη που κατά τον ποινικό νόμο υπόκειται σε μακρότερη παραγραφή, αυτή ισχύει και για την απαίτηση αποζημίωσης»*. Ως προς τα κακουργήματα, όπου ο χρόνος παραγραφής που προβλέπεται είναι πράγματι μακρότερος, ήτοι δεκαπέντε ή είκοσι έτη αναλόγως κατ' άρ. 111 παρ. 2 ΠΚ, δεν γεννάται ιδιαίτερο πρόβλημα. Στα πλημμελήματα όμως, ο χρόνος παραγραφής είναι η πενταετία με βάση το άρ. 111 παρ. 3 ΠΚ, χρόνος ο οποίος ταυτίζεται με εκείνο της παραγραφής των αδικοπραξιών²⁴.

²¹ Ίδετε Θ. Δαλακούρας, Ο νέος κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συνοπτική κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 4620/2019, 2019, σελ. 62 επ.· Ι. Ανδρουλάκης, Οι νέες ρυθμίσεις για την υποστήριξη της κατηγορίας, Nova Criminalia Νο7, 2019, σελ. 12.

²² Ίδετε Λ. Μαργαρίτης, Πολιτική αγωγή: σχέση αστικής και ποινικής δίκης, ΠοινΔνη 2005, σελ. 717 επ.

²³ Ίδετε Αιτιολογική Έκθεση ΣχΚΠΔ σελ. 30· Θ. Δαλακούρας, ό.π., σελ. 63· Τον προβληματικό χαρακτήρα της νέας ρύθμισης τονίζει ο Ι. Ανδρουλάκης, ό.π., Nova Criminalia, σελ. 12 επ.

²⁴ Αξιοσημείωτο είναι ότι παρότι ο χρόνος παραγραφής των πλημμελημάτων και των αστικών αξιώσεων είναι κοινός, ήτοι 5 έτη, ο χρόνος έναρξης της παραγραφής διαφέρει, καθώς στα πλημμελήματα εκκινεί άνευ άλλου

Το ερώτημα, το οποίο ανέκυψε είναι εάν υπολογίζεται ή όχι η αναστολή του χρόνου παραγραφής των αδικημάτων εν επιδικία, μετά την επίδοση της κλήσης ή του κλητηρίου θεσπίσματος, με βάση το άρ. 113 ΠΚ. Η αναστολή αυτή είναι πέντε έτη για τα κακουργήματα και τρία έτη για τα πλημμελήματα, όπως αναφέρεται στο άρ. 113 παρ. 2 ΠΚ. Τέθηκε, επομένως, το ζήτημα κυρίως για τα πλημμελήματα εάν ο χρόνος παραγραφής της αστικής αξίωσης που γεννάται από την τέλεσή τους είναι τα πέντε έτη ή τα οκτώ έτη με την αναστολή εν επιδικία του χρόνου παραγραφής²⁵. Η απάντηση δόθηκε για μία ακόμη φορά από την Νομολογία με την κομβική απόφαση ΟΛΑΠ 21/2003²⁶, κατά την οποία δεν συνυπολογίζεται ο χρόνος αναστολής της παραγραφής εν επιδικία²⁷ και συνεπώς, μακρότερος χρόνος παραγραφής κατά το άρ. 937 παρ. 2 ΑΚ μπορεί να νοηθεί μόνο στα κακουργήματα, ενώ στα πλημμελήματα παραμένει η πενταετία²⁸.

Δεύτερο ζήτημα που είχε ανακύψει ως προς την παραγραφή, ήταν ο κίνδυνος παραγραφής της αστικής αξίωσης εν επιδικία, στο ενδιάμεσο δηλαδή διάστημα μεταξύ της δήλωσης παράστασης και της εκδίκασης της υπόθεσης. Πράγματι, με το άρ. 261 ΑΚ πριν την έναρξη ισχύος του Ν. 4139/2013 προβλεπόταν ότι, η παραγραφή διακόπτεται με την άσκηση της αγωγής²⁹ και εκκινεί και πάλι (άρ. 270 ΑΚ) από την τελευταία διαδικαστική πράξη³⁰ των διαδίκων ή του Δικαστηρίου³¹. Η δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής εξομοιωνόταν με

τινός από τον χρόνο τέλεσης της πράξης ή από τον χρόνο παράλειψης του δράστη, ενώ για τις αστικές αξιώσεις εκκινεί από την στιγμή που ο ζημιωθείς έλαβε γνώση της ζημίας και των στοιχείων του δράστη. Επομένως, είναι δυνατό να έχει επέλθει η παραγραφή για το ποινικό αδίκημα ενώ για την αξίωση όχι ακόμη.

²⁵ Τονίζεται ότι παλαιότερα η Νομολογία δεχόταν ότι υπολογίζεται ο χρόνος της αναστολής εν επιδικία· Φ. Ανδρέου, Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη, 2006, σελ. 165· Θ. Κονταξής, Παράσταση πολιτικής αγωγής δια πληρεξουσίου προς υποστήριξη της κατηγορίας, ΠοινΔνη 2004, σελ. 596 επ.

²⁶ ΤΝΠ Ισοκράτης.

²⁷ Αντίθετη άποψη έχει διατυπώσει η Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη, έκδοση 2^η, 2015, σελ. 343.

²⁸ Σημαντική είναι και η ΑΠ 199/2014 ΠοινΧρον ΞΕ, σελ. 211 επ. σύμφωνα με την οποία «ο χρόνος παραγραφής της αστικής αξίωσης δεν επηρεάζεται ούτε από την διάταξη του Εισαγγελέα περί αναβολής της ποινικής δίωξης κατ' άρ. 59 ΚΠΔ, η οποία δεν διακόπτει την παραγραφή εν είδει διαδικαστικής πράξης, ούτε από το χρονικό διάστημα που θα διαρκέσει η αναβολή, κατά την διάρκεια της οποίας δεν αναστέλλεται η παραγραφή της αστικής αξίωσης αλλά συνεχίζει να μετρά κανονικά». Ίδτε παρατηρήσεις Β. Τζαλαβρά.

²⁹ Ίδτε Ν. Νίκα/Α. Παπαδαμάκη, Η σχέση πολιτικής και ποινικής δίκης στο χώρο της πολιτικής αγωγής, ΠοινΔικ 2009, σελ. 1121 επ.· ΑΠ 944/2011 ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 416/2012 ΠοινΔικ 2012, σελ. 224.

³⁰ ΑΠ 875/2015 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· Αντίστοιχα, όπως είχε ερμηνευθεί στο χώρο του αστικού δικαίου, η παραγραφή εκκινούσε και πάλι από την επόμενη μέρα της άσκησης της αγωγής και για να διακοπεί ξανά χρειαζόταν κάποια νέα διαδικαστική πράξη· Ίδτε Α. Πάντος, Η νέα ρύθμιση του 261 ΑΚ για την διακοπή της παραγραφής της αστικής αξίωσης και οι συνέπειες επί της παράστασης πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη, ΠοινΧρον 2015, σελ. 248 επ.

³¹ Ως διαδικαστική πράξη έχει κριθεί από την Νομολογία κάθε πράξη των διαδίκων ή των πληρεξουσίων δικηγόρων ή των δικαστικών αρχών που περιέχει τα στοιχεία δικαστικής ενέργειας και είναι αναγκαία, κατά τις ισχύουσες δικονομικές διατάξεις για την έναρξη, συνέχιση και αποπεράτωση της δίκης. Ενδεικτικά ως τέτοιες

την άσκηση αγωγής³² ως διαδικαστική πράξη και ως εκ τούτου διέκοπτε την παραγραφή³³. Έτσι, η παραγραφή της αστικής αξίωσης μπορούσε να επέλθει εν επιδικία, καθώς ο χρόνος παραγραφής εκκινούσε εκ νέου από την επομένη³⁴ της δήλωσης και εγκυμονούσε όντως ο κίνδυνος να έχει συμπληρωθεί ο χρόνος αυτός μέχρι την εκδίκαση της υπόθεσης. Ιδίως λοιπόν, στα πλημμελήματα, εάν από την υποβολή της δήλωσης πολιτικής αγωγής νομοτύπως κατ' άρ. 83 παρ. 1 ΚΠΔ στην προδικασία μέχρι την εκδίκαση της υπόθεσης, συμπληρώθηκε πενταετία, δίχως ο πολιτικώς ενάγων να έχει προβεί σε κάποια άλλη ενέργεια που θα μπορούσε να διακόψει την παραγραφή³⁵, τότε εγκυμονούσε ο κίνδυνος παραγραφής εν επιδικία και αποβολής του παθόντος.

Από την θέση σε ισχύ του άρ. 101 παρ. 1 Ν. 4139/2013³⁶ (ΦΕΚ Α 74/20-03-2013)³⁷, το άρ. 261 παρ. 1 ΑΚ προβλέπει ότι «*Την παραγραφή διακόπτει η άσκηση της αγωγής. Η παραγραφή που διεκόπη με τον τρόπο αυτό αρχίζει και πάλι από την έκδοση τελεσίδικης απόφασης ή την κατ' άλλο τρόπο περάτωση της δίκης*»³⁸. Έτσι, ο χρόνος της παραγραφής εκκινεί και πάλι από την έκδοση της τελεσίδικης ποινικής απόφασης³⁹. Εφόσον, λοιπόν, η δήλωση παράστασης της τότε πολιτικής αγωγής γινόταν όσο ακόμα ήταν ενεργός η αστική

έχουν κριθεί η αναβολή της συζήτησης (ΜονΠρωτΚαβ 497/2003 ΤΝΠ Νόμος), ο ορισμός δικασίμου (ΕφΑθ 358/1994 ΝοΒ 2002, σελ. 704), η εκφώνηση της υπόθεσης από το πινάκιο (ΕφΠατρ 32/2001 ΑρχΝ 2002, σελ. 21), η έκδοση οριστικής ή μη απόφασης (ΕφΠατρ 553/2002 ΑρχΝ 2003, σελ. 63) και η άσκηση της έφεσης (ΑΠ 1683/1984 ΕλλΔνη 1985, σελ. 650).

³² Ως άσκηση της αγωγής λογίζεται η κατάθεση της αγωγής στο δικαστήριο και η επίδοσή της στον εναγόμενο κατ' άρ. 215 ΚπολλΔ.

³³ Ίδετε Α. Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία, Θεωρία-Πράξη-Νομολογία, 2008, σελ. 163 επ.· Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη, έκδοση 2^η, 2015, σελ. 345· ΑΠ 944/2011 ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 617/2010 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 925/2009 ΠοινΧρον 2010, σελ. 226, ΑΠ 747/2006 ΠοινΧρον 2007, σελ. 156.

³⁴ ΕφΠειρ 1017/2000, ΠειρΝομ 2000, σελ. 444, ΑΠ 935/1990 ΕΕΝ 1991, σελ. 312.

³⁵ Στην πράξη οι πολιτικώς ενάγοντες ακόμα και σε περιπτώσεις αναβολής της δίκης δεν δήλωναν απλώς παρόντες, αλλά προέβαιναν εκ νέου σε δήλωση παράστασης προκειμένου να επέλθει νέα διακοπή της παραγραφής της αστικής αξίωσης.

³⁶ ΑΠ 1101/2017 Αρμεν. 2017, σελ. 1759, ΑΠ 1257/2016 ΠοινΧρον 2017, σελ. 689, ΜονΠλημΑθ 101312/2017 ΠοινΧρον 2018, σελ. 71.

³⁷ Αξίζει στο σημείο αυτό να τονιστεί ότι η αλλαγή αυτή εμπεριέχεται σε ένα Νόμο υπό τον τίτλο «περί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες διατάξεις», με αποτέλεσμα ιδίως κατά τον πρώτο καιρό να διαφεύγει της προσοχής τόσο των δικαιούμενων σε παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας όσο και των ίδιων των Δικαστηρίων.

³⁸ Ίδετε Χ. Σεβαστίδη, Πολιτική αγωγή: εφαρμογή του νέου άρθρου 261 ΑΚ και επί εγκλημάτων που τελέστηκαν πριν την ψήφιση του Ν. 4139/2013, ΠοινΔικ 2015, σελ. 673 επ.

³⁹ Όπως ορθώς χαρακτηρίζει ο Α. Πάντος, Η νέα ρύθμιση του άρ. 261 ΑΚ για την διακοπή της παραγραφής της αστικής αξίωσης και οι συνέπειες επί της παραστάσεως πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη, ΠοινΧρον ΞΕ, σελ. 248 επ, πρόκειται για μία «ιδιότυπη αναστολή της παραγραφής εν επιδικία». Μάλιστα όταν ο νομοθέτης στο άρ. 261 ΑΚ μιλάει για τελεσίδικη απόφαση, περιλαμβάνει και την περίπτωση τελεσιδικίας της πρωτόδικης απόφασης διά της άπρακτης παρέλευσης της προθεσμίας για την άσκηση ενδίκων μέσων κατά αυτής ή δια της αποδοχής της.

αξίωση, τότε δεν υπήρχε κίνδυνος παραγραφής εν επιδικία και στέρξης του δικαιώματος παράστασης στην ποινική δίκη. Με τη νέα ρύθμιση όμως, ανέκυψε ένα ερμηνευτικό πρόβλημα αναφορικά με τον συνδυασμό των παραγράφων 1 και 2 του άρ. 261 ΑΚ. Σύμφωνα με την παράγραφο 2, *«Στην περίπτωση που οι διάδικοι δεν επισπεύσουν την πρόοδο της δίκης και εφόσον δεν προβλέπεται άλλη προθεσμία για την ενέργεια διαδικαστικών πράξεων από αυτούς, η παραγραφή αρχίζει και πάλι έξι μήνες μετά την τελευταία διαδικαστική πράξη των διαδίκων ή του δικαστηρίου»*. Από την παράγραφο αυτή συνάγεται ότι, εάν μετά την άσκηση της αγωγής και την συνακόλουθη αναστολή της παραγραφής απαιτείται επίσπευση της δίκης από τους διαδίκους και αυτοί αδρανήσουν και δεν προβούν σε κάποια διαδικαστική ενέργεια εντός εξαμήνου, τότε εκκινεί εκ νέου ο χρόνος παραγραφής⁴⁰.

Το ζήτημα αυτό ήταν αδιάφορο ως προς τον υπό κρίση θεσμό, διότι με το νέο άρ. 261 παρ. 2 ΑΚ ο χρόνος της παραγραφής εν επιδικία συνδέεται αποκλειστικά και μόνο με διαδικαστικές πράξεις των διαδίκων και όχι του Δικαστηρίου. Αντιθέτως, στην ποινική δίκη και στον θεσμό της πολιτικής αγωγής και πλέον υποστήριξης της κατηγορίας, η επίσπευση και πρόοδος της δίκης ανήκει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της εισαγγελικής και δικαστικής αρχής⁴¹ και εκφεύγει εντελώς της ευθύνης των διαδίκων. Η πολιτική αγωγή επομένως, εντάσσεται αποκλειστικά στην παρ. 1 του άρ. 261 ΑΚ και σε καμία περίπτωση δεν χωρεί εφαρμογή της παρ. 2, αφού είναι αδύνατον να μιλήσουμε για αδράνεια των διαδίκων⁴². Συνεπώς, άπαξ ο πολιτικώς ενάγων προβεί σε νομότυπη δήλωση παράστασης πριν την συμπλήρωση του χρόνου παραγραφής, δεν απαιτείται καμία περαιτέρω διαδικαστική ενέργεια από τον ίδιο, ούτε και υφίσταται ο κίνδυνος της παραγραφής εν επιδικία.

Επιπλέον, το άρ. 261 παρ. 3 ΑΚ προέβλεψε ότι τα ανωτέρω ισχύουν και στις εκκρεμείς υποθέσεις. Σε όσες λοιπόν, ποινικές δίκες είχε δηλωθεί πολιτική αγωγή νομοτύπως πριν την εφαρμογή του Ν. 4139/2013 και δεν είχε εκδοθεί ακόμη τελεσίδικη απόφαση, ούτε είχε συμπληρωθεί ο χρόνος παραγραφής μέχρι την έναρξη ισχύος του, εφαρμόζεται η νέα διάταξη του άρ. 261 ΑΚ και επέρχεται αναστολή παραγραφής μέχρι την έκδοση τελεσίδικης

⁴⁰ Ίδετε Α. Πάντος, ό.π., ΠοινΧρον ΞΕ, σελ. 248 επ.

⁴¹ Πρόκειται για την λεγόμενη αρχής της *«αυτεπάγγελτης διεξαγωγής της δίκης»*. Ίδετε Α. Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα, 1998, σελ. 51 επ.

⁴² Ίδετε Α. Πάντος, ό.π., ΠοινΧρον ΞΕ, σελ. 248 επ.· Χ. Σεβαστίδης, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (ερμηνεία κατ' άρθρο), ενημέρωση τόμων Ι και ΙΙ, 2015, σελ. 125· του ιδίου, Πολιτική αγωγή: εφαρμογή του νέου άρ. 261 ΑΚ και επί εγκλημάτων που τελέστηκαν πριν την ψήφιση του Ν. 4139/2013, ΠοινΔνη 2015, σελ. 673 επ.

απόφασης⁴³, ενώ για εγκλήματα που είχαν ήδη τελεστεί, αλλά δεν είχε γίνει δήλωση παράστασης, και πάλι εφαρμόζεται η νέα διάταξη, αρκεί η δήλωση να γίνει προτού συμπληρωθεί ο χρόνος παραγραφής της αστικής αξίωσης.

Κατά της άποψης αυτής υπήρξαν έντονες αντιδράσεις με το επιχείρημα ότι έτσι επέρχεται χειροτέρευση της θέσης του κατηγορούμενου και παραβιάζονται τα άρ. 2 παρ. 1 ΠΚ και 7 παρ. 1 Σ, αναφορικά με την απαγόρευση αναδρομικής εφαρμογής του νόμου *in malam partem*⁴⁴. Οι διατάξεις αυτές όμως, αφορούν μόνο το ποινικό δίκαιο, ενώ το άρ. 261 ΑΚ είναι διάταξη αστικού δικαίου. Το γεγονός ότι αξιοποιείται στα πλαίσια ενός ποινικού θεσμού που τυγχάνει να έχει μικτό χαρακτήρα δεν αρκεί για να της προσδώσει ποινικό χαρακτήρα⁴⁵. Σε κάθε περίπτωση βέβαια, το ως άνω επιχείρημα χωλαίνει ως προς τα κάτωθι σημεία: α) Κατά την παγίως κρατούσα άποψη τόσο της Θεωρίας⁴⁶ όσο και της Νομολογίας⁴⁷, η αρχή της απαγόρευσης της αναδρομικότητας του δυσμενέστερου νόμου αφορά μόνο το ουσιαστικό ποινικό δίκαιο. Αντιθέτως, στον χώρο της δικονομίας δυνάμει του άρ. 590 παρ. 1 ΚΠΔ, η αναδρομικότητα είναι πάντοτε επιτρεπτή, ήτοι ως προς την διαδικασία που εκτελείται εφαρμόζονται κάθε φορά οι διατάξεις που ισχύουν κατά τον χρόνο τέλεσής της. Το άρ. 261 ΑΚ έχει δικονομικό και όχι ουσιαστικό χαρακτήρα, καθώς συνδέεται με έναν δικονομικό θεσμό. Επομένως, δεν εφαρμόζονται ως προς αυτό τα άρ. 2 παρ. 1 ΠΚ και 7 παρ. 1 Σ, β) Ακόμη και αν αδόκητα θεωρηθεί ότι αφορά το ουσιαστικό ποινικό δίκαιο, δεν επέρχεται καμία απολύτως χειροτέρευση της θέσης του κατηγορούμενου. Υπό τη νέα διάταξη απαλλάσσεται απλώς ο παριστάμενος από το βάρος μετά την σύννομη δήλωση παράστασης να προβεί σε νέες διαδικαστικές πράξεις για να ανασταλεί και πάλι ο χρόνος παραγραφής και διαφεύγει πλέον οριστικά του κινδύνου παραγραφής εν επιδικία. Αντιθέτως, ζητήματα αναφορικά με την ενεργητική του νομιμοποίηση, τα δικαιώματά του

⁴³ Ίδετε *Κ. Μακρίδου*, Η νέα διάταξη του άρ. 261 ΑΚ για την παραγραφή «εν επιδικία», ΝοΒ 2014, σελ. 249 επ.· *Α. Πόντος*, ό.π., ΠοινΧρον ΞΕ, σελ. 248 επ.· *Χ. Σεβαστίδης*, ό.π., ΠοινΔνη 2015, σελ. 673 επ.

⁴⁴ Ίδετε *Κ. Μακρίδου*, ό.π., σελ. 249 επ., με ιδιαίτερη αναφορά στην αντίστοιχη ρύθμιση του Γερμανού νομοθέτη.

⁴⁵ Ίδετε *Χ. Σεβαστίδης*, ό.π., ΠοινΔνη 2015, σελ. 673 επ.

⁴⁶ Υποστηρίζεται βέβαια και η αντίθετη άποψη: *Ν. Ανδρουλάκης*, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, έκδοση 4^η, 2012, σελ. 8 επ.· *Α. Παπαδαμάκης*, Ποινική Δικονομία, η δομή της ποινικής δίκης, έκδοση 9^η, 2019, σελ. 5 επ.

⁴⁷ ΟΛΑΠ 1/2020 ΤΝΠ Ισοκράτης, ΟΛΑΠ 1/2014 ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 56/2020 ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 410/2005 ΠοινΔνη 2005, σελ. 919, ΣυμβΑΠ 177/2005 ΠοινΔνη 2005, σελ. 557, ΣυμβΑΠ 464/2003 ΠοινΧρον 2004, σελ. 38

και την θέση του εν γένει στην ποινική δίκη, τα οποία όντως θα μπορούσαν να χειροτερεύσουν την θέση του κατηγορούμενου, δεν επηρεάστηκαν από το νέο άρ. 261 ΑΚ.

Στο νέο ΚΠΔ η προβληματική αυτή καθίσταται άνευ σημασίας καθώς, όπως αναφέρθηκε, ο αμέσως ζημιωθείς παρίσταται με αποκλειστικό σκοπό την ενίσχυση της κατηγορίας, δίχως να εισφέρει στην ποινική δίκη αστικές αξιώσεις. Ο κίνδυνος λοιπόν, της παραγραφής εν επιδικία της αστικής αξίωσης είναι πλέον ανύπαρκτος. Δεν πρέπει να λησμονείται βέβαια, ότι σύμφωνα με το άρ. 65 ΚΠΔ, η δήλωση παράστασης πρέπει να λάβει χώρα σε προγενέστερο χρόνο από την συμπλήρωση του χρόνου παραγραφής της αστικής αξίωσης⁴⁸. Ειδικότερα, μεταξύ των δύο διακριτών σταδίων της ποινικής δίκης, ήτοι της προδικασίας και της κύριας διαδικασίας, εάν η δήλωση παράστασης γίνει παραδεκτώς στην προδικασία πριν την παραγραφή της αξίωσης, τότε δεν υφίσταται κίνδυνος αποκλεισμού από την κύρια δίκη λόγω παραγραφής, διότι κατ' άρ. 65 εδ. β' ΚΠΔ, η δήλωση στο ακροατήριο θεωρείται συνέχιση της δήλωσης της προδικασίας⁴⁹.

Το τρίτο και τελευταίο ζήτημα που εντοπίζεται σχετικά με την παραγραφή της αστικής αξίωσης, αφορά τις συνέπειες που επέρχονται από αυτήν και ειδικότερα το δίλημμα εάν η παράνομη παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας, λόγω προηγούμενης παραγραφής της αστικής αξίωσης, συνιστά σχετική ή απόλυτη ακυρότητα. Ως ελέχθη, σύμφωνα με το άρ. 65 ΚΠΔ, εάν η δήλωση γίνει συννόμως πριν την συμπλήρωση του χρόνου παραγραφής, τότε η παραγραφή δεν επιφέρει καμία απολύτως συνέπεια. Εάν όμως, όταν γίνει η δήλωση παράστασης έχει ήδη συμπληρωθεί ο χρόνος αυτός, τότε η παράσταση καθίσταται παράνομη, ακριβώς διότι ο παριστάμενος στερείται ενεργητικής νομιμοποίησης⁵⁰.

⁴⁸ Ο παριστάμενος απελευθερώνεται από τον κίνδυνο της παραγραφής μόνο εάν έχει προβεί σε παραδεκτή και έγκυρη δήλωση παράστασης κατ' άρ. 83, 84 ΚΠΔ πριν την συμπλήρωση του χρόνου της παραγραφής. Έτσι εάν προβεί σε απαράδεκτη δήλωση κατά το στάδιο της προδικασίας και έπειτα στο ακροατήριο προβεί σε νέα έγκυρη τώρα πια δήλωση, θα εξεταστεί εάν στο ενδιάμεσο χρονικό διάστημα των δύο δηλώσεων συμπληρώθηκε ο χρόνος παραγραφής της αστικής αξίωσης. Ίδετε *N. Αποστολίδης*, Η «εν επιδικία» παραγραφή της αστικής αξίωσης και η επίδρασή της στη δήλωση υποστήριξης της κατηγορίας στο νέο ΚΠΔ, *ΠοινΧρον* 2020, σελ. 637.

⁴⁹ Υπό τον προϊσχύσαντα ΚΠΔ, στον οποίο δεν υπήρχε αντίστοιχη διάταξη με την σημερινή 65 εδ. β' ΚΠΔ, είχε υποστηριχθεί ότι οι δηλώσεις σε προδικασία και ακροατήριο είναι δύο αυτοτελείς δηλώσεις. Ίδετε *N. Ανδρουλάκης*, *Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης*, έκδοση 4^η, 2012, σελ. 439. Σημαντική η επισήμανση προς την αντίθετη κατεύθυνση του *N. Αποστολίδη*, ό.π., *ΠοινΧρον* 2020, σελ. 637 ότι μία ερμηνεία σαν την προηγούμενη «εκτίθεται ως λίαν ανεπιεικής και πιθανώς ασύμβατη με το άρ. 20 Σ, αφού επαυξάνει τις πιθανότητες συμπλήρωσης της παραγραφής διά της μετάθεσης του ελεγκτικού της πεδίου και σε ωριμότερες δικονομικές φάσεις».

⁵⁰ Η αστική αξίωση δηλαδή, πρέπει να είναι ενεργή όταν η δήλωση γίνει το πρώτον ανεξαρτήτως σε ποιο στάδιο (προδικασία ή κύρια διαδικασία) θα βρίσκεται η ποινική δίκη. Ίδετε *K. Κουτσογιώργος*, *Συμμετοχή σε ποινική*

Δυνάμει του άρ. 171 παρ. 3 ΚΠΔ, η παράνομη παράσταση προς υποστήριξης της κατηγορίας εντάσσεται στις απόλυτες ακυρότητες. Ωστόσο, η πάγια Νομολογία⁵¹ περιορίζει τον λόγο αυτό απόλυτης ακυρότητας, υποστηρίζοντας ότι η τελευταία επέρχεται μόνο σε περιπτώσεις έλλειψης ενεργητικής νομιμοποίησης, ήτοι όταν παραβιάζονται τα άρ. 63, 64 και 67 ΚΠΔ, και όχι όταν συντρέχουν τυχόν άλλες τυπικές ελλείψεις⁵². Στις τυπικές αυτές ελλείψεις εντάσσει συστηματικά η Νομολογία και την παραγραφή της αστικής αξίωσης, με αποτέλεσμα να «σχετικοποιεί»⁵³ έτσι μία απόλυτη ακυρότητα. Η θέση αυτή της Νομολογίας, κατά την άποψη του γράφοντος είναι καταφανώς εσφαλμένη⁵⁴. Ήδη, η επιλογή του νομοθέτη να εντάξει την απόσβεση της αξίωσης, άρα και την παραγραφή, στο Τρίτο Τμήμα του ΚΠΔ υπό τον τίτλο «Παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας» και στο Πρώτο Κεφάλαιο με την ονομασία «Νομιμοποίηση-Αρμοδιότητα», μαρτυρεί ότι, η ενεργός ή μη αστική αξίωση αποτελεί προϋπόθεση της ενεργητικής νομιμοποίησης. Το ίδιο συμπέρασμα απορρέει και εξ αντιδιαστολής από το άρ. 65 ΚΠΔ, καθώς συνάγεται ότι, εάν η απόσβεση, λάβει χώρα πριν την δήλωση παράστασης, τότε δεν έχει δικαίωμα παράστασης ο παθών. Επομένως, οιοσδήποτε δεν έχει ενεργό αστική αξίωση, δεν είναι δικαιούμενος κατά το αστικό δίκαιο και άρα στερείται ενεργητικής νομιμοποίησης. Η ύπαρξη λοιπόν, ενεργούς αξίωσης είναι βασική προϋπόθεση της ενεργητικής νομιμοποίησης. Η επιλογή της Νομολογίας να αντιμετωπίζει την παραγραφή της αστικής αξίωσης ως τυπική έλλειψη και όχι ως έλλειψη ενεργητικής νομιμοποίησης είναι δογματικά ανεργάτιστη και εσφαλμένη⁵⁵.

Τα τελευταία χρόνια η Νομολογία έχει παρουσιάσει μία μεταστροφή ως προς το ζήτημα αυτό δεχόμενη, ότι πράγματι η παραγραφή της αξίωσης επιφέρει την έλλειψη της

δίκη προς υποστήριξη της κατηγορίας, όταν έχει παραγραφεί η αστική αξίωση για την ικανοποίηση της οποίας υπόχρεος δεν είναι ο κατηγορούμενος, ΠοινΧρον 2020, σελ. 461· Κ. Κακαβούλης, Αντιρρήσεις κατά της παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας λόγω απόσβεσης της αστικής αξίωσης, ΠοινΧρον 2021, σελ. 638 επ.

⁵¹ ΑΠ 1345/2016 ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 245/2015 ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 1017/2012 ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 753/2010 ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 1264/2010 ΠοινΧρον 2011, σελ. 435, ΑΠ 617/2010 ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 813/2008 ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 1282/1992 ΤΝΠ Νόμος.

⁵² Συσταλτική ερμηνεία της Νομολογίας ήδη από τις απαρχές του ΚΠΔ. Ίδετε ΑΠ 80/1953 με εισαγγελική αγόρευση Κ. Κάλλια, ΝοΒ 1953, σελ. 403.

⁵³ Όπως ορθά έχουν επισημάνει οι Κ. Κακαβούλης, ό.π., ΠοινΧρον 2021, σελ. 638 επ.· Α. Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία, Η δομή της ποινικής δίκης, έκδοση 9^η, 2019, σελ. 156· Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη, έκδοση 2^η, 2015, σελ. 350· Ι. Τσακάλης, Παράσταση πολιτικής αγωγής επί παραγεγραμμένης αξίωσης, Σχετική ή απόλυτη ακυρότητα; ΠοινΧρον 2012, σελ. 337 επ.

⁵⁴ Πρόκειται για μία άκριτη υιοθέτηση αστικοδικονομικών κανόνων και νομολογιών.

⁵⁵ Ίδετε Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη, έκδοση 2^η, 2015, σελ. 350· Ν. Αποστολίδης, ό.π., ΠοινΧρον 2020, σελ. 637· Ι. Τσακάλης, Παράσταση πολιτικής αγωγής επί παραγεγραμμένης αξιώσεως, Σχετική ή απόλυτη ακυρότητα; ΠοινΧρον 2012, σελ. 337.

νομιμοποίησης, με αποτέλεσμα να γεννάται πλέον η προβληματική κατά πόσο αυτή ελέγχεται ή όχι αυτεπαγγέλτως από τα Δικαστήρια. Εφόσον λοιπόν, ο παριστάμενος καθίσταται ανομιμοποίητος, τότε η συμμετοχή του στην ποινική δίκη παράγει απόλυτη ακυρότητα κατ' άρθρ. 171 παρ. 3 ΚΠΔ. Σύμφωνα με το άρθρ. 174 παρ. 1 ΚΠΔ, η απόλυτη ακυρότητα λαμβάνεται υπόψη αυτεπαγγέλτως από το Δικαστήριο σε κάθε στάδιο της δίκης, ακόμα και στον Άρειο Πάγο. Το Δικαστήριο οφείλει να αποβάλει αυτεπαγγέλτως τον παριστάμενο προς υποστήριξη της κατηγορίας, εάν από το περιεχόμενο της δικογραφίας προκύπτει ότι κατά τον χρόνο της δήλωσης παράστασης είχε συμπληρωθεί ο χρόνος παραγραφής⁵⁶, άλλως δεχόμαστε ότι η μη προβολή αντιρρήσεων από τον κατηγορούμενο επιφέρει ίση της απόλυτης ακυρότητας που προξενεί η παράνομη-ανομιμοποίητη παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας. Το συμπέρασμα αυτό ευλόγως συνάγεται και από το γεγονός ότι πλέον δεν εισφέρονται αστικές αξιώσεις, δεν αξιώνεται ούτε συμβολικώς η καταβολή ενός ποσού λόγω αστικής αξίωσης και το Δικαστήριο δεν εκδίδει απόφαση αναφερόμενη στις αστικές αξιώσεις. Καταρρίπτεται επομένως, το ισχυρότερο επιχείρημα της έως τώρα Νομολογίας, ότι πρέπει να προβληθεί ένσταση παραγραφής (άρθρ. 277 ΑΚ) από τον κατηγορούμενο προκειμένου να αποβληθεί ο υποστηρίζων την κατηγορία, διότι ενεργεί εν μέρει ως Πολιτικό Δικαστήριο.

Στον αντίποδα φαίνεται να βρίσκεται ο ποινικός νομοθέτης, ο οποίος στην Αιτιολογική Έκθεση του νέου ΚΠΔ (Ν. 4620/2019) αναφέρει ότι «*Θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι α) η παραγραφή της αστικής αξίωσης, β) η έκδοση οριστικής απόφασης που απορρίπτει πλήρως την αγωγή, που έχει ως αντικείμενο την εισαγόμενη στο ποινικό δικαστήριο αξίωση και γ) η ολοσχερής εξόφληση της αξίωσης αυτής κατά το χρόνο υποβολής της δήλωσης, καταργούν το δικαίωμα υποστήριξης της κατηγορίας, εφόσον όμως προβληθεί αντίρρηση εκ μέρους του κατηγορούμενου*». Μέσω αυτής της σφαλερής παραδοχής, η οποία τάσσεται υπέρ της κρατούσας στη Νομολογία άποψης, ο νομοθέτης αφενός παραγνωρίζει το γεγονός ότι ουδεμία αστική αξίωση εισάγεται υπό το νέο θεσμό προς εκδίκαση στο ποινικό Δικαστήριο και αφετέρου δεσμεύει τον ποινικό Δικαστή, διότι ερμηνευτικά συνάγεται το συμπέρασμα, ότι μόνο εάν προβληθεί ένσταση από τον κατηγορούμενο δύναται ο δικαστής

⁵⁶ Για αντίθετη άποψη ίδετε Κ. Κουτσογεώργος, Συμμετοχή σε ποινική δίκη προς υποστήριξη της κατηγορίας, όταν έχει παραγραφεί η αστική αξίωση για την ικανοποίηση της οποίας υπόχρεος δεν είναι ο κατηγορούμενος, ΠοινΧρον 2020, σελ. 461.

να ελέγξει το ενεργό ή μη της αστικής αξίωσης⁵⁷. Η φράση αυτή της Αιτιολογικής Έκθεσης έρχεται σε ευθεία σύγκρουση με το ίδιο το γράμμα του νόμου ιδίως στα άρ. 171 παρ. 3 και 174 παρ. 1 ΚΠΔ, σύμφωνα με τα προρρηθέντα. Ο ίδιος ο νομοθέτης υποπίπτει έτσι σε μία αξιολογική αντινομία και σε μία *contra legem* ερμηνεία⁵⁸.

Παρόλα ταύτα η Νομολογία⁵⁹ εξακολουθεί να εμμένει στην αρχική της θέση, σύμφωνα με την οποία προγενέστεροι της δήλωσης παράστασης λόγοι απόσβεσης της αστικής αξίωσης, μεταξύ των οποίων και η παραγραφή, λαμβάνονται υπόψη μόνο εάν προβληθούν με αντιρρήσεις από τον κατηγορούμενο⁶⁰. Επομένως, αν δεν προβληθεί σχετική ένσταση από τον κατηγορούμενο, η παράσταση δεν είναι παράνομη και δεν δημιουργείται απόλυτη ακυρότητα. Το Δικαστήριο δεν είναι υποχρεωμένο να ελέγξει αυτεπαγγέλτως το σύννομο ή μη της παράστασης πολιτικής αγωγής και να κηρύξει την ακυρότητά της. Μάλιστα το Ακυρωτικό μας Δικαστήριο δέχεται ότι, όχι μόνο τα Δικαστήρια δεν είναι υποχρεωμένα σε αυτεπάγγελτο έλεγχο περί παραγραφής της αξίωσης, αλλά ακόμα ότι αυτή πρέπει να προβληθεί το αργότερο μέχρι την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας στο πρωτοβάθμιο Δικαστήριο. Δεν υπάρχει δυνατότητα να προβληθεί το πρώτον στο Εφετείο, διότι σύμφωνα με το μεταβιβαστικό αποτέλεσμα (άρ. 502 παρ. 2 ΚΠΔ) το δευτεροβάθμιο Δικαστήριο εξετάζει μόνο τα ζητήματα της υπόθεσης που μεταβιβάστηκαν σε αυτό με τους λόγους έφεσης. Επομένως, ο κατηγορούμενος οφείλει να προβάλει την ένσταση της παραγραφής στο Δικαστήριο ενώπιον του οποίου έγινε η δήλωση παράστασης και εάν αυτή απορριφθεί πρέπει να την προβάλει ως ειδικό λόγο έφεσης και να την επανυποβάλει ενώπιον του δευτεροβάθμιου Δικαστηρίου και αν απορριφθεί και πάλι μπορεί να την προβάλει ως ειδικό λόγο αναίρεσης ενώπιον του Αρείου Πάγου.

⁵⁷ Παγίως έχει κριθεί ότι η ένσταση αυτή του κατηγορούμενου, εφόσον προβληθεί με τρόπο σαφή και ορισμένο πρέπει να ληφθεί υπόψη από το Δικαστήριο και το τελευταίο υποχρεούται να απαντήσει επ' αυτής. Ίδτε ΑΠ 617/2010 ΤΝΠ Νόμος, ΑΠ 1240/2007 ΠοινΧρον 2008, σελ. 339, ΑΠ 232/2008, ΠοινΧρον 2009, σελ. 49, ΑΠ 2686/2008, ΠοινΧρον 2009, σελ. 910.

⁵⁸ Ίδτε Κ. Κακαβούλης, ό.π., ΠοινΧρον 2021, σελ. 638 επ., ο οποίος επισημαίνει τον επικουρικό ρόλο που έχουν οι αντιρρήσεις από την πλευρά του κατηγορούμενου, ήτοι μόνο εάν δεν δύναται ο Δικαστής από τα στοιχεία της δικογραφίας να εξάγει συμπέρασμα σχετικά με το ενεργό ή μη της αστικής αξίωσης, απαιτείται η προβολή των αντιρρήσεων.

⁵⁹ ΑΠ 753/2010 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1410/2013 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1171/2013 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· Αντίστοιχα έχουν κρίνει και οι ΑΠ 532/2015 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 245/2015 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 813/2008 ΠοινΧρον 2009, σελ. 321.

⁶⁰ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ι. Τσακάλης, Και πάλι για την επίδραση της παραγραφής της αστικής αξίωσης στην παράσταση πολιτικής αγωγής, ΠοινΧρον ΞΔ, σελ. 557 επ., «η θέση αυτή αντιβαίνει στο ανακριτικό σύστημα που ισχύει στην ποινική δίκη και ιδίως στην αρχή της αυτεπάγγελτης έρευνας της ενεργητικής νομμοποίησης».

Η Νομολογία, συνεπώς, αφενός επιβαρύνει τον κατηγορούμενο με την υποχρέωση προβολής της αντίρρησης λόγω παραγραφής της αστικής αξίωσης, διότι αν δεν προβληθεί αντίρρηση η παράσταση είναι σύννομη και αφετέρου ακόμα και αν προβληθεί, την αντιμετωπίζει ως μία σχετική και όχι ως απόλυτη ακυρότητα. Η θέση αυτή της Νομολογίας στηρίζεται σε κατάλοιπα αστικοδικονομικού χαρακτήρα στον θεσμό της πάλαι ποτέ πολιτικής αγωγής. Ερείδεται στους κανόνες αντιμετώπισης των ενστάσεων (άρ. 277 ΑΚ) της πολιτικής δικονομίας, οι οποίοι καμία απολύτως θέση δεν έχουν στα πλαίσια ενός θεσμού ποινικής φύσεως. Η θέση αυτή της Νομολογίας λοιπόν, βρίθει από αντινομίες και τελολογικές αντιφάσεις και χρήζει επανεξέτασης. Ειρήσθω εν παρόδω, ότι στο παρελθόν η Νομολογία είχε κινηθεί και προς την αντίθετη κατεύθυνση ως προς το εν λόγω ζήτημα, με Απόφαση σταθμό την ΟΛΑΠ 1282/1992⁶¹ και την μεταγενέστερη ΑΠ 2616/2008⁶², δίχως όμως να επέλθει μόνιμη μεταστροφή.

Όλα τα προρρηθέντα ζητήματα μας απασχολούν στα πλαίσια της σχέσης παριστάμενου και κατηγορούμενου, όταν ο τελευταίος είναι αντίστοιχα κατά τις διατάξεις του αστικού δικαίου και υπόχρεος σε αποζημίωση ή χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Αναδύονται, όμως, περιπτώσεις αδικημάτων στα οποία τυγχάνει οι ιδιότητες κατηγορούμενου και υπόχρεου σε αποζημίωση να μην συντρέχουν στο αυτό πρόσωπο. Η συνηθέστερη ίσως περίπτωση που συμβαίνει κάτι ανάλογο είναι τα δημοσιοϋπαλληλικά αδικήματα, όπου ο υπάλληλος αποκτά την ιδιότητα του κατηγορούμενου, όμως απαλλάσσεται από κάθε αστική ευθύνη απέναντι στους τρίτους. Υποχρέωση αποζημίωσης των τρίτων έχει αποκλειστικά το Δημόσιο.

Έτσι, ο αδικηθείς τρίτος προκειμένου να νομιμοποιηθεί ενεργητικώς σε παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας, θα προβάλει στο Δικαστήριο μία αστική αξίωση για την ικανοποίηση της οποίας δεν είναι υπόχρεος ο κατηγορούμενος. Σε τέτοιες περιπτώσεις, λοιπόν, ακόμα και αν έχει παραγραφεί η αστική αξίωση, διατηρεί ο αδικηθείς την ενεργητική του νομιμοποίηση και δεν δύναται να αποβληθεί από την ποινική δίκη. Αυτό συμβαίνει διότι

⁶¹ Κρίνοντας επί του ζητήματος της πολιτικής αγωγής παρά την έκδοση οριστικής απόφασης του πολιτικού Δικαστηρίου για την ίδια αξίωση, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι συντρέχει η απόλυτη ακυρότητα του άρθρου 171 παρ. 2 ΚΠΔ εάν υποβλήθηκε σχετική ένσταση εκ μέρους του κατηγορούμενου ή εάν τέθηκαν υπόψη του Δικαστηρίου τα πραγματικά περιστατικά από τα οποία προέκυπτε ότι η παράσταση δεν ήταν νόμιμη. Την απόφαση αυτή επικρατεί και ο *Ι. Τσακάλης*, Παράσταση πολιτικής αγωγής επί παραγεγραμμένης αξίωσης, Σχετική ή απόλυτη ακυρότητα, ΠοινΧρον ΞΒ, σελ. 337 επ.

⁶² ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

κατ' άρ. 272 παρ. 1 ΑΚ, με την συμπλήρωση του χρόνου παραγραφής δεν αποσβέννυται η αξίωση, αλλά εξακολουθεί να υφίσταται ως ενοχή, απλώς δίδεται στον οφειλέτη η δυνατότητα να αντιτάξει την ένσταση της παραγραφής και να αρνηθεί την εκπλήρωση της παροχής⁶³, για αυτό άλλωστε και με το άρ. 272 παρ. 2 ΑΚ ορίζεται ότι «*ό,τι καταβλήθηκε παρά το παραγεγραμμένο της αξίωσης, δεν μπορεί να αναζητηθεί με τις διατάξεις του αδικαιολόγητου πλουτισμού*». Η καταχρηστική αυτή ένσταση μπορεί να προβληθεί μόνο από τον οφειλέτη, ο οποίος όμως εν προκειμένω δεν ταυτίζεται με τον κατηγορούμενο. Επομένως, εφόσον κατά πάγια Νομολογία⁶⁴ αλλά και κατά την άποψη του νομοθέτη⁶⁵, η παραγραφή της αστικής αξίωσης δεν ελέγχεται αυτεπαγγέλτως από τα Δικαστήρια, αλλά μόνο κατόπιν ένστασης του κατηγορούμενου υπό την μορφή των αντιρρήσεων και εφόσον ο κατηγορούμενος δεν διαθέτει εν προκειμένω το δικαίωμα προβολής της ένστασης αυτής, αφού δεν εμπλέκεται στην ενοχική σχέση από την οποία απορρέει η αξίωση, η συμπλήρωση του χρόνου παραγραφής της αστικής αξίωσης είναι αδύνατο να ελεγχθεί και ο παριστάμενος δεν μπορεί να αποβληθεί από την ποινική δίκη⁶⁶.

III. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗΣ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ

i. ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΠΡΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΥΣ

Σχετικά με το ερώτημα εάν οι ειδικοί διάδοχοι μπορούν να παρασταθούν προς υποστήριξη της κατηγορίας, η αρνητική απάντηση ήταν υπό το προϊσχύσαν δίκαιο και εξακολουθεί να είναι με τον νέο ΚΠΔ εύληπτη, καθώς απορρέει ευθέως από το κριτήριο της αμεσότητας της ζημίας. Αντίθετα, το δικαίωμα των καθολικών διαδόχων προς υποστήριξη της κατηγορίας ήταν ιδιαίτερα αμφιλεγόμενο, με αποτέλεσμα να έχουν διατυπωθεί αρκετές διαφορετικές απόψεις.

Δεδομένου ότι στον παλιό ΚΠΔ δεν ρυθμιζόταν ρητά η ενεργητική νομιμοποίηση των κληρονόμων, η απάντηση προήλθε από την Νομολογία, η οποία παγίως για το ζήτημα αυτό είχε προβεί σε μία διάκριση ανάλογα με το εάν επρόκειτο για αξίωση αποζημίωσης ή

⁶³ Ίδετε Α. Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, έκδοση 4^η, 2012, σελ. 332 και 352· ΑΠ 1771/2008 ΔΕΕ 15, σελ. 608.

⁶⁴ Ίδετε υποσημείωση 24.

⁶⁵ Ίδετε υποσημείωση 28.

⁶⁶ Ίδετε Κ. Κουτσογεώργος, Συμμετοχή σε ποινική δίκη προς υποστήριξη της κατηγορίας όταν έχει παραγραφεί η αστική αξίωση για την ικανοποίηση της οποίας υπόχρεος δεν είναι ο κατηγορούμενος, ΠοινΧρον 2020, σελ. 461 επ.

αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης⁶⁷. Στην μεν πρώτη περίπτωση δεχόταν ότι οι κληρονόμοι ως καθολικοί διάδοχοι υπεισέρχονται σε όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του θανόντος, σύμφωνα με το αστικό δίκαιο, και εξ αυτού του λόγου μπορούσαν ελεύθερα και απεριόριστα να δηλώσουν παράσταση πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη⁶⁸. Αντιθέτως, σύμφωνα με το άρ. 933 ΑΚ, η αξίωση της ηθικής βλάβης δεν εκχωρείται, ούτε κληρονομείται, εκτός αν αναγνωρίστηκε με σύμβαση ή επιδόθηκε για αυτήν αγωγή⁶⁹. Η αξίωση της ηθικής βλάβης είναι λοιπόν, αυστηρά προσωποπαγής. Έτσι, η Νομολογία δεχόταν ότι οι κληρονόμοι μπορούσαν μόνο να συνεχίσουν την παράσταση της πολιτικής αγωγής⁷⁰, εφόσον ο κληρονομούμενος είχε προβεί πριν τον θάνατό του σε δήλωση παράστασης, η οποία εξομοιωνόταν με την επίδοση της αγωγής⁷¹. Δεν δύναντο δηλαδή, οι κληρονόμοι το πρώτον να προβούν σε τέτοια δήλωση.

Στον αντίποδα βρισκόταν ωστόσο, η Θεωρία⁷², η οποία υποστήριζε σθεναρά ότι η αναγνώριση δικαιώματος παράστασης πολιτικής αγωγής στους κληρονόμους προσκρούει στην αρχή της αμεσότητας της ζημίας, που η ίδια η Νομολογία θεμελιώσε. Πιο συγκεκριμένα, η Θεωρία είχε διατυπώσει δύο σοβαρότατες επιφυλάξεις ως προς την ενεργητική νομιμοποίηση των καθολικών διαδόχων. Αφενός, ότι η Νομολογία εντοπίζεται εν προκειμένω να φάσκει και να αντιφάσκει, καταρρίπτοντας η ίδια τις παραδοχές της, αφού από την μία πλευρά, προκειμένου να ενισχυθεί ο ποινικός χαρακτήρας του θεσμού της πολιτικής αγωγής, θεσπίζει το κριτήριο της αμεσότητας της ζημίας, ενώ από την άλλη αναγνωρίζει συγχρόνως το δικαίωμα παράστασης των κληρονόμων στηριζόμενη αποκλειστικά σε αστικά κριτήρια. Αφετέρου, ως ελέγχθη, το άρ. 933 ΑΚ προβλέπει ότι η αξίωση για ηθική βλάβη δεν εκχωρείται, ούτε κληρονομείται, εκτός αν αναγνωρίστηκε με σύμβαση. Εφόσον λοιπόν, η Νομολογία δέχεται κατ' εξαίρεση ότι οι καθολικοί διάδοχοι, υπό

⁶⁷ Τονίζεται ότι σε κάθε περίπτωση ο κληρονόμος έπρεπε να επικαλείται με την δήλωσή του την ιδιότητά του αυτή και να την αποδεικνύει, ενώ γινόταν δεκτό ότι αν γινόταν δεκτή παράσταση παρότι δεν έλαβαν χώρα τα ανωτέρω τότε επερχόταν απόλυτη ακυρότητα και κατ' αποτέλεσμα λόγος αναίρεσης. ΑΠ 1445/2005 ΠοινΧρον 2006, σελ. 246.

⁶⁸ Ίδετε Α. Μαργαρίτης, Πολιτική αγωγή, θάνατος του δικαιούχου και δικαίωμα παράστασης των κληρονόμων του, ΠοινΧρον 2005, σελ. 1307 επ.

⁶⁹ Ίδετε Σ. Ιωακειμίδης, Ενεργητική νομιμοποίηση για παράσταση πολιτικής αγωγής επί συγχώνευσης ανώνυμων εταιρειών – Συμβολή στην ερμηνεία της 933 ΑΚ, ΝοΒ 2017, σελ. 2007 επ.

⁷⁰ ΑΠ 1336/2016 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 116/2010 ΤΝΠ Ισοκράτης, ΑΠ 1788/2008 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1445/2005 ΠοινΧρον 2006, σελ. 246· Ίδετε Ν. Ανδρουλάκης, ΚΠΔ (Νομολογία κατ' άρθρο), 2015, σελ. 81

⁷¹ ΑΠ 1257/2016 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 56/2015 ΤΝΠ Ισοκράτης.

⁷² Ίδετε Α. Μαργαρίτης, ό.π., σελ. 1307 επ.· Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 75· Α. Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία, έκδοση 9^η, 2019, σελ. 137· Ν. Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, έκδοση 4^η, 2012, σελ. 87.

την προϋπόθεση ότι έχει γίνει προηγουμένως δήλωση παράστασης από τον κληρονομούμενο, μπορούν να συνεχίσουν την πολιτική αγωγή, θα έπρεπε συστηματικοδογματικά να δέχεται ότι και οι ειδικοί διάδοχοι έχουν το δικαίωμα αυτό, εφόσον, όπως ορίζει ο νόμος, είχε παραχωρηθεί η αξίωση με σύμβαση. Λόγω των ως άνω αξιολογικών αντινομιών, ο τρόπος αντιμετώπισης του ζητήματος από την Νομολογία έχρηζε επανεξέτασης, σύμφωνα με την Θεωρία⁷³.

Ο νέος ΚΠΔ με το άρ. 64 έλυσε οριστικά το ζήτημα των καθολικών διαδόχων. Με βάση το υπό κρίση άρθρο «αν αποβιώσει ο κατά το προηγούμενο άρθρο δικαιούμενος, οι κληρονόμοι του συνεχίζουν την δηλωθείσα πριν από τον θάνατό του παράσταση για υποστήριξη της κατηγορίας». Καθίσταται πλέον σαφές, ότι οι κληρονόμοι του αμέσως ζημιωθέντος τόσο σε περίπτωση αξίωσης αποζημίωσης, όσο και σε περίπτωση αξίωσης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, νομιμοποιούνται ενεργητικά μόνο εφόσον προηγουμένως ο ζημιωθείς-κληρονομούμενος είχε προβεί σε δήλωση παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας⁷⁴. Ο νομοθέτης ακολουθεί λοιπόν, την πάγια Νομολογία και δέχεται μόνο την δυνατότητα συνέχισης της παράστασης από τους καθολικούς διαδόχους. Το πρώτον δήλωση παράστασης πλέον, από τους κληρονόμους δεν αναγνωρίζεται.

ii. ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΠΡΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΛΟΓΩ ΨΥΧΙΚΗΣ ΟΔΥΝΗΣ

Αξίζει να τονιστεί στο παρόν σημείο, ότι δεν πρέπει να συγχέονται οι ως άνω περιπτώσεις με εκείνη της θανάτωσης του παθόντος συνεπεία του αδικήματος. Εν προκειμένω, η οικογένεια του θύματος νομιμοποιείται ενεργητικά να προβεί σε δήλωση παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας λόγω ψυχικής οδύνης, σύμφωνα με τα άρ. 63 ΚΠΔ και 932 εδ. γ' ΑΚ⁷⁵. Η ψυχική οδύνη, που συνιστά τον ψυχικό πόνο που αισθάνονται οι συγγενείς από την απώλεια του αγαπημένου τους προσώπου⁷⁶, γεννά την αξίωση χρηματικής ικανοποίησης και κατ' αποτέλεσμα το δικαίωμα υποστήριξης της κατηγορίας.

⁷³ Μοναδική απόφαση στην οποία κρίθηκε παράνομη η παράσταση από τους κληρονόμους λόγω έλλειψης της αμεσότητας της ζημίας υπήρξε η ΑΠ 1096/2017 ΤΝΠ Ισοκράτης.

⁷⁴ Ίδετε Χ. Σεβαστίδης, ό.π., σελ. 1240 επ.· Θ. Δαλακούρας, Ο νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνοπτική κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 4620/2019, 2019, σελ. 62.

⁷⁵ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Λ. Μαργαρίτης, Πολιτική αγωγή: θάνατος του δικαιούχου και δικαίωμα παράστασης των κληρονόμων του, ΠοινΔικ 2005, σελ. 1307 επ., εδώ οι κληρονόμοι ενεργούν «ιδίω δικαίωματι».

⁷⁶ Ίδετε Α. Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο Γενικό Μέρος, έκδοση 2^η, 2015, σελ. 673.

Αποτελεί ίσως την σημαντικότερη εξαίρεση από την αμεσότητα της ζημίας, καθώς παρέχεται το δικαίωμα υποστήριξης της κατηγορίας σε έμμεσα ζημιωθέντες, ήτοι την «οικογένεια» του θύματος⁷⁷. Το μείζον ζήτημα που ανακύπτει εδώ είναι το περιεχόμενο της έννοιας της «οικογένειας». Ο ΠΚ δεν εμπεριέχει σχετικό ορισμό, παρά μόνο για τα οικεία πρόσωπα στο άρ. 13 ΠΚ, ενώ ούτε και οι διατάξεις του ΑΚ αποσαφηνίζουν την έννοια της «οικογένειας». Η πάγια Νομολογία, με έρεισμα τις διατάξεις των άρ. 57 και 932 εδ. γ' ΑΚ ορίζει ως «οικογένεια» του θύματος «τους εγγύτερους και στενώς συνδεδεμένους συγγενείς του θανατωθέντος, που δοκιμάστηκαν ψυχικά από την απώλειά του, αδιαφόρως αν ζούσαν μαζί του ή διέμεναν χωριστά»⁷⁸. Η Θεωρία⁷⁹ ωστόσο, αντέτεινε και υποστήριξε ότι η έννοια της «οικογένειας» πρέπει να κρίνεται με βάση τους ψυχικούς δεσμούς αγάπης και αφοσίωσης που διατηρούν μεταξύ τους τα πρόσωπα, ώστε να μπορεί πράγματι να προκληθεί ψυχική οδύνη και όχι με βάση το τυπικό κριτήριο της συγγένειας⁸⁰. Παρόμοια κατεύθυνση φαίνεται πως έχει αρχίσει τα τελευταία χρόνια να ακολουθεί και η Νομολογία⁸¹.

Αξιοσημείωτη είναι τέλος, και η μεταστροφή της Νομολογίας⁸² ως προς την παράσταση του κυοφορούμενου, η οποία πλέον -σε αντίθεση με το παρελθόν⁸³- γίνεται δεκτή, εφόσον το κυοφορούμενο γεννήθηκε ζωντανό, διότι αναγνωρίζεται αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω της μέλλουσας ψυχικής οδύνης που θα αισθανθεί όταν αρχίσει να μεγαλώνει και να βιώνει την απώλεια του μέλους της «οικογένειας».

iii. ΟΙΟΝΕΙ ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΔΙΑΔΟΧΗ ΤΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

Το ζήτημα βέβαια της καθολικής διαδοχής δεν περιορίζεται μόνο στα φυσικά πρόσωπα αλλά επεκτείνεται και στα νομικά πρόσωπα -μεταξύ των οποίων φυσικά

⁷⁷ Διαφορετική είναι η περίπτωση της προσβολής μνήμης νεκρού (άρ. 365 ΠΚ), καθώς εκεί οι συγγενείς θεωρούνται αμέσως ζημιωθέντες και έχουν αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης. ΟΛΑΠ 1769/1986 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁷⁸ ΑΠ 365/2017 ΠοινΔικ 2017, σελ. 662, ΟΛΑΠ 21/2000 ΝοΒ 2001, σελ. 598, ΑΠ 160/2001 ΑρχΝ 2001, σελ. 868, ΑΠ 159/2006 Αρμ 2006, σελ. 1590. Χαρακτηριστικές επίσης, οι ΜΟΔΘεσπρ 29/2011 ΠοινΧρον 2013, σελ. 63 ΑΠ 434/2005 ΕλλΔνη 2005, σελ. 1062 που έκριναν ότι δεν θεωρούνται «οικογένεια» οι ελεύθερα συμβιούντες με το θύμα, εφόσον δεν υπάρχει συγγένεια, με αντίθετη άποψη Α. Καρρά, Επιτομή και ερμηνεία του ΚΠΔ, 2005, σελ. 229.

⁷⁹ Ίδετε Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 199-200· Χ. Σεβαστίδης, ό.π., σελ. 1095· Λ. Μαργαρίτης, ό.π., σελ. 387.

⁸⁰ Πρέπει να γίνεται μία συσταλτική ερμηνεία της έννοιας της «οικογένειας» και ως νομική έννοια θα πρέπει να κρίνεται κάθε φορά in concreto από τα Δικαστήρια και όχι γενικά και αφηρημένα.

⁸¹ ΑΠ 614/1995 ΝοΒ 1996, σελ. 2460, ΑΠ 1141/2007 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁸² ΑΠ 835/2005 Επιδικία 2005, σελ. 373, ΑΠ 1652/2002 ΝοΒ 2003, σελ. 1215, ΑΠ 97/2001, ΧρΙΔ Α' 2001, σελ. 120.

⁸³ ΑΠ 224/1962 ΠοινΧρον 1962, σελ. 499, ΑΠ 583/1997 ΕλλΔνη 1998, σελ. 88

ευρίσκεται και το Δημόσιο- μέσω της οιονεί καθολικής διαδοχής. Για την διαδοχή αυτή γίνεται λόγος, αφενός όταν ένα νομικό πρόσωπο υποκαθίσταται στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις ενός άλλου λόγω διάσπασης, απορρόφησης, συγχώνευσης δύο ή περισσότερων νομικών προσώπων⁸⁴, αφετέρου όταν καταργείται ένα νομικό πρόσωπο που ανήκει στο Δημόσιο και υποκαθίσταται από το τελευταίο⁸⁵. Φυσικά σε περίπτωση εκχώρησης των απαιτήσεων ενός νομικού προσώπου ή μεταβίβασης αυτών δεν πρόκειται για οιονεί καθολική διαδοχή, αλλά για ειδική διαδοχή, οπότε και δεν χωρεί νομιμοποίηση προς παράσταση του νέου νομικού προσώπου. Τέλος, δεν συνιστά περίπτωση οιονεί καθολικής διαδοχής ο μετασχηματισμός των νομικών προσώπων⁸⁶, καθώς εν προκειμένω δεν επηρεάζεται η υπόσταση του αρχικού νομικού προσώπου, αυτό εξακολουθεί να υφίσταται απλώς μεταβάλλεται ο νομικός του τύπος και συνεπώς δικαιούται κανονικά το ίδιο να παρασταθεί στην ποινική δίκη.

Τίθεται λοιπόν, το ερώτημα εάν το νέο νομικό πρόσωπο ή το Δημόσιο, μπορεί να παρασταθεί προς υποστήριξη της κατηγορίας για αδίκημα που τελέστηκε εις βάρος του αρχικού νομικού προσώπου⁸⁷. Με βάση τα προρρηθέντα, υπό το παλαιό καθεστώς τα νομικά πρόσωπα και το Δημόσιο, όταν καθίσταντο οιονεί καθολικοί διάδοχοι, εάν επρόκειτο για αξίωση αποζημίωσης, μπορούσαν να προβούν απεριόριστα το πρώτον σε δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής, ενώ αντίθετα εάν επρόκειτο για αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, έπρεπε το ζημιωθέν νομικό πρόσωπο να έχει προβεί σε προγενέστερη δήλωση⁸⁸. Με βάση το νέο ΚΠΔ και ειδικότερα σύμφωνα με το άρ. 64 εδ. β' ΚΠΔ⁸⁹, η ενεργητική νομιμοποίηση των νομικών προσώπων ως οιονεί καθολικών διαδόχων περιορίστηκε έτι περισσότερο, αφού πλέον παρέχεται μόνο η δυνατότητα συνέχισης της παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας -εφόσον το αρχικό νομικό πρόσωπο είχε προβεί σε δήλωση πριν επέλθει η υποκατάσταση- ανεξαρτήτως της μορφής της αστικής

⁸⁴ Ειδικά ως προς την συγχώνευση Α.Ε. ίδετε Σ. Ιωακειμίδης, ό.π., σελ. 2007 επ.

⁸⁵ Ίδετε Χ. Σεβαστίδης, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (Ν. 4620/2019): ερμηνεία κατ' άρθρο, 2023, σελ. 1245· Μ. Νταγγίνης, Η υποστήριξη της κατηγορίας από το ελληνικό Δημόσιο, Π.Ν. Σάκκουλας, 2020, σελ. 144· Α. Ζήσης, Από τον πολιτικώς ενάγοντα στον παριστάμενο για την υποστήριξη της κατηγορίας, Στον ποινικό κώδικα και στους ειδικούς ποινικούς νόμους, εκδόσεις Σάκκουλα, 2023, σελ. 74.

⁸⁶ Ίδετε Χ. Σεβαστίδης, ό.π., σελ. 1245, με αντίθετη όμως άποψη ΑΠ 973/2021, ΠοινΧρον ΟΒ/2022, σελ. 700.

⁸⁷ ΑΠ 510/2021 ΤΝΠ Ισοκράτης, ΑΠ 1332/2018 ΠοινΔικ 2020, σελ. 267: δέχθηκαν την παράσταση της ΔΕΔΔΗΕ Α.Ε. ως καθολικής διαδόχου της ΔΕΗ Α.Ε. Επίσης, ΑΠ 1862/2017 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: δέχθηκε την νομιμοποίηση Ε.Ο.Π.Υ.Υ. στον οποίο συγχωνεύτηκε ο Ο.Γ.Α.

⁸⁸ ΑΠ 1257/2016 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 56/2015 ΤΝΠ Ισοκράτης.

⁸⁹ Προστέθηκε με το άρ. 7 παρ. 9 περ. α' Ν. 4637/2019.

αξίωσης και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να δηλωθεί το πρώτον παράσταση από το νέο νομικό πρόσωπο ή το Δημόσιο⁹⁰.

Το άρ. 64 εδ. β' ΚΠΔ όμως, δημιουργεί αρκετές αξιολογικές αντινομίες και παρανοήσεις. Ως πρωτεύον κριτήριο της ενεργητικής νομιμοποίησης θεσπίστηκε εκείνο της αμεσότητας της ζημίας, με απώτερο στόχο να περιοριστεί ο κύκλος των νομιμοποιούμενων προσώπων και να αντιμετωπιστεί η αποκλειστική εξάρτηση του θεσμού από αστικά κριτήρια. Με την αναγνώριση της νομιμοποίησης των καθολικών διαδόχων, οι οποίοι είναι εμμέσως ζημιωθέντες, επέρχεται διάσπαση του κριτηρίου της αμεσότητας. Αναφορικά με τα φυσικά πρόσωπα όμως, η διάσπαση αυτή, παρότι δογματικά εσφαλμένη, φαίνεται δικαιολογημένη κατά τρόπον ίσως αντίστοιχο με εκείνο της ψυχικής οδύνης, ήτοι μεταξύ του ζημιωθέντος και του κληρονόμου υφίστανται, ως επί το πλείστον, στενοί ψυχικοί δεσμοί και ως εκ τούτου η συνέχιση -και όχι η το πρώτον δήλωση- της παράστασης είναι ανεκτή.

Στην περίπτωση των νομικών προσώπων όμως, τέτοια εξήγηση δεν μπορεί να δοθεί επ' ουδενί. Μεταξύ των δύο νομικών προσώπων κανένας ψυχικός σύνδεσμος δεν δύναται να αναπτυχθεί, ώστε να μπορεί υποτυπωδώς να δικαιολογηθεί η ύπαρξη, έστω και εμμέσως, ηθικής βλάβης στο νομικό πρόσωπο που λειτουργεί ως οιονεί καθολικός διάδοχος⁹¹. Στην περίπτωση αυτή ο νομοθέτης φαίνεται να παραγνωρίζει πλήρως την έννοια της αμεσότητας της ζημίας και την κυρίαρχη ποινική φύση του θεσμού και να εμμένει αποκλειστικά σε αστικά κριτήρια⁹². Δημιουργείται έτσι η εξής -ανυπόφορη για ένα κράτος δικαίου- αξιολογική αντινομία: Γενικώς τα νομικά πρόσωπα, αλλά και ειδικώς το Δημόσιο, αντιμετωπίζονται με εκ διαμέτρου αντίθετους τρόπους όταν είναι καθολικοί διάδοχοι από ότι όταν είναι ειδικοί διάδοχοι. Στην μεν πρώτη περίπτωση μέσω του άρ. 64 εδ. β' ΚΠΔ νομιμοποιούνται, τόσο για αξίωση αποζημίωσης όσο και για αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης, να παρασταθούν προς υποστήριξη της κατηγορίας εάν το προηγούμενο νομικό πρόσωπο είχε προβεί σε σχετική δήλωση, στη δε δεύτερη περίπτωση δεν νομιμοποιούνται ουδέποτε σε υποστήριξη της κατηγορίας σύμφωνα με το άρ. 63 ΚΠΔ. Μία σκέψη που θα μπορούσε ίσως να εξηγήσει την ανεργάτιστη επιλογή αυτή του νομοθέτη είναι, ότι πλαγίως προσπαθεί να παραχωρήσει ορισμένα προνόμια κυρίως στο Δημόσιο, μέσα από την νομιμοποίησή του σε

⁹⁰ Ίδετε Λ. Μαργαρίτης, ό.π., σελ. 396· Χ. Σεβαστίδης, ό.π., σελ. 1246.

⁹¹ Ίδετε Μ. Νταγγίνης, ό.π., σελ. 151 επ.

⁹² ΑΠ 157/2015 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ – Η υπόθεση της ΕΡΤ.

πάσα δυνατή περίπτωση. Δεν είναι άλλωστε, η πρώτη φορά που ο νομοθέτης διάκειται ευνοϊκώς απέναντι στο Δημόσιο αναγνωρίζοντάς του προνόμια στον τομέα του ποινικού δικαίου εν γένει και ειδικότερα στον θεσμό της υποστήριξης της κατηγορίας⁹³.

Η μοναδική ορθή από ποινικοδογματικής άποψης λύση, η οποία θα είναι και πλήρως εναρμονισμένη με το κριτήριο της αμεσότητας της ζημίας, είναι το άρ. 64 ΚΠΔ περί καθολικής διαδοχής να περιοριστεί αποκλειστικά στα φυσικά πρόσωπα, ενώ ως προς τα νομικά πρόσωπα και το Δημόσιο, η ενεργητική νομιμοποίηση να κρίνεται πάντοτε με βάση το άρ. 63 ΚΠΔ, ήτοι να δικαιούνται να παρασταθούν μόνο εάν έχουν υποστεί άμεση ζημία⁹⁴.

iv. ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΠΡΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΑΠΟ ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

1. ΓΕΝΙΚΑ

Τα νομικά πρόσωπα κατ' άρ. 61 ΑΚ είναι ενώσεις προσώπων (σωματειακή μορφή) ή σύνολο περιουσίας (ιδρυματική μορφή), που αποβλέπουν στην εξυπηρέτηση ενός συγκεκριμένου σκοπού και διαθέτουν αυτοτελή ικανότητα δικαίου και δικαιοπραξίας⁹⁵. Εφόσον διαθέτουν τις ικανότητες αυτές, συνιστούν παράλληλα και φορείς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Η ικανότητα βέβαια, αυτή με βάση το άρ. 62 ΑΚ «δεν επεκτείνεται σε έννομες σχέσεις που προϋποθέτουν ιδιότητες φυσικού προσώπου», όπως είναι κατ' εξοχήν το

⁹³ Αξιοσημείωτη είναι στο παρόν σημείο η απόφαση ΠεντΕφΑθ 2202/2015 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ. Εν προκειμένω, η Π.Α.Ε. Α.Ε.Κ. είχε εκχωρήσει δυνάμει του άρ. 10 παρ. 1 Ν. 4224/2013 τελεσίδικη απαίτησή της στο Δημόσιο. Τμήμα της απαίτησης αυτής αποτελούσε αντικείμενο υπεξαίρεσης εις βάρος της Π.Α.Ε., υπόθεση που είχε εισαχθεί στα ποινικά Δικαστήρια. Η Π.Α.Ε. παρέστη στον πρώτο βαθμό αξιώνοντας χρηματική ικανοποίηση ύψους 30 ευρώ λόγω ηθικής βλάβης. Το ως άνω άρθρο προβλέπει ότι η εκχώρηση επιτρέπεται εάν η απαίτηση έχει αναγνωριστεί τελεσίδικα και μάλιστα το Δημόσιο μπορεί να παρασταθεί ακόμη και στο δευτεροβάθμιο Δικαστήριο, αρκεί η Π.Α.Ε. να είχε παρασταθεί στον πρώτο βαθμό. Το Δημόσιο λοιπόν, αφού πληρούνταν οι προϋποθέσεις του νόμου, παρέστη ενώπιον του Εφετείου ως φορέας αξίωσης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης ύψους 30 ευρώ. Υπό τον πΚΠΔ, το ποσό για το οποίο ο παθών επιφυλάχθηκε στο ποινικό Δικαστήριο, δεν εισφέρεται στην ποινική δίκη. Ως εκ τούτου για το ποσό των 30 ευρώ δεν υπήρχε τελεσίδικη απόφαση, άρα δεν είχε επέλθει και εκχώρηση κατά το ως άνω άρθρο. Επομένως, το Δημόσιο δεν μπορούσε να εισφέρει μία αστική αξίωση της οποίας δεν ήταν φορέας, και συνεπώς δεν πληρούνταν οι προϋποθέσεις του άρ. 63 ΚΠΔ. Υπό το νΚΠΔ δεν εισφέρονται αστικές αξιώσεις στην ποινική δίκη, οπότε το πρόβλημα επιλύθηκε. Όμως και πάλι δεν υφίσταται αμεσότητα της ζημίας, αφενός διότι το Δημόσιο δεν μπορεί να θεμελιώσει εν προκειμένω ηθική βλάβη και αφετέρου διότι δεν είναι καθολικός διάδοχος, ώστε να ενταχθεί στο άρ. 64 εδ. β' ΚΠΔ, αλλά ειδικός διάδοχος, ως προς τους οποίους εφαρμόζεται αυστηρά το άρ. 63 ΚΠΔ, του οποίου οι προϋποθέσεις δεν συντρέχουν. Η παράσταση του Δημοσίου λοιπόν, δεν έπρεπε να γίνει δεκτή. Το ως άνω άρθρο αποτελεί μία από τις –αρκετές– περιπτώσεις που ο νομοθέτης με ειδικές διατάξεις αναγνωρίζει το δικαίωμα παράστασης στο Δημόσιο, παραγνωρίζοντας πλήρως την φύση και τις προϋποθέσεις του θεσμού.

⁹⁴ Ίδετε Μ. Νταγγίνης, ό.π., σελ. 157-158.

⁹⁵ Ίδετε Α. Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, έκδοση 4^η, 2012, σελ. 189 επ.

οικογενειακό δίκαιο⁹⁶. Ως επακόλουθο αυτών, τα νομικά πρόσωπα διαθέτουν και την ικανότητα δικαστικής παράστασης, ήτοι δύνανται να προσφεύγουν στα Δικαστήρια για την προστασία των δικαιωμάτων και συμφερόντων τους και να παρίστανται σε αυτά ως διάδικοι. Από την φύση τους, λοιπόν, τα νομικά πρόσωπα νομιμοποιούνται κατ' αρχήν ενεργητικά να παρασταθούν προς υποστήριξη της κατηγορίας⁹⁷.

Κινητήριος μοχλός του θεσμού της υποστήριξης της κατηγορίας, όπως διεξοδικώς αναλύθηκε προηγουμένως, είναι η ύπαρξη αστικής αξίωσης είτε αυτή συνίσταται σε αποζημίωση είτε σε χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Πράγματι στο νομικό πρόσωπο, ως φορέας δικαιωμάτων που είναι, μπορεί να περιέλθει στην ιδιοκτησία του ένα σύνολο περιουσιακών στοιχείων και ως εκ τούτου μέσα από την τέλεση αδικημάτων εις βάρος του να υποστεί υλική ζημία και να καταστεί δικαιούχος αξίωσης αποζημίωσης. Δυσχέρειες εντοπίζονται, όμως, ως προς την αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης. Ανακύπτει ο προβληματισμός κατά πόσο η έννοια της ηθικής βλάβης (άρ. 932 ΑΚ) συνάδει με την φύση των νομικών προσώπων ή είναι συνυφασμένη αποκλειστικά με την ιδιότητα του φυσικού προσώπου.

Όπως γίνεται παγίως δεκτό, τα νομικά πρόσωπα ως φορείς εννόμων αγαθών αποκτούν δικαίωμα και επί της προσωπικότητας⁹⁸ (άρ. 57 ΑΚ) και μπορούν να υποστούν ηθική βλάβη όταν προσβάλλεται η επωνυμία τους, η φήμη, η πίστη, η υπόληψη και το μέλλον τους⁹⁹. Αξιοσημείωτο είναι βέβαια, ότι αρχικώς η Νομολογία¹⁰⁰, ιδιαίτερα κατά το στάδιο της προδικασίας, απαιτούσε η δήλωση παράστασης να αποσαφηνίζει και να επισημαίνει ποιο ακριβώς στοιχείο της προσωπικότητας του νομικού προσώπου προσβλήθηκε, ώστε να προκληθεί η ηθική βλάβη αυτού, άλλως η δήλωση παράστασης ήταν απαράδεκτη, απαίτηση η οποία φαίνεται να έχει υποχωρήσει τα τελευταία χρόνια.

⁹⁶ Ίδετε *N. Αποστολίδης*, Το δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη (θεμελίωση-οικονομικές προϋποθέσεις ενάσκησης), εκδόσεις Σάκκουλα, 2010, σελ. 164.

⁹⁷ Ίδετε *A. Παπαδαμάκης*, ό.π., σελ. 139 επ.· *A. Ζήσης*, ό.π., σελ. 72.

⁹⁸ Ίδετε *A. Γεωργιάδης*, ό.π., σελ. 199· *A. Ψαρούδα-Μπενάκη*, ό.π., σελ. 236· ΟΛΑΠ 402/1981 ΝοΒ 1981, σελ. 762, ΑΠ 660/2010 ΝοΒ 58, σελ. 2333, ΑΠ 356/2010 ΝοΒ 58, σελ. 1755.

⁹⁹ ΑΠ 2048/2007 ΠοινΧρον 2008, σελ. 729, ΑΠ 2289/2009 ΠραξΛογΠΔ 2010, σελ. 53, ΑΠ 491/2013 ΠοινΧρον 2014, σελ. 53, ΑΠ 1578/2013 ΠοινΧρον 2014, σελ. 450, ΟΛΑΠ 402/1981 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹⁰⁰ ΣυμβΑΠ 151/1971 ΠοινΧρον 1971, σελ. 459, ΣυμβΕφΑθ 1057/1972 ΠοινΧρον 1973, σελ. 212.

Συμπερασματικά λοιπόν, τα νομικά πρόσωπα, τόσο του ιδιωτικού¹⁰¹ όσο και του δημοσίου δικαίου¹⁰², έχουν πλήρως το δικαίωμα παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας.

Επομένως, όταν το νομικό πρόσωπο έχει αστική αξίωση εις βάρος του δράστη, νομιμοποιείται ενεργητικά να παρασταθεί στην ποινική δίκη προς υποστήριξη της κατηγορίας. Η Νομολογία υποστηρίζει σθεναρά ότι στην περίπτωση αυτή δύναται να παρασταθεί αποκλειστικά το ίδιο το νομικό πρόσωπο διά του νομίμου εκπροσώπου του και σε καμία περίπτωση δεν νομιμοποιούνται τα μέλη αυτού¹⁰³. Η θέση αυτή της Νομολογίας¹⁰⁴ ερείδεται στην αρχή της αμεσότητας της ζημίας σε συνάρτηση με την νομική αυτοτέλεια των νομικών προσώπων. Εφόσον, το νομικό πρόσωπο εμφανίζει δική του ξεχωριστή νομική προσωπικότητα, τότε μόνο αυτό υφίσταται άμεση ζημία από την τέλεση του αδικήματος εις βάρος του, με αποτέλεσμα τα μέλη του να υφίστανται μόνο έμμεση-αντανακλαστική ζημία, η οποία δεν επαρκεί για την νομιμοποίησή τους. Ως προς την παράσταση των μελών των νομικών προσώπων η Νομολογία μοιάζει ανένδοτη ακόμη και σε εξαιρετικές περιπτώσεις που χρήζουν ιδιαίτερης μεταχείρισης¹⁰⁵.

Η Θεωρία¹⁰⁶ αντιθέτως, αποδοκιάζει σφόδρα την εμμονή αυτή στον τύπο και στο κριτήριο της αμεσότητας εν προκειμένω, χαρακτηρίζοντας «τυπικιστική» την στάση των Δικαστηρίων, καθώς η τελευταία συνιστά ανάχωμα στην εκπλήρωση του βασικού σκοπού του θεσμού. Παρότι, η Νομολογιακή αυτή άποψη δογματικώς φαίνεται ορθή, στην πράξη προξενεί σοβαρές δυσχέρειες και αντινομίες. Πιο συγκεκριμένα, σε πλείστες περιπτώσεις ο πρωτεύον ποινικός χαρακτήρας του θεσμού, ήτοι η αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας και η ενίσχυση της κατηγορίας, εξυπηρετείται σαφώς αποτελεσματικότερα από την παράσταση των ίδιων των μελών και όχι του νομικού προσώπου, καθώς τα μέλη εμφανίζουν μεγαλύτερο ζήλο για την αποκατάσταση της βλάβης που έχουν υποστεί και τα ίδια, έστω και εμμέσως,

¹⁰¹ Ιδρύονται με ιδιωτική πρωτοβουλία και αποβλέπουν στην εξυπηρέτηση ιδιωτικών σκοπών. Ο αριθμός είναι κλειστός, ήτοι προβλέπονται συγκεκριμένα Ν.Π.Ι.Δ. από το νόμο και διακρίνονται σε νομικά πρόσωπα αστικού και νομικά πρόσωπα εμπορικού δικαίου.

¹⁰² Ιδρύονται με πρωτοβουλία του Κράτους, ασκούν δημόσια εξουσία και έχουν υποχρεωτικά μέλη. Το σημαντικότερο Ν.Π.Δ.Δ. είναι το ίδιο το Κράτος. ·Ίδετε *Α. Γεωργιάδης*, ό.π., σελ. 193.

¹⁰³ Ίδετε *Α. Παπαδαμάκη*, ό.π., σελ. 139· *Α. Ψαρούδα-Μπενάκη*, ό.π., σελ. 252-253· *Ν. Ανδρουλάκη*, ό.π., σελ. 394.

¹⁰⁴ ΑΠ 774/2010 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1908/2008 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1617/2004 Πλογ 2004, σελ. 2117, ΑΠ 412/2002 ΠοινΧρον 2002, σελ. 987.

¹⁰⁵ Ίδετε *Α. Ψαρούδα-Μπενάκη*, Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη, 1982, σελ. 145 επ.

¹⁰⁶ Ίδετε *Λ. Μαργαρίτης*, ό.π., σελ. 391· *Α. Παπαδαμάκης*, ό.π., σελ. 139 επ.· *Α. Ψαρούδα-Μπενάκη*, ό.π., σελ. 145 επ.

από την τέλεση της πράξης και συνακόλουθα μάχονται πιο δραστικά για την καταδίκη του κατηγορουμένου. Σε ορισμένες πάλι περιπτώσεις, η τυπολατρική αυτή θέση των Δικαστηρίων θέτει κατ' ουσίαν εκτός του προστατευτικού πλαισίου του θεσμού τα νομικά πρόσωπα¹⁰⁷. Προσωπικά μάλιστα, εντοπίζω εν προκειμένω μία ακόμα αντίφαση της Νομολογίας, η οποία από την μία μεν δέχεται σχεδόν ανερυθρίαστα την κάμψη της αμεσότητας όσον αφορά τα ζητήματα της καθολικής διαδοχής ιδίως των νομικών προσώπων, ως ελέχθη προηγουμένως, από την άλλη δε εμφανίζεται αμετακίνητη ως προς την αμεσότητα της ζημίας των μελών των νομικών προσώπων. Υπήρξαν βέβαια, κατά καιρούς και ορισμένες εξαιρέσεις από τον ως άνω κανόνα¹⁰⁸.

Με στόχο την υπερνίκηση των δυσχερειών αυτών αναζητήθηκαν διάφορες λύσεις. Η αρχική προσπάθεια επίλυσης με προσφυγή στις οικείες κάθε φορά διατάξεις ανάλογα με την μορφή του νομικού προσώπου (Ο.Ε., Ε.Ε., Ε.Π.Ε., Α.Ε.) και στις δυνατότητες που παρέχουν αυτές, όπως η άσκηση της εταιρικής αγωγής από τον εταίρο στις προσωπικές εταιρείες, δεν ευοδώθηκε. Η πλέον επικρατέστερη λύση είναι η εφαρμογή του άρ. 919 ΑΚ¹⁰⁹ με βάση το οποίο *«όποιος με πρόθεση ζημιώσει άλλον κατά τρόπο αντίθετο προς τα χρηστά ήθη έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει»*. Μέσω της διάταξης αυτής μπορεί να θεμελιωθεί αστική αξίωση αποζημίωσης του μέλους ενός νομικού προσώπου ως εμμέσου ζημιωθέντος από την τέλεση αδικήματος εις βάρος του νομικού προσώπου, ιδίως όταν η τέλεση του αδικήματος λαμβάνει χώρα στο εσωτερικό του νομικού προσώπου, ήτοι όταν τελείται από τους διαχειριστές ή τους διοικούντες του νομικού προσώπου σε σχέση με την διαχείριση των εταιρικών υποθέσεων¹¹⁰. Αντίθετα, το υπό κρίση άρθρο δεν τυγχάνει εφαρμογής σε περιπτώσεις που το αδίκημα τελείται εις βάρος του νομικού προσώπου από τρίτα πρόσωπα, καθώς η υιοθέτηση μίας τέτοιας θέσης θα έπληττε ανεπανόρθωτα την αυτοτέλεια της

¹⁰⁷ Για παράδειγμα εάν ένα έγκλημα τελείται από μέλη της διοίκησης του νομικού προσώπου, ιδίως μίας Α.Ε., που συνιστούν την πλειοψηφία, τότε εύκολα μπορούν να επηρεάσουν και την στάση του νομικού προσώπου απέναντι στο έγκλημα, με αποτέλεσμα τόσο το νομικό πρόσωπο καθ' εαυτό όσο και τα μέλη της μειοψηφίας να παραμένουν απροστάτευτα απέναντι στο έγκλημα στερούμενα της δυνατότητας ουσιαστικής παράστασης προς υποστήριξη τη κατηγορίας.

¹⁰⁸ Χαρακτηριστικότερη όλων υπήρξε η δυνατότητα παράστασης των μελών του ΚΤΕΛ. Είχε παγίως κριθεί ότι το ΚΤΕΛ παρότι νομικό πρόσωπο δεν είχε δική του περιουσία, αλλά αντιθέτως τα κέρδη διανεμόνταν μεταξύ των μελών. Έτσι, οιοδήποτε αδικήματα τελείται εις βάρος του ΚΤΕΛ στην πραγματικότητα προκαλεί υλική ζημία στα μέλη αυτού, επομένως αμέσως παθόντες είναι τα μέλη και όχι το ΚΤΕΛ καθ' εαυτό. Το πλαίσιο αυτό άλλαξε και εντάχθηκαν και τα ΚΤΕΛ στον βασικό κανόνα με την ρύθμιση του ν.δ. 102/1973.

¹⁰⁹ Ίδετε Λ. Μαργαρίτης, ό.π., σελ. 391· Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 149 επ.

¹¹⁰ Αντίθετη άποψη του Ι. Ανδουλάκη, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, έκδοση 4^η, 2012, σελ. 368, σύμφωνα με τον οποίο το άρ. 919 ΑΚ δεν θεμελιώνει ζημία από το έγκλημα. Έτσι, αλλαγή μπορεί να επέλθει μόνο με νομοθετική παρέμβαση.

νομικής προσωπικότητας. Άλλωστε, αυτές οι περιπτώσεις δεν χρήζουν αντίστοιχης προστασίας, καθώς τα νομικά πρόσωπα παρατηρείται ότι δρουν αποτελεσματικά ως προς την παράστασή τους, όταν προσβάλλονται από τρίτους, αφού η τυχόν αδράνεια των διαχειριστών ή της διοίκησης μπορεί να θεμελιώσει το αδίκημα της απιστίας εις βάρος του νομικού προσώπου. Φυσικά, είναι πρόδηλο ότι μία τέτοια λύση μέσω του άρ. 919 ΑΚ μπορεί να αφορά αποκλειστικά τις εμπορικές εταιρείες και όχι τα μέλη οιονδήποτε νομικού προσώπου στα οποία δεν εντοπίζεται κανένας προσωπικός σύνδεσμος μεταξύ των.

Αυτονόητο είναι, ότι η ως άνω προβληματική δεν μας απασχολεί στις περιπτώσεις που το αδίκημα τελείται όχι μόνο εις βάρος των νομικών προσώπων αλλά και εις βάρος των μελών τους. Σε τέτοιες περιπτώσεις τα μέλη είναι άμεσα ζημιωθέντες και αυτομάτως νομιμοποιούνται ενεργητικά να παρασταθούν στην ποινική δίκη προς υποστήριξη της κατηγορίας¹¹¹.

2. ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΥΠΟ ΕΚΚΑΘΑΡΙΣΗ

Τα νομικά πρόσωπα, τα οποία έχουν λυθεί με οιονδήποτε τρόπο και βρίσκονται πλέον στο στάδιο της εκκαθάρισης δεν στερούνται νομικής προσωπικότητας, απλώς αυτή εξακολουθεί να υφίσταται (κατά πλάσμα δικαίου) αποκλειστικά για τους σκοπούς της εκκαθάρισης κατ' άρ. 72 ΑΚ¹¹². Επομένως, κατ' άρ. 62 ΚΠολΔ διατηρούν την ικανότητα να είναι διάδικοι. Έτσι, για τα αδικήματα που τελέστηκαν εις βάρος του νομικού προσώπου πριν την κήρυξη της εκκαθάρισης, μπορούν οι ίδιοι οι εκκαθαριστές να προβούν σε δήλωση παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας¹¹³.

3. ΕΝΩΣΕΙΣ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΧΩΡΙΣ ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ

Σύμφωνα με το άρ. 62 εδ. β' ΚΠολΔ *«ενώσεις προσώπων που επιδιώκουν κάποιο σκοπό, χωρίς να είναι σωματεία, καθώς και εταιρείες που δεν έχουν νομική προσωπικότητα,*

¹¹¹ Τέτοιες χαρακτηριστικές περιπτώσεις που έχει αντιμετωπίσει η Νομολογία είναι οι εξής: όταν τελείται απάτη και το περιουσιακό όφελος προέρχεται και από την περιουσία μέλους του νομικού προσώπου, όταν οι διαχειριστές υπεξαιρούν χρήματα τα οποία όφειλαν να παραδώσουν σε μέλη της εταιρείας μετά την λύση αυτής και σε περίπτωση ψευδορκίας όταν στην δίκη ενώπιον της οποίας τελέστηκε το αδίκημα διάδικοι-εναγόμενοι είναι και οι ίδιοι οι εταίροι εκτός του νομικού προσώπου.

¹¹² Ίδετε Α. Γεωργιάδης, ό.π., σελ. 211.

¹¹³ Ίδετε Λ. Μαργαρίτης, ό.π., σελ. 390. Αξίζει βέβαια να τονιστεί ότι ακόμα και μετά την διαγραφή του νομικού προσώπου από το Γ.Ε.Μ.Η., ότε κατ' αρχήν παύει να υφίσταται το νομικό πρόσωπο, εάν διαπιστωθεί ότι είχε και άλλη περιουσία, τότε η εκκαθάριση θεωρείται ότι δεν έχει ολοκληρωθεί, άρα εξακολουθεί να έχει νομική προσωπικότητα και οι εκκαθαριστές εξακολουθούν να νομιμοποιούνται προς παράσταση (άρ. 72, 777, 778 ΑΚ και 249, 268, 281 Ν. 4072/2012). Αυτό γίνεται παγίως δεκτό από την Νομολογία: ΟΛΑΠ 1/1994 ό.π., ΑΠ 1996/2019 ΤΝΠ Ισοκράτης, ΑΠ 981/2020 ΤΝΠ Ισοκράτης..

μπορούν να είναι διάδικοι». Μέσω της διάταξης αυτής δίδεται η δυνατότητα και σε ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα να καταστούν διάδικοι, υπό την προϋπόθεση ότι εμφανίζουν μία ελάχιστη εσωτερική οργάνωση. Ειδικότερα, σε ενώσεις προσώπων που δεν αποτελούν σωματεία (άρ. 107 ΑΚ), όπως είναι οι συνιδιοκτήτες πολυκατοικίας, δικαίωμα παράστασης προς υποστήριξη δεν έχει η ένωση αυτή καθ' εαυτή, διότι δεν έχει νομική προσωπικότητα, αλλά τα κατ' ιδίαν μέλη¹¹⁴. Το αυτό ισχύει και για την Αστική Εταιρεία (άρ. 741 επ. ΑΚ), η οποία δεν έχει νομική προσωπικότητα. Επίσης, και στην αφανή εταιρεία (άρ. 285 επ. Ν. 4072/2012) δικαίωμα παράστασης αναγνωρίζεται μόνο στα μέλη της, αφού νομικό πρόσωπο κατ' ουσίαν δεν υφίσταται¹¹⁵. Ως προς την κοινοπραξία, αυτή συνιστά ένωση προσώπων ή επιχειρήσεων που αναπτύσσουν κοινή οικονομική δραστηριότητα. Τα μέλη της λοιπόν, διατηρούν την αυτοτέλειά τους και ως εκ τούτου νομιμοποιούνται τα ίδια σε παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας¹¹⁶. Όμως, εάν η κοινοπραξία αναπτύσσει εμπορική δραστηριότητα, τότε αντιμετωπίζεται όπως η Ο.Ε. (άρ. 293 Ν. 4072/2012), αποκτά δηλαδή νομική προσωπικότητα και μπορεί η ίδια να προβεί σε δήλωση παράστασης¹¹⁷. Τέλος, όσον αφορά τα πολιτικά κόμματα με το άρ. 29 Ν. 3023/2002 προβλέπεται ότι με την ίδρυσή τους αποκτούν νομική προσωπικότητα και συνεπώς νομιμοποιούνται σε παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας¹¹⁸.

4. ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΥΠΟ ΠΤΩΧΕΥΣΗ - ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ

Εάν το νομικό πρόσωπο έχει κηρυχθεί σε κατάσταση πτώχευσης, τότε πρέπει να διακρίνουμε, αφενός στην περίπτωση που το αδίκημα εις βάρος του νομικού προσώπου τελέστηκε πριν την κήρυξη αυτή και αφετέρου όταν τελέστηκε μετά. Σε κάθε περίπτωση βέβαια συνεπεία της πτώχευσης επέρχεται η πτωχευτική απαλλοτρίωση¹¹⁹, ήτοι ο πτωχεύσας δεν έχει πλέον διαχειριστική και εκπροσωπευτική εξουσία, τις οποίες πλέον ασκεί ο σύνδικος της πτώχευσης. Στην πρώτη περίπτωση λοιπόν, υπό το προϋσχύσαν δίκαιο

¹¹⁴ ΑΠ 202/2002 ΠοινΔικ 2003, σελ. 927, ΑΠ 1148/1999 ΠοινΧρον Ν/2000, σελ. 594.

¹¹⁵ ΑΠ 1114/1995 ΤΝΠ Ισοκράτης, ΑΠ 1539/1988 ΠοινΧρον ΛΘ/1988, σελ. 406, ΑΠ 1177/1991, ΠοινΧρον 1992, σελ. 146· Ίδετε Α. Ζήσης, ό.π., σελ. 117 επ.

¹¹⁶ Ίδετε Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 263· Λ. Μαργαρίτης, ό.π., σελ. 390· ΤρΠλημΑλεξ 367/2002 ΝοΒ 2002, σελ. 2073.

¹¹⁷ Ίδετε Α. Γεωργιάδης, ό.π., σελ. 250-251· Α. Ζήσης, ό.π., σελ. 117.

¹¹⁸ Πριν τον νόμο αυτό η Νομολογία ήταν κυμαινόμενη. Πιο συγκεκριμένα, αρχικώς αναγνώριζε ότι τα πολιτικά κόμματα νομιμοποιούνται σε παράσταση, όμως μεταγενέστερα με την ΑΠ 531/1980 ΠοινΧρον Λ/1980, σελ. 740 με σύμφωνη εισαγγελική πρόταση, έκρινε ότι αποτελούν απλές ενώσεις προσώπων και δεν έχουν νομική προσωπικότητα, άρα δεν νομιμοποιούνται να παρασταθούν.

¹¹⁹ Ίδετε Σ. Ψυχομάνης, Πτωχευτικό Δίκαιο, 2011, σελ. 199.

είχε επικρατήσει η άποψη ότι εάν επρόκειτο χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, παρίστατο κανονικά ο πτωχός -και σε περίπτωση εταιρείας οι τελευταίοι πριν την πτώχευση νόμιμοι εκπρόσωποί της¹²⁰- διότι αφορά προσωπικές σχέσεις και όχι την πτωχευτική περιουσία¹²¹. Αντίθετα, εάν επρόκειτο για αξίωση αποζημίωσης, υπήρχε διάσταση μεταξύ Νομολογίας και Θεωρίας. Η μεν πρώτη¹²² υποστήριζε ότι μόνο ο σύνδικος νομιμοποιείτο προς παράσταση στην ποινική δίκη, διότι η αξίωση αυτή συνδέεται με την εταιρική περιουσία την οποία δεν διαχειρίζεται πλέον ο πτωχός, η δε δεύτερη¹²³ θεωρούσε ότι ο σύνδικος δεν μπορεί να παρασταθεί, διότι δεν πληρούται η προϋπόθεση της προσωπικής ζημίας, αλλά ο πτωχός εξακολουθεί να είναι φορέας των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων ακόμα και μετά την πτώχευση, απλώς έχει απωλέσει την εξουσία διαχείρισης, και ως εκ τούτου μόνο ο πτωχός μπορεί να παρασταθεί. Σε καμία περίπτωση βέβαια δεν νομιμοποιούνται οι πιστωτές, διότι όπως αναφέρθηκε υφίστανται μόνο έμμεση ζημία¹²⁴.

Στην δεύτερη περίπτωση τώρα, ήτοι όταν το αδίκημα τελείται μετά την κήρυξη της πτώχευσης, δεν δημιουργείται ιδιαίτερο ζήτημα, διότι οι αξιώσεις που γεννώνται κείνται εκτός πτωχευτικής περιουσίας και ως εκ τούτου μόνο ο πτωχεύσας έμπορος/πτωχεύσασα εταιρεία μπορεί να παρασταθεί, ανεξάρτητα εάν πρόκειται για αξίωση αποζημίωσης ή χρηματικής ικανοποίησης. Τις παραδοχές αυτές φαίνεται να υιοθετεί ο Νομοθέτης και υπό το νέο καθεστώς με το άρ. 148 Ν. 4738/2020 από το οποίο προκύπτει ότι ο σύνδικος μπορεί να παρασταθεί μόνο για αδικήματα που τελέστηκαν πριν την κήρυξη της πτώχευσης και μάλιστα υπό την προϋπόθεση ότι έχει λάβει άδεια από τον Εισηγητή, ενώ ερμηνευτικά σε συνδυασμό με την Αιτιολογική Έκθεση συνάγεται ότι μπορεί να παρασταθεί μόνο για αξίωση αποζημίωσης και όχι για χρηματική ικανοποίηση.

Ένα δεύτερο ζήτημα γεννάται με τα αδικήματα, τα οποία τέλεσε ο πτωχεύσας πριν την κήρυξη σε πτώχευση. Βασική συνέπεια της πτώχευσης είναι η αναστολή όλων των ατομικών διώξεων εις βάρος του πτωχεύσαντα. Είχε υποστηριχθεί κατά το παρελθόν η άποψη ότι, η αξίωση για αποζημίωση ανήκει σαφέστατα στις αστικές διώξεις και εξ αυτού

¹²⁰ ΟΛΑΠ 2/2012 ΠοινΧρον ΞΒ/2012, σελ. 735· Ίδετε Χ. Σεβαστίδης, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (Ν. 4620/2019), Κατ' άρθρο ερμηνεία, 2023, σελ. 1162

¹²¹ ΑΠ 404/2022 ΠραξΛογΠΔ 2022, σελ. 537, ΟΛΑΠ 2/2012 ΠοινΧρον ΞΒ/2012, σελ. 735, ΑΠ 1998/2003 ΠοινΧρον ΝΔ/2004, σελ. 741.

¹²² Ίδετε Χ. Σεβαστίδης, ό.π., σελ. 1162· ΑΠ 404/2022 ΠραξΛογΠΔ 2022, σελ. 537.

¹²³ Ίδετε Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 228· Χ. Σεβαστίδης, ό.π., σελ. 1162.

¹²⁴ ΣυμβΑΠ 338/1994 ΠοινΧρον ΜΔ/1994, σελ. 392.

του λόγου δεν μπορούν οι πιστωτές να παρασταθούν ως προς αυτή, ενώ η αξίωση για χρηματική ικανοποίηση λόγω του προσωπικού της χαρακτήρα δεν εντάσσεται σε αυτές και επιτρέπεται κανονικά η παράσταση¹²⁵. Η άποψη αυτή δεν είναι ορθή, διότι για την ενεργητική νομιμοποίηση απαιτείται απλώς ο παθών να είναι φορέας αστικής αξίωσης, ενώ οιοσδήποτε δικονομικός περιορισμός δεν επηρεάζει την νομιμοποίηση αυτή. Έτσι, οι παθόντες νομιμοποιούνται να παρασταθούν προς υποστήριξη της κατηγορίας σε αμφότερες τις περιπτώσεις παρά την κήρυξη της πτώχευσης. Υπό το προϊσχύσαν δίκαιο είχε υποστηριχθεί βέβαια, ότι στην περίπτωση αυτή το Ποινικό Δικαστήριο οφείλει να απόσχει από την επιδίκαση της αποζημίωσης και να παραπέμψει ως προς αυτή στα Πολιτικά Δικαστήρια (άρ. 67 παρ. 2 παλαιού ΚΠΔ)¹²⁶. Πλέον η προβληματική αυτή δεν υφίσταται, αφού με την παράσταση αποκλειστικός σκοπός του παθόντος είναι η υποστήριξη της κατηγορίας και τα Ποινικά Δικαστήρια δεν δύνανται να επιδικάσουν αστική αξίωση.

Αντίστοιχες διχονομίες και έριδες είχαν προκύψει κατά το παρελθόν αναφορικά με το αδίκημα περί χρεοκοπίας¹²⁷. Τα ζητήματα αυτά αντιμετωπίστηκαν αρχικώς με τα άρ. 171 επ. Ν. 3588/2007, με τα οποία καταργήθηκε η διάταξη του άρ. 398 ΠΚ. Ειδικότερα, το άρ. 177 Ν. 3588/2007 προέβλεπε ότι δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής είχε ο σύνδικος της πτώχευσης για την αποκατάσταση των υλικών ζημιών¹²⁸, ενώ οι πιστωτές μπορούσαν να παρασταθούν ατομικά για την ικανοποίηση της ηθικής τους βλάβης¹²⁹. Πλέον ο νόμος αυτός αντικαταστάθηκε από το Ν. 4738/2020 και ειδικότερα με το άρ. 203 παρ. 1 εδ. β' το οποίο προβλέπει ότι δικαίωμα παράστασης πλέον αποκλειστικά προς υποστήριξη της κατηγορίας έχουν τόσο ο σύνδικος, όσο και οι πιστωτές¹³⁰. Στο ίδιο συμπέρασμα άλλωστε, μπορούμε να καταλήξουμε και από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρ. 177 Ν. 3588/2007 και 588 παρ.

¹²⁵ ΑΠ 234/1968 ΠοινΧρον 1968, σελ. 408, ΑΠ 1610/1986 ΠοινΧρον 1987, σελ. 279, ΑΠ 1374/1987 ΠοινΧρον 1988, σελ. 114

¹²⁶ Ίδετε Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 231 επ.

¹²⁷ Αρχικά με τα άρ. 678 και 684 εδ. β' ΕμπΝ, ο σύνδικος μπορούσε να παρασταθεί μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας. Έπειτα με το άρ. 177 Ν. 3588/2007 παρίστατο και για την αποκατάσταση των υλικών ζημιών, ενώ οι πιστωτές για την ηθική του βλάβη. Πλέον με το νέο ΚΠΔ παρίστανται τόσο ο σύνδικος όσο και οι πιστωτές μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας.

¹²⁸ Ίδετε Α. Δημάκης, ό.π., ΠοινΧρον Ξ, σελ. 529 επ., όπου επισημαίνεται η αδυναμία υπολογισμού αυτής της ζημίας. Δεδομένου ότι τα εγκλήματα χρεοκοπίας είναι εγκλήματα διακινδύνευσης, η διάγνωση της ζημίας στην εκάστοτε υπό κρίση υπόθεση είναι εξαιρετικά δύσκολη. Φυσικά πλέον δεν τίθεται τέτοιο ζήτημα.

¹²⁹ Ίδετε Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 233 επ.· Α. Δημάκης, Προβληματισμοί σχετικά με τις ειδικές ρυθμίσεις για την πολιτική αγωγή, ΠοινΧρ Ξ, σελ. 529 επ.

¹³⁰ ΤριμπλημΧαλκ 2808/2017 ΠοινΧρον ΞΗ/2018, σελ. 166 σύμφωνα με την οποία γίνεται δεκτό ότι δικαίωμα παράστασης έχουν μόνο όσοι είναι in concreto πτωχευτικοί πιστωτές, ήτοι όσοι έχουν εμπράγματα ασφάλεια, ειδικό προνόμιο ή έχουν αναγγείλει τις απαιτήσεις τους.

1 και 2 ΚΠΔ, σύμφωνα με το οποίο σε οιαδήποτε ειδική διάταξη προβλέπεται δικαίωμα πολιτικής αγωγής, παραμένει σε ισχύ μόνο όμως προς υποστήριξη της κατηγορίας¹³¹.

IV. ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΠΡΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ

ι. ΓΕΝΙΚΑ

Όσον αφορά ειδικότερα το Δημόσιο, το τελευταίο συνιστά νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.), το οποίο είναι προορισμένο να ασκεί κρατική εξουσία και ως τέτοιο νομιμοποιείται ενεργητικώς να παρασταθεί προς υποστήριξη της κατηγορίας¹³². Εάν διατρέξουμε το ειδικό μέρος του ΠΚ, καθώς και τους Ειδικούς Ποινικούς Νόμους, εντοπίζονται πλείστες όσες διατάξεις, οι οποίες ρυθμίζουν το δικαίωμα του Δημοσίου να παρασταθεί στην ποινική δίκη προς υποστήριξη της κατηγορίας, όταν τελείται ένα αδίκημα εις βάρος του.

Βασικός προβληματισμός ανακύπτει ως προς το εξής: το Δημόσιο προφανώς δύναται να παρασταθεί όταν γεννάται αξίωση αποζημίωσης λόγω υλικής ζημίας, μπορεί όμως το Δημόσιο να υποστεί ηθική βλάβη, όπως έχει γίνει δεκτό και για τα λοιπά νομικά πρόσωπα; Υπό το παρελθόν υποστηριζόταν σθεναρά ότι, κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατό, διότι ελλείπει ο απαιτούμενος προσωπικός χαρακτήρας. Δεν θίγεται το κύρος του Δημοσίου από τις επιμέρους αξιόποινες συμπεριφορές, ενώ σε κάθε περίπτωση ακόμη και αν δεχθούμε την βλάβη του αυτή, η τελευταία ταυτίζεται με εκείνη του κοινωνικού συνόλου¹³³. Οι απόψεις αυτές σφάλουν και δεν ακολουθούνται από την Νομολογία, η οποία παγίως αναγνωρίζει την ηθική βλάβη του Δημοσίου, διότι με την τέλεση της αξιόποινης συμπεριφοράς εις βάρος του προσβάλλεται το κύρος, οι υπηρεσίες, η φήμη, η υπόληψη, η αποτελεσματικότητα, η αξιοπιστία του και η εμπιστοσύνη των πολιτών απέναντι σε αυτό¹³⁴.

¹³¹ Ίδετε Α. Ζήσης, ό.π., σελ. 296 επ.

¹³² Αξίζει να επισημανθεί ότι υπό το νέο ΚΠΔ και το Δημόσιο μπορεί να παρασταθεί στην ποινική δίκη αποκλειστικά για την υποστήριξη της κατηγορίας και όχι με στόχο την αξίωση της αποζημίωσης στηριζόμενο στο παλαιό άρ. 5 Ν.Δ. 2711/1953, διότι το τελευταίο αφορούσε το θεσμό της πολιτικής αγωγής, ο οποίος όμως πλέον δεν υφίσταται, όπως ορθά τόνισε η απόφαση ΤριμΕΦΑΘ 1124Α/2020.

¹³³ Ίδετε Θ. Κονταξής, Είναι δυνατή η παράσταση πολιτικής αγωγής στα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος; ΠοινΔικ 2012, σελ. 1159 επ., ο οποίος έχει υποστηρίξει ότι δεν είναι δυνατόν να προκληθεί ηθική βλάβη στο Δημόσιο, αφού του τελευταίου είναι ένας «αντιπαραγωγικός, διεφθαρμένος, αναποτελεσματικός, γραφειοκρατικός, δυσκίνητος, κομματικά ελεγχόμενος οργανισμός».

¹³⁴ Ίδετε Μ. Νταγγίνης, Η υποστήριξη της κατηγορίας από το Ελληνικό Δημόσιο, Π.Ν. Σάκκουλας, 2020, σελ. 28-30· Λ. Μαργαρίτης, ό.π., σελ. 393.

Ένα επιπλέον ζήτημα που είχε ανακύψει αναφορικά με το Δημόσιο, είναι εάν δύναται να παρασταθεί σε ποινική δίκη για αδίκημα που τελέστηκε εις βάρος άλλου νομικού προσώπου, στο οποίο το Δημόσιο είναι βασικός μέτοχος, ήτοι εάν εξ αυτού του λόγου η περιουσία των Ν.Π.Ι.Δ. που βλάπτεται μπορεί να χαρακτηριστεί ως δημόσια περιουσία. Υπό το παρελθόν η Νομολογία¹³⁵ προέβαινε στην ως άνω εσφαλμένη ερμηνεία επιτρέποντας την παράσταση του Δημοσίου, με αποτέλεσμα να παραβιάζει σφόδρα την αρχή της αμεσότητας της ζημίας. Τα τελευταία χρόνια, όμως, ύστερα από δριμεία κριτική της Θεωρίας¹³⁶, άρχισε να κινείται προς την αντίθετη κατεύθυνση¹³⁷, καθώς η έννοια της περιουσίας κρίνεται με νομικά και όχι με οικονομικά κριτήρια.

ii. ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

Μάλιστα δυνάμει του άρ. 5 Ν.Δ. 2711/1953 αναγνωρίζονταν στο Δημόσιο δύο βασικά δικονομικά προνόμια, αναφορικά με την παράσταση της τότε πολιτικής αγωγής και πλέον υποστήριξης της κατηγορίας.

Πιο συγκεκριμένα, τα άρ. 68 παρ. 1 και 167 πΚΠΔ προέβλεπαν, ότι προκειμένου να νομιμοποιηθεί κάποιος να παρασταθεί ως πολιτικώς ενάγων για απαιτήσεις αποζημίωσης, όφειλε να έχει επιδώσει δικόγραφο στον κατηγορούμενο 5 τουλάχιστον ημέρες πριν την δικάσιμο. Από την υποχρέωση αυτή απηλλάγη το Δημόσιο με το άρ. 5 Ν.Δ. 2711/1953, το οποίο προέβλεπε ότι το Δημόσιο *«δύναται δια τας εξ οιουδήποτε αδικήματος απορρέουσας αξιώσεις αποζημιώσεώς του, να παρίσταται ενώπιον του ποινικού Δικαστηρίου, πρόβαλλαν ταύτας το πρώτον επ' ακροατηρίω άμα τη εκφωνήσει της υποθέσεως άνευ εγγράφου τινός προδικασίας και δια μόνης της δηλώσεως του νομίμου πληρεξουσίου του, καταχωριζομένης εις το οικείον πρακτικόν»*. Απόρροια του προνομίου αυτού του Δημοσίου να εμφανίζεται το πρώτον στο ακροατήριο¹³⁸, ήταν η κατάφωρη παραβίαση των δικαιωμάτων του κατηγορούμενου, καθώς λόγω του αιφνιδιασμού του δεν είχε προλάβει να προετοιμάσει αποτελεσματικά τις υπερασπιστικές του κατευθυντήριες γραμμές, με αποτέλεσμα να

¹³⁵ ΣυμβολΑΠ 9/2008 ΠοινΧρον 2008, σελ. 986· ΑΠ 1526/2006 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹³⁶ Ίδετε Ν. Μπιτζιλέκης, Ποινική προστασία της δημόσιας περιουσίας από εσωτερικές προσβολές – «Διαχειριστικά» εγκλήματα περί την υπηρεσία, ΠοινΧρον 2016, σελ. 89.

¹³⁷ ΤριμΕφΑθ 5002/2019, ΑΠ 1033/2017 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 2075/2010 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΣυμβΕφΚερκ 52/2013 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹³⁸ ΑΠ 108/2013 ΠοινΧρον 2013, σελ. 690

παραβιάζεται το άρ. 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ περί δίκαιης δίκης, αλλά και το άρ. 20 παρ. 1 Σ¹³⁹. Για αυτό άλλωστε, το προνόμιο αυτό επικρίθηκε από την Θεωρία¹⁴⁰.

Υπό το ισχύον δίκαιο, το προνόμιο αυτό κατέστη ανίσχυρο για δύο βασικούς λόγους, αφενός πλέον με την παράσταση στην ποινική δίκη επιδιώκεται αποκλειστικά η υποστήριξη της κατηγορίας και όχι η αξίωση αποζημίωσης ή χρηματικής ικανοποίησης, η οποία συνιστά μόνο προϋπόθεση της ενεργητικής νομιμοποίησης και αφετέρου με το άρ. 67 παρ. 1 ΚΠΔ η παράσταση στην ποινική δίκη γίνεται το αργότερο μέχρι την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας, δίχως να απαιτείται κάποια προδικασία. Πλέον δηλαδή, ως προς τα ζητήματα αυτά το Δημόσιο εξομοιώνεται με τους λοιπούς παρισταμένους.

Το δεύτερο προνόμιο που αναγνωρίζει το άρ. 5 Ν.Δ. 2711/1953, αφορά του μάρτυρες κατηγορίας. Δυνάμει του άρ. 326 παρ. 2 πΚΠΔ, ο πολιτικώς ενάγων όφειλε να γνωστοποιήσει στον κατηγορούμενο 5 τουλάχιστον ημέρες πριν την δικάσιμο τους μάρτυρες που θα καλέσει και θα εξετάσει. Η πρόβλεψη αυτή συνεπικουρούσε το άρ. 6 παρ. 3 εδ. β' ΕΣΔΑ σχετικά με την ύπαρξη του αναγκαίου χρονικού διαστήματος για την προετοιμασία του κατηγορούμενου. Ειδικά ως προς τους μάρτυρες ο κατηγορούμενος πρέπει να διαθέτει τον αναγκαίο χρόνο να προετοιμάσει τις ερωτήσεις, να διερευνήσει την αξιοπιστία και την υπόληψη των μαρτύρων και να καταστρώσει την υπερασπιστική του γραμμή¹⁴¹. Αντιθέτως, στο Δημόσιο αναγνωριζόταν η δυνατότητα να γνωστοποιήσει το πρώτον στο ακροατήριο τους μάρτυρες, με αποτέλεσμα ο κατηγορούμενος και πάλι να καταλαμβάνεται εξαπίνης και να αδυνατεί να υπερασπιστεί αποτελεσματικά τον εαυτό του¹⁴².

Υπό το ισχύον καθεστώς, το άρ. 326 παρ. 2 ΚΠΔ εξακολουθεί να προβλέπει την υποχρέωση γνωστοποίησης των μαρτύρων στον κατηγορούμενο 5 ημέρες πριν από την δικάσιμο. Τίθεται λοιπόν, το ερώτημα εάν εξακολουθεί να βρίσκει εφαρμογή το προνόμιο του Δημοσίου. Καίτοι υποστηρίζεται ευχερώς και η αντίθετη άποψη, ορθότερη φαίνεται

¹³⁹ Ίδετε Α. Δημάκης, Προβληματισμοί σχετικά με τις ειδικές ρυθμίσεις για την πολιτική αγωγή-Ταυτόχρονα μερικές σκέψεις για το μέλλον του θεσμού προς την κατεύθυνση μίας παράστασης αμιγώς ποινικού χαρακτήρα, ΠοινΧρον 2010, σελ. 531.

¹⁴⁰ Αξίζει να επισημανθεί ότι προσπάθεια πρόβλεψης του προνομίου αυτού είχε γίνει από το ΝΣΚ και κατά την διαμόρφωση του ΚΠΝ του 1950, η οποία όμως απορρίφθηκε ομόφωνα από την Αναθεωρητική Επιτροπή με την αιτιολογία ότι δεν μπορεί η αναποτελεσματικότητα του Δημοσίου να συμμορφωθεί σε δικονομικές προθεσμίες να οδηγήσει στην θέσπιση προνομίων υπέρ του τα οποία παραβιάζουν τα δικαιώματα του κατηγορούμενου. Ίδετε Μ. Νταγγίνης, ό.π., σελ. 194.

¹⁴¹ Ίδετε Ν. Ανδρουλάκης, ΚΠΔ (Νομολογία κατ' άρθρο), 2015, σελ. 443.

¹⁴² Ίδετε Α. Δημάκης, ό.π., σελ. 531.

εκείνη κατά την οποία το προνόμιο έχει πλέον καταστεί ανίσχυρο, με το εξής επιχείρημα: το άρ. 5 Ν.Δ. 2711/1953 συνιστά μία ειδικότερη διάταξη που ρυθμίζει ζητήματα του ΚΠΔ. Το άρ. 586 περ. θ' ΚΠΔ προβλέπει ότι, υπό την έναρξη ισχύος του νέου ΚΠΔ, οιαδήποτε ειδικότερη ρύθμιση αναφορικά με θέματα που ρυθμίζονται από αυτόν καταργείται¹⁴³. Εξάλλου, πρέπει να ληφθεί υπόψη και το εξής, για νομοθετικό κενό μπορούμε να μιλήσουμε είτε όταν ο νομοθέτης καίτοι έχει εκφράσει την ρητή βούλησή του να ρυθμίσει ένα ζήτημα το αφήνει τελικώς αρρύθμιστο, είτε όταν παραμένει αρρύθμιστο ένα ζήτημα το οποίο δεν είχε απασχολήσει στο παρελθόν την Θεωρία και την Νομολογία και ο νομοθέτης δεν μπορούσε να το γνωρίζει. Εν προκειμένω, δεν συμβαίνει τίποτα από αυτά. Οι διχογνωμίες σχετικά με το προνόμια του Δημοσίου είχαν ήδη αναπτυχθεί υπό το προϊσχύσαν καθεστώς. Επομένως, εφόσον ο νομοθέτης γνώριζε το ζήτημα αυτό και έθεσε την ρύθμιση του άρ. 586 περ. θ' ΚΠΔ, δίχως να προβλέπει κάτι διαφορετικό για το Δημόσιο, σημαίνει ότι επιθυμούσε ακριβώς την κατάργηση αυτού του προνομίου.

iii. ΕΚΠΡΟΣΩΠΗΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

Ως προς την εκπροσώπηση του Δημοσίου στην ποινική δίκη λεκτέα είναι τα ακόλουθα: σύμφωνα με το άρ. 23 Ν. 4831/2021 (το οποίο αντικατέστησε το άρ. 20 Ν. 3086/2002) σε συνδυασμό με το άρ. 100^Α εδ. β' Σ, κατά κανόνα το Δημόσιο εκπροσωπείται από τα κύρια μέλη του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, τα οποία, όπως επισημαίνεται, υπό την ιδιότητά τους αυτή τεκμαίρεται ότι διαθέτουν πληρεξουσιότητα δίχως να απαιτείται κανένα άλλο νομιμοποιητικό έγγραφο¹⁴⁴.

Ως προς τον κανόνα αυτό όμως, υπάρχουν και ορισμένες εξαιρέσεις. Αρχικά, εντοπίζονται ειδικές διατάξεις, σύμφωνα με τις οποίες για συγκεκριμένα αδικήματα η εκπροσώπηση του Δημοσίου μπορεί να γίνει και από δημοσίους υπαλλήλους, όπως προβλέπει το άρ. 294 Ν.Δ. 86/1969 για τα δασικά αδικήματα και το άρ. 68 παρ. 5 Ν. 4174/2013 αναφορικά με την πλημμεληματική φοροδιαφυγή. Εξαιρέση αποτελεί επίσης και το άρ. 24 Ν. 4831/2021 (όπως αντικατέστησε το άρ. 20^Α Ν. 3086/2002), σύμφωνα με το οποίο σε μορφές εναλλακτικής περάτωσης της ποινικής δίκης το Δημόσιο μπορεί να εκπροσωπηθεί «από τον προϊστάμενο της υπηρεσίας στην οποία ανήκει η αρμοδιότητα της προστασίας του βλαβέντος εννόμου αγαθού». Εν προκειμένω, πρέπει να γίνει η εξής διάκριση, εάν το

¹⁴³Ίδετε Μ. Νταγγίνης, ό.π., σελ. 197

¹⁴⁴Ίδετε Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 319.

αδίκημα είναι κακουργηματικής μορφής, τότε η εκπροσώπηση γίνεται και πάλι υποχρεωτικά από μέλος του ΝΣΚ, ενώ αν συνιστά πλημμέλημα εξαρτάται από το είδος και την σπουδαιότητά του. Η διάταξη του άρ. 20^A Ν. 3086/2002 έχει επικριθεί ως εξόχως προβληματική¹⁴⁵, ενώ το άρ. 24 Ν. 4831/2021 δεν επέφερε κάποια ουσιώδη αλλαγή για την επίλυση των ερμηνευτικών προβλημάτων. Επίσης, στα αδικήματα διαφθοράς εκπροσωπείται από τον Υπουργό Οικονομικών ή τους αρμόδιους φορείς (άρ. 97 παρ. 7 Ν. 4622/2019).

Τέλος, αξίζει να επισημανθεί ότι σύμφωνα με το άρ. 24 παρ. 5 Ν. 4831/2021 (όπως αντικατέστησε το άρ. 20^A παρ. 4 Ν. 3086/2002), το Δημόσιο απαλλάσσεται από κάθε παράβολο, τέλος ή οικονομική επιβάρυνση, επομένως δεν οφείλει να καταβάλει παράβολο παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας. Ακόμη, από τον συνδυασμό των άρ. 84 εδ. β' ΚΠΔ και 586 περ. θ' ΚΠΔ προκύπτει ότι αυτά υπερισχύουν έναντι κάθε ειδικότερης διάταξης¹⁴⁶, άρα οιαδήποτε επίδοση γίνεται πλέον στον αντίκλητο του Δημοσίου θεωρείται έγκυρη.

iv. ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΣΤΑ ΟΠΟΙΑ ΠΑΡΙΣΤΑΤΑΙ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ

Ειδικότερα τώρα για τα αδικήματα στα οποία αναγνωρίζεται παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας από το Δημόσιο, εάν από το αδίκημα προσβάλλεται ένα ατομικό έννομο αγαθό του Δημοσίου, όπως είναι η περιουσία του, τότε στις περιπτώσεις αυτές δεν δημιουργείται κάποιο ιδιαίτερο ζήτημα¹⁴⁷. Αντιθέτως, στα αδικήματα τα οποία προσβάλλουν υπερατομικό έννομο αγαθό, ως ελέχθη, κατ' αρχήν δεν υπάρχει παθών εκτός εάν με βάση τον προστατευτικό σκοπό του κανόνα δικαίου συμπροστατεύονται και ατομικά έννομα αγαθά του Δημοσίου, οπότε το τελευταίο νομιμοποιείται και πάλι να παρασταθεί. Τέτοιες περιπτώσεις μπορούμε να εντοπίσουμε σε αδικήματα σχετικά με την υπηρεσία (άρ. 235-260 ΠΚ)¹⁴⁸, καθώς τα αδικήματα αυτά αποβλέπουν στην καλή λειτουργία της δημόσιας

¹⁴⁵ Ίδετε *Μ. Νταγγίνης*, ό.π., σελ. 188 επ.

¹⁴⁶ Το άρ. 8 Ν. 3086/2002 προέβλεπε ότι η επίδοση πρέπει να γίνεται μόνο στον Πρόεδρο του ΝΣΚ ή σε όσους αυτός έχει εξουσιοδοτήσει.

¹⁴⁷ Ιδιαίτερης προσοχής χρήζει το αδίκημα της εκβίασης από δημόσιο υπάλληλο, με το οποίο το Δημόσιο υφίσταται ηθική βλάβη, εφόσον βλάπτεται το κύρος του, όμως δεν πληρούται το ποινικό κριτήριο αφού το Δημόσιο δεν είναι άμεσα ζημιωθείς, αφού το άρ. 385 ΠΚ προστατεύει την περιουσία που θίγεται καθώς και τον αποδέκτη της απειλής του οποίου προσβάλλεται η προσωπική ελευθερία. Επομένως, το Δημόσιο εν προκειμένω δεν νομιμοποιείται να παρασταθεί.

¹⁴⁸ ΑΠ 286/2019 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ για το αδίκημα ενεργητικής δωροδοκίας Υπουργών. Αντίστοιχα και η ΑΠ 1308/2019 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ για το αδίκημα της παθητικής δωροδοκίας. Επίσης, ΑΠ 2048/2007 ΤΝΠ Ισοκράτης για το αδίκημα της εκβίασης από Δημόσιο υπάλληλο.

υπηρεσίας και στην εξασφάλιση της ακεραιότητας των δημοσίων υπαλλήλων κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας¹⁴⁹. Φορέας του εννόμου αγαθού της δημόσιας υπηρεσίας είναι το Δημόσιο και εξ αυτού του λόγου νομιμοποιείται να παρασταθεί στην ποινική δίκη, καθώς προσβάλλεται το κύρος των υπηρεσιών του. Επίσης, στα αδικήματα περί τα υπομνήματα (άρ. 216-223 ΠΚ)¹⁵⁰ με τα οποία προστατεύεται η δημόσια πίστη και η ασφάλεια στις συναλλαγές, αλλά και στα κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα (άρ. 264-289 ΠΚ)¹⁵¹, εφόσον στον προστατευτικό σκοπό των διατάξεων ανήκει και ατομικό έννομο αγαθό του Δημοσίου¹⁵².

V. ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΟΤΑΝ ΠΡΟΣΒΑΛΛΕΤΑΙ ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

Εκτός βέβαια από τα προαναφερθέντα, υφίστανται και περιπτώσεις κατά τις οποίες δεν προσβάλλεται κάποιο ατομικό έννομο αγαθό από τα αδικήματα, ούτε εμπίπτει κάποιο πρόσωπο στην ευρύτερη προστατευτική σφαίρα της διάταξης, αλλά αντιθέτως θεωρείται ότι προσβάλλεται το κοινωνικό σύνολο εν γένει¹⁵³. Στις περιπτώσεις αυτές, εκ πρώτης όψεως, εάν εφαρμοστούν αυστηρώς οι ανωτέρω προϋποθέσεις ενεργητικής νομιμοποίησης, τότε δεν είναι δυνατή παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας, διότι είτε δεν υφίσταται συγκεκριμένη ζημία, είτε δεν υπάρχει η αναγκαία αμεσότητα αυτής. Παρόλα ταύτα ο νομοθέτης έχει θεσπίσει μία πληθώρα ειδικών ποινικών νόμων, στο σώμα των οποίων υπάρχει πανσπερμία διατάξεων αναφορικά με την υποστήριξη της κατηγορίας. Πρόκειται κατ' ουσίαν για περιπτώσεις στις οποίες *ex lege*¹⁵⁴ αναγνωρίζεται το δικαίωμα παράστασης κυρίως σε Ν.Π.Δ.Δ., σε συλλογικούς φορείς ή ακόμη και σε φυσικά πρόσωπα, παρότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις ενεργητικής νομιμοποίησης.

Μία τέτοια περίπτωση αποτελούν τα επαγγελματικά σωματεία, οι επαγγελματικές ενώσεις και οι σύλλογοι, οι οποίοι έχουν συσταθεί με σκοπό την προστασία των επαγγελματικών τους συμφερόντων. Οι ενώσεις αυτές ως Ν.Π.Δ.Δ. μπορούν να

¹⁴⁹ Ίδετε Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 133.

¹⁵⁰ ΑΠ 633/2002 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: παράσταση του Δημοσίου σε δίκη πλαστογραφίας επειδή παραπλανήθηκε από νοθευμένα έγγραφα για την εισαγωγή μαθητών σε ΤΕΙ· ΑΠ 21/2011 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: παράσταση Δημοσίου σε δίκη για υπεξαγωγή εγγράφου με σκοπό βλάβης νομικού προσώπου του Δημοσίου.

¹⁵¹ ΑΠ 753/1978 ΝοΒ 1978, σελ. 977: παράσταση Δημοσίου σε δίκη για εμπρησμό δάσους επειδή το δάσος ανήκε στην κυριότητα του.

¹⁵² Ίδετε Μ. Νταγγίνης, ό.π., σελ. 45 επ.

¹⁵³ Ίδετε Α. Δημάκης, ό.π., ΠοινΧρον ΜΕ, σελ. 1141 επ. (1155 επ.)· του ιδίου, ό.π., ΠοινΧρον Ξ, σελ. 529 επ. (532-533)· Στ. Παπαγεωργίου-Γονατάς, ό.π., ΠοινΧρον ΞΒ, σελ. 481 επ. (488-490).

¹⁵⁴ Σε πολλές περιπτώσεις οι ειδικές αυτές νομοθετικές διατάξεις παραβιάζουν τόσο το αστικό, όσο και το ποινικό κριτήριο ενεργητικής νομιμοποίησης και κλονίζουν την συνοχή του θεσμού της υποστήριξης της κατηγορίας.

παρασταθούν προς υποστήριξη της κατηγορίας, όταν προσβάλλονται από την αξιόποινη συμπεριφορά τα συμφέροντα και τα δικαιώματά τους¹⁵⁵. Τέτοια χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί το άρ. 9 παρ. 1 Ν. 4194/2013 (Κώδικας Δικηγόρων), που προβλέπει ότι ο Δικηγορικός Σύλλογος μπορεί να παρασταθεί στην ποινική δίκη, όταν τελείται το αδίκημα της αντιποίησης του δικηγορικού λειτουργήματος. Επίσης, στο άρ. 90 στ. ζ' του αυτού Νόμου, προβλέπεται ότι όταν ανακύπτει εθνικό, κοινωνικό, πολιτισμικό, οικονομικό ζήτημα που αφορά το δικηγορικό σώμα εν συνόλω, μπορούν να παρασταθούν στην ποινική δίκη όλοι οι Δικηγορικοί Σύλλογοι της χώρας. Αντίστοιχες δυνατότητες προβλέπονται και για τους Ιατρικούς Συλλόγους με το άρ. 318 Ν. 4512/2018. Φυσικά, αντίθετη είναι η περίπτωση που προσβάλλονται ατομικά αγαθά μέλους των συλλόγων αυτών, διότι εκεί νομιμοποιείται να παρασταθεί αυτοπροσώπως μόνο το μέλος αυτό.

Παρόμοιες δυνατότητες παρέχονται και στις εκάστοτε αρμόδιες Αρχές για την προστασία των συμφερόντων που υπηρετούν. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί το άρ. 33 παρ. 3 Ν. 4443/2016 (το οποίο αντικατέστησε το άρ. 31 παρ. 6 Ν. 3340/2005¹⁵⁶), σύμφωνα με το οποίο στα χρηματοπιστωτικά αδικήματα των άρ. 28-31 του αυτού νόμου, μπορεί να παρασταθεί προς υποστήριξη της κατηγορίας η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς.

Μία ακόμη περίπτωση πηγάζει από το άρ. 10 παρ. 15 Ν. 2251/1994, σύμφωνα με το οποίο για τα αδικήματα αναφορικά με την προστασία του καταναλωτικού κοινού, μπορεί να παρασταθεί προς υποστήριξη η ένωση καταναλωτών, με σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων των μελών της. Φυσικά, αν υφίσταται ζημία και κάποιος καταναλωτής ατομικά, δικαιούται και ο ίδιος σε παράσταση. Επίσης, εάν τελεστεί το αδίκημα του άρ. 66 Ν. 2121/1993 περί πνευματικής ιδιοκτησίας, εκτός από τον δημιουργό του έργου, μπορούν να παρασταθούν και οι οργανισμοί συλλογικής διαχείρισης και προστασίας, σύμφωνα με το άρ. 55 παρ. 1 εδ. ε' του Ν. 2121/1993.

Αντίστοιχη, είναι και η πρόβλεψη στο άρ. 172 παρ. 5 Ν. 2960/2001 (Εθνικός Τελωνειακός Κώδικας) σχετικά με την λαθρεμπορία, σύμφωνα με την οποία μπορεί να παρασταθεί προς υποστήριξη της κατηγορίας μόνο το Δημόσιο και όχι τρίτο πρόσωπο για ηθική βλάβη. Βέβαια γίνεται δεκτό ότι, εάν βλάπτεται η φήμη και η επαγγελματική πίστη του

¹⁵⁵ Ίδετε Α. Δημάκης, ό.π., Πονχρον ΜΕ, σελ. 1141 επ.· Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 249-250· Χ. Σεβαστίδης, ό.π., σελ. 1127, 1158.

¹⁵⁶ ΑΠ 1384/2008 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

καλόπιστου αγοραστή του λαθραίου, μπορεί και αυτός να παρασταθεί στην ποινική δίκη¹⁵⁷. Ως προς τα φορολογικά τώρα αδικήματα, με βάση το άρ. 18 Ν.Δ. 72/1973, σε συνδυασμό με τα άρ. 21 παρ. 11 Ν. 2523/1997 και 68 παρ. 5 Ν. 4174/2013, το Δημόσιο νομιμοποιείται να παρασταθεί στην ποινική δίκη. Μάλιστα, αν το αδίκημα συνιστά πλημμέλημα το Δημόσιο εκπροσωπείται από τον προϊστάμενο της αρμόδιας φορολογικής αρχής. Αξίζει να επισημανθεί ότι και στα τελωνειακά και στα φορολογικά αδικήματα το Δημόσιο μπορεί να παρασταθεί μόνο λόγω ηθικής βλάβης, διότι η μη καταβολή φόρων ή δασμών δεν συνιστά αδικοπραξία, αλλά διοικητική διαφορά¹⁵⁸.

Διχωνυμία υπήρχε ως προς το αδίκημα περί μη καταβολής αποδοχών εργαζομένων (άρθρο μόνο Α.Ν. 690/1945). Η Νομολογία παγίως έκανε δεκτό, ότι ο εργαζόμενος δεν υφίσταται ηθική βλάβη, αφού η μη εμπρόθεσμη καταβολή του μισθού δεν συνιστά αδικοπραξία, καθώς η αξίωση δεν απόλλυται λόγω της καθυστέρησης της εξόφλησης και ως εκ τούτου δεν επιτρέπεται παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας¹⁵⁹. Πλέον το άρθρο αυτό, καθώς και το άρ. 28 παρ. 3 Ν. 3996/2011 (περί μη καταβολής αποζημίωσης απόλυσης), όπως τροποποιήθηκαν με το άρ. 33 παρ. 1 και 2 Ν. 4578/2018, προβλέπουν ρητά ότι επιτρέπεται η παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας, κάτι που όπως φαίνεται πλέον δέχεται και η Νομολογία¹⁶⁰.

Ακόμη, δυνάμει του άρ. 294 παρ. 1 Ν.Δ. 86/1969 (Δασικός Κώδικας), το Δημόσιο έχει δικαίωμα να παρασταθεί σε όλα τα δασικά αδικήματα, μέσω του δασάρχη ή των δασικών οργάνων. Πρόβλημα ωστόσο, δημιουργείται με τα αδικήματα περί θήρας του άρ. 287. Η κρατούσα άποψη θεωρεί ότι τα αδικήματα αυτά δεν εντάσσονται στο δασικό έγκλημα, άρα το Δημόσιο δεν νομιμοποιείται να παρασταθεί¹⁶¹. Αντιθέτως, μπορούν να παρασταθούν μόνο οι αρμόδιες Κυνηγετικές Οργανώσεις κατ' άρ. 267 παρ. 3. Υποστηρίζεται βέβαια και η αντίθετη άποψη κατά την οποία το Δημόσιο νομιμοποιείται κανονικώς να παρασταθεί¹⁶². Επίσης, το Δημόσιο δεν νομιμοποιείται ούτε στον εμπρησμό των δασών να παρασταθεί (άρ.

¹⁵⁷ ΑΠ 654/2011 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹⁵⁸ Ίδετε *Μ. Νταγγίνης*, ό.π., σελ. 72 επ.· *Α. Δημάκης*, ό.π., ΠοινΧρον Ξ, σελ. 529 επ. (σελ. 533).

¹⁵⁹ ΑΠ 1035/2017 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1588/2008 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1842/2008 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹⁶⁰ ΑΠ 168/2019 ΠραξΛογΠΔ 2019, σελ. 796.

¹⁶¹ Ίδετε αναλυτικά *Μ. Νταγγίνης*, ό.π., σελ. 54 επ.

¹⁶² ΑΠ 1288/1999 ΤΝΠ Ισοκράτης, 223/2003 Γνωμοδότηση ΝΣΚ.

265 ΠΚ), εκτός αν πρόκειται για ιδιοκτησία του, οπότε μπορεί να παρασταθεί όχι όμως δια δασικών οργάνων, αλλά με βάση τους γενικούς κανόνες, δια μελών του ΝΣΚ.

Σημαντικό ζήτημα γεννάται και ως προς τα περιβαλλοντικά αδικήματα. Είναι εύληπτο ότι οι διατάξεις περί προστασίας του περιβάλλοντος αποβλέπουν στην προστασία αφενός του υπερατομικού αγαθού του υγιούς περιβάλλοντος και αφετέρου του ατομικού αγαθού για την ποιότητα ζωής και την υγεία κάθε φυσικού προσώπου¹⁶³. Επίσης, κατά την κρατούσα άποψη η διατήρηση υγιούς περιβάλλοντος συνιστά στοιχείο της προσωπικότητας (άρ. 57, 59 και 1003 ΑΚ) και σε τυχόν μόλυνσή του παρέχεται η δυνατότητα άσκησης αγωγής για άρση της προσβολής, παράλειψη της στο μέλλον και αποζημίωσης λόγω υλικής ζημίας ή ηθικής βλάβης. Ήδη πριν από την θέσπιση των ειδικών νομοθετικών διατάξεων η Νομολογία έκρινε την ενεργητική νομιμοποίηση είτε με βάση το κριτήριο προσβολής της προσωπικότητας είτε μέσω άλλων διαφόρων κριτηρίων, όπως το ορισμένο της σχέσης μεταξύ θύματος και της πηγής της ζημίας¹⁶⁴, να περιορίσει την αθρόα εισροή παρισταμένων, αποκλειστικά σε εκείνους που πράγματι υφίστανται ζημία από το αδίκημα. Ειδικότερα με βάση το άρθρ. 7 παρ. 6 Ν. 4042/2012 (όπως αυτό τροποποίησε το άρθρ. 28 παρ. 7 Ν. 1650/1986), παρέχεται η δυνατότητα σε έναν υπερβολικά διευρυμένο κύκλο προσώπων να παρασταθεί προς υποστήριξη της κατηγορίας, ήτοι το Δημόσιο, Ο.Τ.Α., το Τ.Ε.Ε.¹⁶⁵, το Γ.Ε.Ε., πανεπιστήμια, δικηγορικοί σύλλογοι, μη κυβερνητικές οργανώσεις και φυσικά πρόσωπα που φαίνονται παθόντα ή έστω απειληθέντα από την πράξη. Πράγματι, παρέχεται το δικαίωμα παράστασης σε έναν αρκετά διευρυμένο κύκλο προσώπων, δίχως να πληρούνται οι προϋποθέσεις ενεργητικής νομιμοποίησης. Η Θεωρία λοιπόν, υποστηρίζει ότι η παράσταση σε περιβαλλοντικά αδικήματα κρίνεται *in concreto* και δικαιολογείται είτε λόγω προσβολής της προσωπικότητάς, είτε όταν υπάρχει εγγύτητα κυρίως τοπική με την πηγή της προσβολής. Δεν πρέπει να νομιμοποιούνται όλα τα ως άνω πρόσωπα άνευ ετέρου σε παράσταση, αλλά πρέπει να υφίστανται πράγματι ζημία ή ηθική βλάβη. Παρατηρείται λοιπόν, ότι η διάταξη αυτή χρήζει τροποποίησης, ώστε να περιοριστεί ο κύκλος των νομιμοποιούμενων

¹⁶³ Ίδετε Θ. Κονταξής, Είναι δυνατή η παράσταση πολιτικής αγωγής στα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος; ΠοινΔικ 2012, σελ. 1163.

¹⁶⁴ ΑΠ 1638/2006 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, όπου η παριστάμενη ήταν ιδιοκτήτρια η οποία παρότι έμενε 500 μέτρα μακριά υφίστατο βλάβη, καθώς το επίπεδο της ρύπανσης ήταν 1.000 φορές περισσότερο από το επιτρεπόμενο. Αντίστοιχα, ΤριμΕφΑθ 2391/2008 ΝοΒ 2008, σελ. 1921, ΤριμΠλημΧαλκιδ 5594/2005 ΠοινΧρον 2007, σελ. 752.

¹⁶⁵ ΑΠ 340/2011 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, που έκρινε ότι το Οικονομικό Επιμελητήριο σε υπόθεση πλαστογραφίας δεν νομιμοποιείται να παρασταθεί γιατί δεν προβλέπεται ρητώς όπως για το Τ.Ε.Ε.

προσώπων¹⁶⁶, καθώς επέρχεται σε υπερβολικά δυσμενή θέση ο κατηγορούμενος. Ορθότερο θα ήταν να παρίστανται μόνο τα πρόσωπα που νομιμοποιούνται βάσει του άρ. 63 ΚΠΔ, ενώ οι λοιποί φορείς να συμβάλλουν με άλλους τρόπους, ήτοι με τις μαρτυρικές τους καταθέσεις, με γνωμοδοτήσεις, με πραγματογνωμοσύνες, παρέχοντας όλες τις αναγκαίες πληροφορίες στο ποινικό Δικαστήριο για ζητήματα που απαιτούν εξειδικευμένες γνώσεις¹⁶⁷.

VI. ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ

Στον αντίποδα της ενεργητικής νομιμοποίησης βρίσκεται η παθητική νομιμοποίηση, η οποία καθορίζει κατά ποιού στρέφεται η παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας. Σύμφωνα με το άρ. 66 ΚΠΔ, «*Η παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας ασκείται εναντίον του κατηγορούμενου*»¹⁶⁸. Η διάταξη αυτή επιβεβαιώνει για μία ακόμη φορά την πρωτοκαθεδρία της αμεσότητας της ζημίας στον εν λόγω θεσμό. Ως προς την παθητική νομιμοποίηση ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι κάτωθι περιπτώσεις:

Σχετικά με τα δημοσιοϋπαλληλικά αδικήματα, ήτοι εκείνα τα οποία τελούνται από τους δημοσίους υπαλλήλους κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, παθητικά νομιμοποιούμενοι είναι οι ίδιοι οι δημόσιοι υπάλληλοι¹⁶⁹. Παρότι, δυνάμει των άρ. 105 ΕισΝΑΚ, του άρ. 38 παρ. 1 Ν. 3528/2007 και του άρ. 44 παρ. 1 Ν. 3584/2007, θεμελιώνεται αποκλειστική ευθύνη του Δημοσίου, το οποίο ενέχεται σε υποχρέωση αποζημίωσης των παθόντων για τα αδικήματα των υπαλλήλων, έχοντας βέβαια την δυνατότητα το ίδιο να

¹⁶⁶ Ίδετε Ν. Αποστολίδης, Η πολιτική αγωγή στα περιβαλλοντικά αδικήματα. Νομοθετική διεύρυνση και αναγκαία εκλογίκευση, ΠοινΔικ 2018, σελ. 9 επ.

¹⁶⁷ Ίδετε Α. Δημάκης, Προβληματισμοί σχετικά με τις ειδικές ρυθμίσεις για την πολιτική αγωγή – Ταυτόχρονα μερικές σκέψεις για το μέλλον του θεσμού προς την κατεύθυνση μίας παράστασης αμιγώς ποινικού χαρακτήρα, ΠοινΧρον 2010, σελ. 531· του ίδιου, Η πολιτική αγωγή κατά το σχέδιο του νέου ΚΠΔ, ΠοινΧρον ΜΕ, σελ. 1141 επ.· Μ. Νταγγίνης, ό.π., σελ. 110 επ.

¹⁶⁸ Αξιοσημείωτη είναι η αλλαγή, η οποία επήλθε με το νέο ΚΠΔ ως προς την παθητική νομιμοποίηση, καθώς όπως επισημαίνεται στην Αιτιολογική Έκθεση «*από το προϊσχύσαν άρθρο 64 ΚΠΔ, το οποίο ήδη αριθμείται ως άρθρο 66, παραλείπεται το δεύτερο εδάφιο της πρώτης παραγράφου που αναφέρονταν στους νομίμους αντιπροσώπους του κατηγορουμένου, γιατί αυτό είχε λόγο ύπαρξης επί θεμάτων αποζημίωσης ή χρηματικής ικανοποίησης, όπως επίσης παραλείπεται ολόκληρη η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 64 που αναφέρεται κυρίως στην παράσταση πολιτικής αγωγής κατά δημοσίων υπαλλήλων, γιατί καθίσταται πλέον περιττή μετά τη γενίκευση της παράστασης πολιτικής αγωγής προς υποστήριξη της κατηγορίας. Τα άρθρα 65, 66, 67 και 70 του ισχύοντα κώδικα όπως και ολόκληρο το κεφάλαιο περί αστικής υπευθύνων (άρθρα 89, 95 καθώς και το άρθρο 107 καταργούνται, γιατί συνδέονται με τη διεκδίκηση και επιδίκαση αστικών αξιώσεων, οι οποίες πλέον μετά τη γενίκευση της παράστασης για υποστήριξη της κατηγορίας δεν είναι δυνατές*».

¹⁶⁹ Ίδετε Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 218, για το πώς αντιμετωπιζόταν η παθητική νομιμοποίηση στα εγκλήματα αυτά υπό το προϊσχύσαν δίκαιο.

στραφεί μετά αναγωγικώς κατά του δημοσίου υπαλλήλου, το νέο άρ. 63 παρ. 1 ΚΠΔ προβλέπει την δυνατότητα παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας έναντι του δράστη ακόμα και όταν η υποχρέωση αποζημίωσης ή αποκατάστασης της ηθικής βλάβης ή της ψυχικής οδύνης βαραίνει τρίτο πρόσωπο, όπως εν προκειμένω. Έτσι, πλέον δεν δημιουργείται κανένα ζήτημα ως προς την παθητική νομιμοποίηση των δημοσίων υπαλλήλων¹⁷⁰.

Αναφορικά με τις δίκες στα Δικαστήρια ανηλίκων έχουν διατυπωθεί οι εξής απόψεις: Κατά την κρατούσα άποψη τόσο στη Θεωρία¹⁷¹ όσο και στη Νομολογία¹⁷², η παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας είναι επιτρεπτή και δεν προσκρούσει στον ιδιαίτερο χαρακτήρα που εμφανίζουν οι δίκες των ανηλίκων, καθώς εάν ο νομοθέτης επιθυμούσε την απαγόρευση αυτής, θα το είχε προβλέψει ρητώς. Αντιθέτως, το ίδιο το άρ. 1 παρ. 1 Ν. 3315/1995, που ρυθμίζει το ζήτημα περί κεκλεισμένων θυρών στις δίκες των ανηλίκων, αναφέρεται σε παράσταση των «*διαδίκων*», μεταξύ των οποίων εντάσσεται και ο παριστάμενος προς υποστήριξη της κατηγορίας (άρ. 70 παρ. 1 ΚΠΔ). Κατά την δεύτερη άποψη, η παράσταση στις δίκες αυτές δεν επιτρέπεται, αφού αντιβαίνει στην διαμόρφωση ενός πιο ευνοϊκού και επιεικούς κλίματος για τον ανήλικο, που αποτελεί τον βασικό στόχο της υποχρεωτικότητας των κεκλεισμένων θυρών.

Τέλος, αναφορικά με τις δίκες αγωγών κακοδικίας πρέπει να διακρίνουμε: Εάν πρόκειται για αξιώσεις που προκύπτουν από κακοδικία δικηγόρων ή συμβολαιογράφων (άρ. 73 ΕισΝΚΠολΔ) είναι καθ' όλα επιτρεπτή η παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας, αρκεί η δήλωση να λάβει χώρα μέσα σε έξι (6) μήνες από την τέλεση του αδικήματος. Αντιθέτως, οι δίκες κακοδικίας δικαστικών λειτουργών εκδικάζονται αποκλειστικά από Ειδικό Δικαστήριο Αγωγών Κακοδικίας (άρ. 99 Σ) και όχι από Ποινικό Δικαστήριο. Επομένως, δεν υφίσταται καν ενεργητική νομιμοποίηση κατ' άρ. 63 ΚΠΔ¹⁷³.

¹⁷⁰ ΑΠ 1228/2017 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, η οποία επισημαίνει ότι, υπό το προϊσχύσαν δίκαιο, εις βάρος του δημοσίου υπαλλήλου ήταν δυνατή η παράσταση πολιτικής αγωγής, αλλά μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας, διότι αστικώς υπεύθυνο από τα αδικήματα αυτά είναι το Δημόσιο και όχι ο υπάλληλος.

¹⁷¹ Ίδετε Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 211· Μ. Μαργαρίτης, Ερμηνεία ΚΠΔ, 2008, σελ. 143.

¹⁷² ΜονΔικΑνηλΑμαλ 73/2009 ΠοινΧρον 2010, σελ. 424, ΕφΑνηλΘεσ 7/1990, Υπερ 1991, σελ. 1207, ΕφΑνηλΘεσ 5/1991, Υπερ 1991, σελ. 1991.

¹⁷³ Ίδετε Α. Δημάκης, Η πολιτική αγωγή υπό το σχέδιο του νέου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ΠοινΧρον 1995, σελ. 1147.

VII. ΤΥΠΙΚΕΣ – ΔΙΑΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Πέραν των ουσιαστικών προϋποθέσεων, οι οποίες καθορίζουν τον κύκλο των νομιμοποιούμενων προσώπων, προκειμένου η παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας να είναι παραδεκτή, απαιτούνται και ορισμένες τυπικές/διαδικαστικές προϋποθέσεις. Μάλιστα, χρονικώς προηγείται ο έλεγχος των τυπικών προϋποθέσεων και μόνο εάν πληρούνται, το Δικαστήριο υπεισέρχεται στον έλεγχο των ουσιαστικών. Η δικονομική πράξη λοιπόν, με την οποία ο παθών εισέρχεται στην ποινική δίκη, ονομάζεται δήλωση παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας. Είναι λοιπόν, εύληπτο πως ακόμη και αν ένα πρόσωπο έχει υποστεί άμεση και προσωπική ζημία από το τελεσθέν αδίκημα, δεν αποκτά αυτομάτως την ιδιότητα του παριστάμενου, αλλά θα πρέπει να προβεί σε δήλωση παράστασης. Αντίστροφα, μόνη η νομότυπη δήλωση της παράστασης δεν προσδίδει την ιδιότητα του παριστάμενου-διαδίκου, εφόσον αυτός δεν νομιμοποιείται ενεργητικά.

Οι διαδικαστικές προϋποθέσεις διαφέρουν ανάλογα με το χρονικό διάστημα κατά το οποίο λαμβάνει χώρα η δήλωση, ήτοι ανάλογα με το εάν λαμβάνει χώρα κατά την προδικασία¹⁷⁴ ή κατά την κύρια διαδικασία και αφορούν τον τρόπο δήλωσης, τον χρόνο αυτής και το περιεχόμενό της. Η διαδικασία της δήλωσης, όπως φαίνεται, διευκολύνθηκε με τον νέο ΚΠΔ¹⁷⁵.

ι. ΣΤΗΝ ΠΡΟΔΙΚΑΣΙΑ

Κατά το στάδιο της προδικασίας, η οποία εκκινεί από την τέλεση της εγκληματικής πράξης, η δήλωση παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας δύναται να λάβει χώρα με τρεις τρόπους βάσει του άρ. 83 παρ. 1 ΚΠΔ:

Α) Με την κατάθεση της εγκλήσεως¹⁷⁶, είτε αυτή γίνεται από τον ίδιο τον εγκαλούμενο είτε από πληρεξούσιο αυτού (άρ. 51 και 42 παρ. 3, 4, 5 ΚΠΔ). Στο δικόγραφο της εγκλήσεως δηλαδή, ο παθών μπορεί να συμπεριλάβει και την δήλωση προς παράσταση. Όπως βέβαια επισημαίνεται στο άρ. 82 παρ. 3 ΚΠΔ, η υποβολή της έγκλησης και η δήλωση της παράστασης συνιστούν δύο αυτοτελείς, διακριτές πράξεις, ούτως ειπείν ότι η μία δεν υποκαθιστά την άλλη. Εάν λοιπόν, ο παθών προβεί σε μία μαρτυρική κατάθεση στην οποία περιλαμβάνει την

¹⁷⁴ Τα άρ. 82 έως 88 ΚΠΔ αναφέρονται στην προδικασία αλλά εφαρμόζονται συμπληρωματικά και στην διαδικασία στο ακροατήριο.

¹⁷⁵ Ίδετε Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σελ. 143 επ.· Α. Ζήσης, ό.π. σελ. 315 επ. Για την έγγραφη προδικασία, η οποία απαιτείτο στο παρελθόν ίδετε Μ. Κουδελή, Η υποστήριξη της κατηγορίας υπό το πρίσμα του νέου ΚΠΔ, εκδόσεις Σάκκουλα, 2022, σελ. 71.

¹⁷⁶ Ως έγκληση νοείται και η μήνυση.

δήλωση παράστασης, δίχως όμως να επισημάνει ότι επιθυμεί την ποινική δίωξη του δράστη, τότε εφόσον το αδίκημα είναι κατ' έγκληση διωκόμενο (άρ. 53 ΚΠΔ) δεν μπορεί να ασκηθεί η ποινική δίωξη. Από την άλλη, εάν απλώς υποβάλει την έγκληση, δίχως να αναφέρει σε αυτήν ρητώς ότι δηλώνει παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας, τότε η δήλωση μπορεί να λάβει χώρα μόνο σε μεταγενέστερο στάδιο, καθώς δεν αναπληρώνεται από την υποβληθείσα έγκληση. Επίσης, προκύπτει ότι παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας μπορεί να δηλωθεί και όταν ο παθών δηλώσει, πως δεν επιθυμεί την ποινική δίωξη του δράστη ή παραιτήθηκε από την έγκληση ή την μήνυση, εφόσον πρόκειται όμως για αυτεπαγγέλτως διωκόμενα εγκλήματα.

Β) Με δήλωση σε αυτόν που διενεργεί την προκαταρκτική εξέταση ή την ανάκριση, όταν ο παθών εξετάζεται ως μάρτυρας.

Γ) Με αυτοτελές δικόγραφο ενώπιον του αρμόδιου εισαγγελέα¹⁷⁷ μέχρι το πέρας της ανάκρισης. Το δικόγραφο αυτό μπορεί να κατατεθεί είτε αυτοπροσώπως από τον παθόντα είτε από κάποιον πληρεξούσιο, δίχως να απαιτείται να είναι δικηγόρος, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρ. 42 παρ. 2 ΚΠΔ, ήτοι αρκεί απλή έγγραφη δήλωση, εφόσον όμως φέρει βεβαίωση του γνησίου της υπογραφής, άλλως η δήλωση είναι απαράδεκτη και λογίζεται ως μη γενομένη. Ένα ζήτημα έχει ανακύψει σχετικά με την φράση του νομοθέτη *«Κατά την κατάθεση της δήλωσης συντάσσεται έκθεση, στην οποία προσαρτάται το έγγραφο της πληρεξουσιότητας»*, και συγκεκριμένα τι συμβαίνει εάν η έκθεση αυτή δεν συνταχθεί. Ορθότερη εν προκειμένω, φαίνεται η άποψη ότι η πλημμέλεια του αρμόδιου υπαλλήλου ως προς την σύνταξη της έκθεσης δεν μπορεί να βαρύνει δικονομικώς τον ανυπαίτιο παθόντα και να οδηγήσει σε απαράδεκτο της δήλωσης, εάν προκύπτει αναμφισβήτητα από τα στοιχεία, ότι η τελευταία έγινε νομότυπα¹⁷⁸.

Ως προς τον χρόνο δήλωσης της παράστασης, είδαμε ότι η δήλωση μπορεί να γίνει ήδη με την υποβολή της έγκλησης ή με την πρώτη μαρτυρική κατάθεση του παθόντος. Περισσότερο κρίσιμο είναι το απώτατο χρονικό όριο της δήλωσης κατά το στάδιο της προδικασίας. Η δήλωση μπορεί να γίνει με αυτοτελές δικόγραφο μέχρι το πέρας της ανάκρισης, σύμφωνα με το άρ. 308 ΚΠΔ. Θα πρέπει λοιπόν, να διακρίνουμε. Εάν η ανάκριση

¹⁷⁷ Αν υποβληθεί σε αναρμόδιο εισαγγελέα δεν θεωρείται απαράδεκτη, εφόσον ο τελευταίος υποχρεούται να την διαβιβάσει στον αρμόδιο.

¹⁷⁸ Έχουν διατυπωθεί 3 διαφορετικές απόψεις. Ίδτε Α. Παπαδαμάκη, ό.π., σελ. 144· Μ. Κουδελή, ό.π., σελ. 75.

ολοκληρώνεται με την έκδοση βουλεύματος¹⁷⁹ από το συμβούλιο πλημμελειοδικών, τότε η δήλωση μπορεί να γίνει μέχρι την έκδοση οριστικού βουλεύματος. Εάν το συμβούλιο εκδώσει βούλευμα με το οποίο διατάσσει περαιτέρω ανάκριση, τότε η δήλωση μπορεί να γίνει το πρώτον στο στάδιο αυτό της νέας ανάκρισης¹⁸⁰. Αντίθετα, εάν η περάτωση της ανάκρισης λάβει χώρα με απευθείας παραπομπή στο ακροατήριο, τότε η δήλωση μπορεί να γίνει το αργότερο μέχρι την επίδοση του κλητηρίου θεσπίσματος.

Αναφορικά με το περιεχόμενο της δήλωσης, αυτή πρέπει να είναι σαφής, πλήρης και συγκεκριμένη. Σύμφωνα με το άρ. 84 ΚΠΔ πρέπει να εμπεριέχει, επί ποινή απαραδέκτου, α) μία «*συνοπτική έκθεση*» των πραγματικών περιστατικών στα οποία θεμελιώνεται η αξιόποινη συμπεριφορά. Συνοπτική είναι η περιγραφή που περιλαμβάνει τουλάχιστον τον τόπο, τον χρόνο τέλεσης και τα βασικά περιστατικά, τα οποία τελέστηκαν εις βάρος του παθόντος. Φυσικά η υποχρέωση αυτή δεν υφίσταται, όταν η δήλωση γίνεται με την έγκληση ή την μαρτυρική κατάθεση του ζημιωθέντος, καθώς ήδη σε αυτές περιλαμβάνεται σύντομη περιγραφή της υπόθεσης, εφόσον όσα έχουν κατατεθεί είναι εύληπτα, σαφή και δεκτικά δικαστικής εκτίμησης¹⁸¹, β) Τους λόγους που στηρίζουν το δικαίωμα παράστασης. Πρόκειται ουσιαστικά για τους λόγους που δικαιολογούν την ενεργητική και παθητική νομιμοποίηση. Ειδικότερα, η Νομολογία έχει κρίνει ότι πρέπει να αποσαφηνίζεται το είδος της αστικής αξίωσης, η οποία γεννάται από το αδίκημα αυτό (αξίωση αποζημίωσης ή χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης), ο τρόπος αποκατάστασης της ζημίας, αλλά και η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ αξιόποινης πράξης και ζημίας¹⁸². Από την άλλη πλευρά, η Θεωρία τις προϋποθέσεις αυτές τις θεωρεί υπερβολικά τυπολατρικές και επισημαίνει, ότι ειδικά στην προδικασία δεν στηρίζονται στο νόμο, ούτε εξυπηρετούν κάποια σκοπιμότητα¹⁸³.

Επιπλέον, η δήλωση πρέπει να είναι ρητή δίχως να εξαρτάται από αιρέσεις ή να αφορά το μέλλον. Έτσι, τυχόν εκφράσεις όπως «*θα παρασταθώ*» ή «*προτίθεμαι να παρασταθώ*», μπορούν να θεωρηθούν μελλοντικές και αβέβαιες και η δήλωση να

¹⁷⁹ Πιο συγκεκριμένα μέχρι την έκδοση επί της ουσίας πρωτόδικου βουλεύματος. ΑΠ 1327/2001 ΠοινΧρον 2002, σελ. 537.

¹⁸⁰ ΑΠ 354/1995 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· Ίδετε Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 276 επ.

¹⁸¹ Ίδετε Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 284 επ.· Ν. Ανδρουλάκης, ό.π., σελ. 358.

¹⁸² ΑΠ 286/2021 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 282/2020 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1228/2017 ΠοινΧρον 2018, σελ. 763, ΑΠ 365/2017 ΠοινΔικ 2017, σελ. 662, ΑΠ 979/2008 ΠοινΧρον 2009, σελ. 338.

¹⁸³ Ίδετε Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 291 επ.

απορριφθεί ως απαράδεκτη. Βέβαια, η Νομολογία¹⁸⁴ ως προς την γλωσσολογική διατύπωση της δήλωσης είναι επιεικής, καθώς έχει κρίνει ότι υπερισχύει η πραγματική βούληση και όχι η αυστηρή τυπολατρία.

Σε αντίθεση με ό,τι ίσχυε υπό το προϊσχύσαν δίκαιο, η δήλωση αντικλήτου δεν είναι πλέον υποχρεωτική από τον δηλούντα σε παράσταση κατά την προδικασία, αλλά απλώς προαιρετική. Εάν όμως η δήλωση γίνει –υπό τις προϋποθέσεις που αναφέρθηκαν- από τον πληρεξούσιο δικηγόρο και όχι αυτοπροσώπως από τον παθόντα, τότε ο πληρεξούσιος θεωρείται αυτομάτως και αντίκλητος, με αποτέλεσμα οι επιδόσεις που γίνονται σε αυτόν να είναι νόμιμες και έγκυρες (άρ. 84 εδ. γ' ΚΠΔ).

ii. ΣΤΗΝ ΕΠ' ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΩ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Από την άλλη πλευρά, κατά την επ' ακροατηρίω διαδικασία¹⁸⁵ δυνάμει του άρθρου 67 παρ. 1 ΚΠΔ, η δήλωση γίνεται χωρίς έγγραφη προδικασία –σε αντίθεση με τον προγενέστερο ΚΠΔ- ήτοι μπορεί να γίνει με μία απλή προφορική δήλωση ενώπιον του ακροατηρίου. Ως προς τον χρόνο προβολής της δήλωσης, προβλέπεται ότι μπορεί να λάβει χώρα το αργότερο μέχρι την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας, δηλαδή μέχρι την εξέταση του πρώτου μάρτυρα ή αν δεν υπάρχουν μάρτυρες μέχρι την ανάγνωση του πρώτου εγγράφου¹⁸⁶. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστούν τα εξής ζητήματα: α) Μπορεί να γίνει το πρώτον δήλωση στην μετ' αναβολή συζήτηση της υπόθεσης (άρ. 349 ΚΠΔ) με μοναδική εξαίρεση την περίπτωση της αναβολής για κρείσσονες αποδείξεις (άρ. 352 παρ. 3 ΚΠΔ), καθώς εκεί έχει ήδη εκκινήσει η αποδεικτική διαδικασία¹⁸⁷, β) Δεν μπορεί να γίνει δήλωση το πρώτον στην συζήτηση που λαμβάνει χώρα, αφότου γίνει δεκτή η αίτηση ακύρωσης της απόφασης (άρ. 430 ΚΠΔΑ) ή της διαδικασίας (άρ. 341 ΚΠΔ), διότι κατά την κρατούσα άποψη, εφόσον η αίτηση αυτή συνιστά οιονεί ένδικο μέσο και ως προς αυτά ισχύουν τα αποτελέσματα των ενδίκων μέσων (άρ. 463 ΚΠΔ), τότε ισχύει και η απαγόρευση της χειροτέρευσης της θέσης του κατηγορούμενου (non reformatio in peius - άρθρο 470 ΚΠΔ), και η τυχόν αναγνώριση για

¹⁸⁴ ΟΛΑΠ 7/2006 ΠοινΧρον 2007, σελ. 32.

¹⁸⁵ Αναφορικά με την δήλωση παράστασης κατά την προπαρασκευαστική διαδικασία του ακροατηρίου (βλ. *Μ.Κουδελή*, ό.π., σελ. 83-85).

¹⁸⁶ ΑΠ 1662/2007 ΠοινΧρον 2008, σελ. 538.

¹⁸⁷ Ίδετε *Α. Παπαδαμάκη*, ό.π., σελ. 149· *Λ. Μαργαρίτης/Α. Ζαχαριάδης*, Εμβάθυνση στην ποινική δικονομία, 1999, σελ. 222· Για την αντίθετη άποψη (βλ. *Α. Δημάκης*, Η πολιτική αγωγή κατά το σχέδιο του νέου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ΠοινΧρον ΜΕ/1995, σελ. 1141· *Ι. Ανδρουλάκης*, Σκέψεις γύρω από την παρεμπόδιση (ή μήπως προπαρασκευαστική) απόφαση περί αποβολής της πολιτικής αγωγής, τα ένδικα μέσα κατά αθωωτικών αποφάσεων και την παράσταση του πολιτικώς ενάγοντος προς υποστήριξη της κατηγορίας, ΠοινΧρον ΞΔ, σελ. 641 επ.

πρώτη φορά της παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας θα οδηγούσε σε τέτοια χειροτέρευση¹⁸⁸, γ) Δεν μπορεί να γίνει το πρώτον δήλωση παράστασης ενώπιον του δευτεροβάθμιου Δικαστηρίου¹⁸⁹. Εάν γίνει τέτοια δήλωση, το δευτεροβάθμιο Δικαστήριο οφείλει να αποβάλει αυτεπαγγέλτως τον παριστάμενο, άλλως επέρχεται απόλυτη ακυρότητα (άρ. 171 παρ. 3 ΚΠΔ), καθώς και υπέρβαση εξουσίας λόγω χειροτέρευσης της θέσης του κατηγορουμένου (άρ. 510 παρ. 1 περ. Θ' ΚΠΔ σε συνάρτηση με το άρ. 470 ΚΠΔ) και δ) Δεν μπορεί να γίνει το πρώτον δήλωση στην μετ' αναίρεση δίκη, διότι το άρ. 67 παρ. 1 ΚΠΔ, αναφέρεται στην «πρώτη» αποδεικτική διαδικασία. Αντίθετα, κατά το προγενέστερο καθεστώς γινόταν δεκτή το πρώτον δήλωση στην μετ' αναίρεση δίκη ανέκκλητης πρωτοβάθμιας απόφασης¹⁹⁰. Για τις εκκρεμείς ποινικές υποθέσεις κατά τον χρόνο της τροποποίησης του Κώδικα, εξακολουθεί να ισχύει το προγενέστερο καθεστώς δυνάμει των άρ. 68 πΚΠΔ και 588 παρ. 3 νΚΠΔ.

Επίσης, κατά το άρ. 65 παρ. 2 ΚΠΔ¹⁹¹ σε συνδυασμό με το άρ. 344 εδ. α' ΚΠΔ, η δήλωση παράστασης που έλαβε χώρα στην προδικασία, δεν συνεπάγεται αυτοδίκαιη ισχύ και κατά την διαδικασία στο ακροατήριο, αλλά απαιτείται ο παθών να προβεί σε νέα δήλωση, να επιβεβαιώσει δηλαδή την συμμετοχή του στην επ' ακροατηρίω διαδικασία, η οποία βέβαια λογίζεται ως συνέχεια της αρχικής δήλωσης και όχι ως αυτοτελής δήλωση. Η δήλωση αυτή, ως συνέχιση της προηγούμενης, δεν χρειάζεται να έχει συγκεκριμένο περιεχόμενο, μπορεί να είναι λιτή, αρκεί να είναι σαφής¹⁹². Μάλιστα ο νομοθέτης στην Αιτιολογική Έκθεση επισημαίνει, ότι οιοδήποτε αποσβεστικό της αστικής αξίωσης γεγονός μεσολαβήσει μεταξύ των δύο δηλώσεων είναι αδιάφορο και δεν καθιστά απαράδεκτη την δήλωση στο ακροατήριο, αφού αυτή θεωρείται συνέχεια της αρχικής. Φυσικά και αντιστρόφως, το γεγονός, ότι ο παθών δεν προέβη σε δήλωση κατά την προδικασία ή ότι αυτή ήταν πλημμελής, δεν τον εμποδίζει να προβεί το πρώτον σε δήλωση στο ακροατήριο, με τον κίνδυνο εν προκειμένω όμως, της τυχόν απόσβεσης της αστικής αξίωσης κατά το διάστημα της προδικασίας.

¹⁸⁸ Ίδετε *Λ. Μαργαρίτης*, Εμβάθυνση στην ποινική δικονομία, 1999, σελ. 277 επ.· Αναλυτικά για όλες τις υποστηριζόμενες απόψεις ίδετε *Α. Παπαδαμάκης*, ό.π., σελ. 446-447.

¹⁸⁹ ΑΠ 1104/2022 ΤΝΠ Σάκκουλας, ΑΠ 174/2009 ΠοινΧρον 2010, σελ. 95, ΑΠ 2338/2008 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹⁹⁰ Ίδετε *Λ. Μαργαρίτης*, ό.π., 2020, Τόμος Β', σελ. 1906.

¹⁹¹ Προστέθηκε με το άρ. 7 παρ. 9 Ν. 4637/2019.

¹⁹² Ίδετε *Α. Παπαδαμάκης*, ό.π., σελ. 148· *Α. Ζήσης*, ό.π., σελ. 320.

Η δήλωση στο ακροατήριο γίνεται ως επί το πλείστον προφορικά, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν επιτρέπεται έγγραφη δήλωση¹⁹³, και καταχωρείται στα πρακτικά, κατά το άρ. 83 παρ. 2 ΚΠΔ. Ως προς το περιεχόμενο αυτής υπάρχει μία απόκλιση μεταξύ Θεωρίας και Νομολογίας, καθώς η μεν πρώτη δέχεται, ότι η δήλωση αυτή αρκεί να είναι ρητή και συγκεκριμένη, χωρίς να απαιτείται περιγραφή των πραγματικών περιστατικών και της αξίωσης, η δε δεύτερη υποστηρίζει, ότι γίνεται αναλογική εφαρμογή του άρ. 84 ΚΠΔ και συνεπώς απαιτείται «*συνοπτική έκθεση*», όπως αναλύθηκε ανωτέρω.

iii. ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΔΙΧΩΣ ΣΥΝΗΓΟΡΟ

Ένα σχετικό ζήτημα, το οποίο είχε απασχολήσει την Θεωρία και την Νομολογία, ήταν κατά πόσο δύναται ο παθών να παρίσταται στο ακροατήριο αυτοπροσώπως δίχως συνήγορο, καθώς δεν υπήρχε αντίστοιχη ρύθμιση, όπως για τον κατηγορούμενο κατ' άρ. 340 παρ. 1 εδ. α' και β' ΚΠΔ. Υπό το προϊσχύσαν καθεστώς, γινόταν από μέρος της Θεωρίας δεκτό, ότι μία τέτοια παράσταση είναι παραδεκτή, απλώς είναι άνευ ιδιαίτερης σημασίας, καθώς ο παθών στερείται των αναγκαίων νομικών γνώσεων, δεν μπορεί να ασκήσει αποτελεσματικά τα δικαιώματά του, δεν μπορεί να αγορεύσει και ως εκ τούτου η παράστασή του καθίσταται κενή περιεχομένου. Πλέον, με το άρ. 83 παρ. 2 ΚΠΔ¹⁹⁴ καθίσταται υποχρεωτική η παράσταση του παθόντος μετά του συνηγόρου του στο ακροατήριο. Αυτό επιρρωνύεται και από το άρ. 36 παρ. 1 εδ. δ' Ν. 4194/2013 (Κώδικας περί Δικηγόρων), σύμφωνα με το οποίο «*Η παράσταση ενώπιον των δικαστηρίων με ή δια συνηγόρου είναι υποχρεωτική για όλες τις υποθέσεις και όλες τις διαδικασίες, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά από το νόμο*», αλλά και από την ίδια την Αιτιολογική Έκθεση του νέου ΚΠΔ. Αξίζει βέβαια να τονιστεί, ότι εάν ο παθών παρασταθεί δίχως συνήγορο στο ακροατήριο και δεν αποβληθεί, δεν επέρχεται απόλυτη ακυρότητα¹⁹⁵, διότι συνιστά διαδικαστική έλλειψη και δεν αφορά την ενεργητική νομιμοποίηση αυτή καθ' εαυτή.

iv. ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΔΙΑ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ

Επίσης, προβληματισμός δημιουργείται και για το ανάστροφο ζήτημα, δηλαδή εάν επιτρέπεται να παρασταθεί ο παθών δια πληρεξουσίου δικηγόρου, δίχως την αυτοπρόσωπη

¹⁹³ Ίδετε *Μ. Κουδελή*, Η υποστήριξη της κατηγορίας υπό το πρίσμα του νέου ΚΠΔ, εκδόσεις Σάκκουλα, 2022, σελ. 76 επ.

¹⁹⁴ Αντικαταστάθηκε με το άρ. 7 παρ. 9 περ. γ' Ν. 4637/2019.

¹⁹⁵ ΑΠ 1010/1997 ΠοινΧρον 1998, σελ. 354, ΑΠ 206/1998 ΠοινΧρον 1998, σελ. 799.

εμφάνισή του στο ακροατήριο. Κατά την κρατούσα άποψη σε Θεωρία και Νομολογία¹⁹⁶ γίνεται δεκτή αναλογική εφαρμογή του άρ. 83 παρ. 1 ΚΠΔ, που αφορά το στάδιο της προδικασίας και κρίνεται επιτρεπτή η παράσταση δια συνηγόρου¹⁹⁷. Όμως δεν σημαίνει άνευ ετέρου, ότι το Δικαστήριο οφείλει να δεχθεί την παράσταση αυτή, διότι ο παθών συνιστά τον πλέον ουσιώδη μάρτυρα σε μία ποινική δίκη (με ανωμοτί εξέταση κατ' άρ. 221 περ. δ ΚΠΔ), αφού αποτελεί το θύμα της εγκληματικής πράξης. Έτσι λοιπόν, εάν το Δικαστήριο κρίνει αναγκαία την αυτοπρόσωπη εμφάνισή του για την αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας, τον σεβασμό στην προφορικότητα της διαδικασίας και την ορθή απονομή της δικαιοσύνης, μπορεί να αναβάλει την δίκη για κρείσσονες αποδείξεις (άρ. 352 παρ. 3 ΚΠΔ) και να αιτηθεί την αυτοπρόσωπη εμφάνισή του.

v. ΚΑΤΑΒΟΛΗ ΠΑΡΑΒΟΛΟΥ

Τελευταία διαδικαστική προϋπόθεση, η οποία αφορά τόσο την προδικασία όσο και την κύρια διαδικασία είναι η καταβολή του παραβόλου ύψους σαράντα (40) ευρώ, με βάση το άρ. 63 παρ. 1 εδ. β' ΚΠΔ¹⁹⁸. Το παράβολο αυτό καταβάλλεται άπαξ είτε κατά την προδικασία είτε κατά την κύρια διαδικασία και καλύπτει ολόκληρη την ποινική δίκη μέχρι την έκδοση αμετάκλητης απόφασης. Από την υποχρέωση αυτή καταβολής του παραβόλου εξαιρούνται οι εξής: α) οι δικαιούχοι νομικής βοήθειας κατ' άρ. 1 Ν. 3226/2004 και β) το Δημόσιο κατ' άρ. 24 παρ. 5 Ν. 4831/2021. Η εξακολούθηση της υποχρέωσης καταβολής παραβόλου και υπό το νέο καθεστώς έχει δεχθεί δριμεία κριτική από την Θεωρία¹⁹⁹ με βασικό επιχειρήμα ότι θίγεται η αρχή της ισότητας των όπλων μεταξύ των διαδίκων. Εφόσον ο κατηγορούμενος αποκτά την ιδιότητα του διαδίκου άνευ καταβολής παραβόλου, οι αυτές προϋποθέσεις έπρεπε να ισχύουν και για τον παθόντα. Η άποψη αυτή ενισχύεται και με τα εξής επιχειρήματα: α) η θέσπιση εμποδίων και δη οικονομικών κριτηρίων για το παραδεκτό της παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας μπορεί να αποθαρρύνει τους παθόντες να παρασταθούν στην ποινική δίκη, με αποτέλεσμα να πλήττεται και η ίδια η ουσιαστική αναζήτηση της αλήθειας, καθώς ο παριστάμενος αποκτά ουσιώδη ρόλο στην ποινική δίκη, ενώ μπορεί να καταδείξει καλύτερα από όλους τον χαρακτήρα και την προσωπικότητα του

¹⁹⁶ ΤριμΕφΘεσς 3093/2011 ΤΝΠ ΔΣΑ, ΑΠ 1305/2007 ΠοινΧρον 2008, σελ. 348, ΑΠ 602/2003 ΠοινΔικ 2003, σελ. 1024, ΑΠ 184/1989 ΠοινΧρον 1989, σελ. 753. Οι αποφάσεις αυτές επισημαίνουν ότι η δια πληρεξουσίου παράσταση δεν παραβιάζει το άρ. 6 ΕΣΔΑ, ούτε προσβάλλει τα δικαιώματα του κατηγορούμενου.

¹⁹⁷ Ίδετε Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σελ. 151 επ., όπου διατυπώνονται και οι αντίθετες απόψεις.

¹⁹⁸ Έχει κριθεί ότι το παράβολο αυτό έχει ανταποδοτικό χαρακτήρα και δεν παραβιάζει το άρ. 78 Σ. ΣτΕ 4788/2014 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹⁹⁹ Ίδετε Κ. Κακαβούλης, ό.π., ΠοινΧρον ΞΘ/2019, σελ. 478.

κατηγορούμενου, που λαμβάνονται υπόψη κατά την επιμέτρηση της ποινής (άρ. 79 ΠΚ), β) Επίσης, από την στιγμή που η παράσταση είναι υποχρεωτική μετά του συνηγόρου (άρ. 83 παρ. 2 ΚΠΔ), υφίσταται ήδη ο παθών μία υπέρμετρη οικονομική επιβάρυνση για την άσκηση των δικαιωμάτων του, επομένως η καταβολή του παραβόλου είναι περιττή και γ) Από την στιγμή που υπό το νέο καθεστώς αναγνωρίζεται η δυνατότητα υποβολής έγκλησης ή μήνυσης δίχως την καταβολή παραβόλου, αντίστοιχη έπρεπε να είναι και η πρόβλεψη ως προς την δήλωση παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας. Επισημαίνεται, ότι η μη καταβολή του παραβόλου καθιστά απαράδεκτη την παράσταση και επιφέρει απόλυτη ακυρότητα κατ' άρ. 171 παρ. 3 ΚΠΔ²⁰⁰.

Εφόσον λοιπόν, πληρούνται όλες οι ως άνω τυπικές προϋποθέσεις, τότε σύμφωνα με το άρ. 82 παρ. 4 ΚΠΔ, ο δηλών αποκτά αυτομάτως με την δήλωσή του την ιδιότητα του διαδίκου²⁰¹, η οποία συνδέεται με μία σειρά δικαιωμάτων αλλά και υποχρεώσεων.

VIII. ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΠΡΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ

Η συνδρομή των προϋποθέσεων της ουσιαστικής και τυπικής νομιμοποίησης του υποστηρίζοντος την κατηγορία (άρ. 63-64 και 82-84 ΚΠΔ) ελέγχεται καθ' όλο το στάδιο της προδικασίας, συμπεριλαμβανομένης της διαδικασίας ενώπιον των δικαστικών συμβουλίων, τόσο αυτεπαγγέλτως, όσο και μετά από πρόταση του εισαγγελέα ή υποβολή αντιρρήσεων από τον κατηγορούμενο, και η έλλειψή τους συνεπάγεται το απαράδεκτο της δήλωσης παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας²⁰². Πρέπει βέβαια να τονιστεί, ότι η παράνομη παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας κατά την προδικασία δεν επιφέρει απόλυτη ακυρότητα, αφού το άρ. 171 παρ. 3 ΚΠΔ αναφέρεται αποκλειστικώς στην διαδικασία στο ακροατήριο και ως εκ τούτου δεν γεννάται λόγος αναίρεσης κατά του βουλεύματος (άρ. 484 ΚΠΔ)²⁰³.

²⁰⁰ ΑΠ 1004/2019 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 86/2018 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²⁰¹ Κατά το παρελθόν είχε αμφισβητηθεί η αυτοδίκαιη απόκτηση της ιδιότητας του διαδίκου κυρίως στο στάδιο της προδικασίας με την απόφαση ΑΠ 1575/2012 ΝοΒ 2013, σελ. 767. Η ρητή αυτή πρόβλεψη του νομοθέτη είναι σύμφωνη με την Οδηγία 2012/29/ΕΕ αναφορικά με τα δικαιώματα των θυμάτων του εγκλήματος.

²⁰² Ίδετε Ν. Ανδρουλάκης, ό.π., σελ. 359· Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., 323-327· Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σελ. 153 επ.· Λ. Μαργαρίτης, ό.π., ΠοινΔικ 2005, σελ. 1425 επ.

²⁰³ ΣυμβΑΠ 816/2012 ΠραξΛογΠΔ 2013, σελ. 38, ΣυμβΑΠ 199/2008 ΠοινΧρον 2009, σελ. 29, ΣυμβΑΠ 1278/2007 ΠοινΧρον 2008, σελ. 344.

i. ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΔΙΚΑΣΙΑ - ΑΝΤΙΡΡΗΣΕΙΣ

Δυνάμει του άρ. 85 ΚΠΔ, ο κατηγορούμενος ή ο ύποπτος²⁰⁴ μπορεί να προβάλει αντιρρήσεις²⁰⁵ σχετικά με την έλλειψη των ουσιαστικών ή τυπικών προϋποθέσεων της παράστασης, το αργότερο μέχρι την έκδοση του οριστικού βουλεύματος²⁰⁶ από το συμβούλιο πλημμελειοδικών. Οριστικό θεωρείται το βούλευμα που αποφαινεται επί της ουσίας αναφορικά με την παραπομπή ή μη του κατηγορούμενου. Αν πρόκειται για εγκλήματα που σε πρώτο βαθμό αποφαινεται το συμβούλιο των εφετών, οριστικό είναι αντίστοιχα το βούλευμα του συμβουλίου των εφετών. Από την άλλη, εάν η παραπομπή γίνεται με απευθείας κλήση, οι αντιρρήσεις μπορούν να προβληθούν το αργότερο μέχρι την επίδοση του κλητηρίου θεσπίσματος²⁰⁷.

Οι αντιρρήσεις του κατηγορούμενου ή του υπόπτου πρέπει να προβάλλονται με έγγραφο, στο οποίο εμπεριέχονται οι λόγοι που τις στηρίζουν, το οποίο κατατίθεται στην γραμματεία της εισαγγελίας οπότε και συντάσσεται σχετική έκθεση, με βάση το άρ. 86 παρ. 1 εδ. α' ΚΠΔ. Η έκθεση αυτή δεν αποτελεί συστατικό στοιχείο του κύρους των αντιρρήσεων, καθόσον η νομιμότητα της παράστασης ελέγχεται και αυτεπαγγέλτως. Ως απότοκο αυτού, τυχόν παράλειψή της δεν επιφέρει καμία απολύτως συνέπεια. Επίσης, οι αντιρρήσεις μπορούν να προβληθούν και προφορικά²⁰⁸ είτε κατά την εξέταση του κατηγορούμενου είτε κατά την αυτοπρόσωπη εμφάνιση των διαδίκων ενώπιον του συμβουλίου, οπότε καταχωρούνται στην έκθεση εξέτασης ή στα πρακτικά αντίστοιχα. Η προβολή των αντιρρήσεων μάλιστα μπορεί να γίνει είτε από τον κατηγορούμενο αυτοπροσώπως είτε μέσω του πληρεξουσίου συνηγόρου του²⁰⁹.

Αρμόδιο να αποφανθεί επί των αντιρρήσεων είναι το συμβούλιο πλημμελειοδικών, το οποίο αποφασίζει αμετάκλητα (άρ. 86 παρ. 1 εδ. β' ΚΠΔ), είτε με την έκδοση παρεμπόπτοντος βουλεύματος, εφόσον οι αντιρρήσεις προβληθούν με την υποβολή της εισαγγελικής πρότασης, είτε με οριστικό βούλευμα, εφόσον οι αντιρρήσεις προβληθούν μετά την υποβολή της εισαγγελικής πρότασης. Στην τελευταία περίπτωση το συμβούλιο

²⁰⁴ Υπό το προγενέστερο καθεστώς ο ύποπτος δεν είχε την δυνατότητα να υποβάλει αντιρρήσεις. Ίδτετε Θ. Δαλακούρας, Ο νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνοπτική ερμηνεία κατ' άρθρο, 2019.

²⁰⁵ Ίδτετε Λ. Μαργαρίτης, Αντιρρήσεις κατά της δήλωσης παράστασης πολιτικής αγωγής-παρατηρήσεις, ΠοινΔικ 2005, σελ. 1426.

²⁰⁶ ΑΠ 1027/2001 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΣυμβαΠ 1008/2001 ΠοινΧρον 2002, σελ. 346.

²⁰⁷ ΑΠ 1637/2002 ΤΝΠΣ Σάκκουλας. Ίδτετε Λ. Μαργαρίτης, ό.π., ΠοινΔικ 2005, σελ. 1423 επ.

²⁰⁸ ΣυμβΠλημΑθ 3568/2007 ΠοινΧρον 2009, σελ. 468.

²⁰⁹ Ίδτετε Π. Παπανδρέου, Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη, Μέρος Β', ΠοινΔικ 2009, σελ. 476 επ.

πλημμελειοδικών, αφού διατυπωθεί συμπληρωματική πρόταση του εισαγγελέα επί των αντιρρήσεων, αποφάινεται συγχρόνως και για την παραπομπή του κατηγορούμενου²¹⁰ (άρ. 86 παρ. 1 εδ. γ' ΚΠΔ). Αντίστοιχη αρμοδιότητα έχει και το συμβούλιο των εφετών, όταν νομίμως επιλαμβάνεται της υποθέσεως. Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 86 παρ. 2 ΚΠΔ «Οι αντιρρήσεις δεν εμποδίζουν την εξέλιξη της ανακριτικής διαδικασίας²¹¹».

Επίσης, αντιρρήσεις μπορούν να υποβληθούν και από τον ίδιο τον εισαγγελέα με πρότασή του προς το συμβούλιο πλημμελειοδικών. Ο εισαγγελέας μπορεί είτε να υποβάλει παρεμπίπτουσα πρόταση, είτε να υποβάλει πρόταση επί της ουσίας, αναφορικά με την παραπομπή ή μη του κατηγορουμένου, στην οποία θα περιλαμβάνει και πρότασή του αναφορικά με τις αντιρρήσεις²¹². Τέλος, το παραδεκτό της παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας ελέγχεται καθ' όλη την διάρκεια της προδικασίας και από το ίδιο το συμβούλιο πλημμελειοδικών, το οποίο δύναται αυτεπαγγέλτως, δίχως να απαιτείται προηγούμενη πρόταση του εισαγγελέα, να κηρύξει απαράδεκτη την παράσταση (άρ. 87 ΚΠΔ).

Αναφορικά με τις συνέπειες αποβολής του παριστάμενου κατά την προδικασία, επισημαίνεται ότι δεν είναι ιδιαίτερα ουσιώδεις, καθώς αφενός με βάση το άρθρο 88 παρ. 1 ΚΠΔ ο παθών δεν παρεμποδίζεται να προβεί σε έγκυρη και παραδεκτή δήλωση παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας στην επ' ακροατηρίω διαδικασία, ούτε δεσμεύεται το Δικαστήριο σχετικά με την παράσταση από το αμετάκλητο βούλευμα του συμβουλίου πλημμελειοδικών²¹³ και αφετέρου σύμφωνα με το άρθρο 88 παρ. 2 ΚΠΔ ακόμα και αν αποβληθεί ο παριστάμενος, όλες οι πράξεις που έλαβαν χώρα πριν την αποβολή του θεωρούνται έγκυρες, παραμένουν ισχυρές και δεν επαναλαμβάνονται.

ii. ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠ' ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΩ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ – 171 ΠΑΡ. 3 ΚΠΔ

Στον αντίποδα, η παράνομη παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας στην διαδικασία στο ακροατήριο επιφέρει απόλυτη ακυρότητα²¹⁴ σύμφωνα με το άρθρο 171 παρ. 3 ΚΠΔ, η οποία ως τέτοια ελέγχεται και αυτεπαγγέλτως σε κάθε στάδιο της δίκης. Κατά συνέπεια γεννάται και αναιρετικός λόγος κατ' άρθρο 510 παρ. 1 περ. Α' ΚΠΔ, ο οποίος επίσης

²¹⁰ Ίδετε Α. Ψρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 326· Α. Ζήσης, ό.π., σελ. 337.

²¹¹ Αντικατέστησε με το άρθρο 7 παρ. 9 περ. δ' Ν. 4637/2019 την φράση «της ανάκρισης», ώστε να περιλαμβάνεται πλέον όλη η προδικασία.

²¹² Ίδετε Λ. Μαργαρίτης, ό.π., ΠοινΔικ 2005, σελ. 1425 επ.

²¹³ Ίδετε Π. Παπανδρέου, ό.π., σελ. 476 επ.· Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 327.

²¹⁴ Προβλέφθηκε ως απόλυτη ακυρότητα με σκοπό την προστασία του κατηγορούμενου από την συμμετοχή στην ποινική δίκη μη νομιμοποιούμενων προσώπων.

ελέγχεται αυτεπαγγέλτως από τον Άρειο Πάγο με βάση το άρ. 511 ΚΠΔ. Ο αυτεπάγγελτος έλεγχος γίνεται και από το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, εάν ασκηθεί έφεση και διαπιστωθεί ότι κακώς παραστάθηκε στην πρωτόδικη δίκη ο διάδικος. Η Νομολογία²¹⁵ βέβαια, έχει περιορίσει την απόλυτη αυτή ακυρότητα μόνο στις περιπτώσεις που δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της ενεργητικής ή παθητικής νομιμοποίησης ή όταν δεν τηρήθηκε η διαδικασία σχετικά με την προβολή της δήλωσης παράστασης κατ' άρ. 63, 64 και 67 ΚΠΔ. Αντίθετα, εάν υφίστανται τυχόν λοιπές διαδικαστικές ελλείψεις, αλλά παρόλα ταύτα η παράσταση γίνει δεκτή, επέρχεται ίση αυτών και δεν προκαλείται απόλυτη ακυρότητα²¹⁶.

Έτσι, όταν παρίσταται ο υποστηρίζων δίχως συνήγορο ή όταν παρίσταται το νομικό πρόσωπο δια αντιπροσώπου που δεν νομιμοποιείται, τότε εάν δεν αποβληθεί ο παριστάμενος δεν επέρχεται απόλυτη ακυρότητα, αλλά οι ελλείψεις αυτές καλύπτονται. Αντιθέτως, παγίως η νομολογία δέχεται ότι υφίσταται απόλυτη ακυρότητα όταν δεν καταβάλλεται το παράβολο της δήλωσης το αργότερο μέχρι την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας στον πρώτο βαθμό, αλλά και όταν η αστική αξίωση δεν είναι ενεργός επειδή έχει εξοφληθεί ή παραγραφεί, υπό την προϋπόθεση βέβαια στην τελευταία περίπτωση ότι θα προβληθεί από τον κατηγορούμενο η ένσταση παραγραφής²¹⁷.

Φυσικά ο κατηγορούμενος διατηρεί το δικαίωμά του να προβάλει αντιρρήσεις για την παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας και ενώπιον του ακροατηρίου, καθ' όλη τη διάρκεια από την έναρξη της συζήτησης (άρ. 344 ΚΠΔ) μέχρι και την αγόρευση του συνηγόρου του (άρ. 367 ΚΠΔ)²¹⁸.

Επιπλέον, σύμφωνα με το άρ. 67 παρ. 2 ΚΠΔ «ο παριστάμενος για την υποστήριξη της κατηγορίας μπορεί κατά την κρίση του δικαστηρίου να αποβληθεί από την ποινική διαδικασία, αν παρόλο που εμφανίστηκε έγκαιρα αποχώρησε κατά την διάρκεια της συζήτησης». Θεμελιώνεται λοιπόν, η υποχρέωση του παριστάμενου, ο οποίος έχει αφενός

²¹⁵ ΑΠ 305/2023 Ιστοσελίδα Αρείου Πάγου, ΑΠ 150/2023 σελίδα Αρείου Πάγου, ΑΠ 1710/2022 ΤΝΠ Σάκκουλας, ΑΠ 616/2022 ΤΝΠ Σάκκουλας, ΑΠ 774/2020 ΤΝΠ Σάκκουλας, ΑΠ 1084/2013 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

²¹⁶ ΑΠ 55/2018 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1491/2017 ΠοινΔικ 2018, σελ. 314, ΑΠ 1096/2017 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, 1257/2016 ΠοινΧρον 2017, σελ. 689, ΑΠ 611/2016 ΠοινΧρον 2017, σελ. 604, ΑΠ 417/2016 ΠοινΧρον 2017, σελ. 602, ΑΠ 284/2016 ΠοινΧρον 2017, σελ. 739.

²¹⁷ Για αντίθετη άποψη ίδετε Ν. Αποστολίδης, ό.π., ΠοινΧρον 2020, σελ. 637 επ.· Κ. Κακαβούλης, ό.π., ΠοινΧρον 2021, σελ. 638 επ.

²¹⁸ Ίδετε Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., 1982, σελ. 205 επ., η οποία υποστηρίζει ότι το Δικαστήριο πρέπει να επιληφθεί επί του θέματος το αργότερο μέχρι το πέρας της αποδεικτικής διαδικασίας και όχι πριν την δημοσίευση της απόφασης· Μ. Κουδέλη, ό.π., σελ. 128.

αποκτήσει την ιδιότητα του διαδίκου και αφετέρου είναι ο ουσιωδέστερος μάρτυρας, να παραμείνει καθ' όλη τη διάρκεια της δίκης μέχρι και την έκδοση της απόφασης, άλλως αν αποχωρήσει νωρίτερα το Δικαστήριο δύναται να τον αποβάλει²¹⁹. Προφανώς, η αποβολή του δεν είναι υποχρεωτική, αλλά εναπόκειται στην διακριτική ευχέρεια του Δικαστηρίου.

Η τυχόν αποβολή του παριστάμενου από την διαδικασία στο ακροατήριο δεν επιφέρει κάποια ουσιώδη συνέπεια όσον αφορά την ήδη διενεργηθείσα διαδικασία. Σε αντίθεση όμως με την προδικασία, η αποβολή από το ακροατήριο είναι οριστική. Η σημαντικότερη συνέπεια που επέρχεται λοιπόν, είναι ότι εάν αποβληθεί, θεωρείται ότι δεν συμμετείχε νομίμως στο πρωτοβάθμιο Δικαστήριο και ως επακόλουθο στερείται του δικαιώματος παράστασης στο δευτεροβάθμιο Δικαστήριο σε περίπτωση άσκησης εφέσεως.

Είναι σκόπιμο στο σημείο αυτό, να τεθεί το ζήτημα της φύσεως της απόφασης επί της παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας, εάν δηλαδή όταν απορρίπτεται η δήλωση παράστασης (είτε κατόπιν αντιρρήσεων του κατηγορούμενου, είτε κατόπιν πρότασης του εισαγγελέα, είτε αυτεπαγγέλτως), η απόφαση περί της απόρριψης είναι προπαρασκευαστική και επιδέχεται ανάκλησης (άρ. 548 ΚΠΔ) ή παρεμπίπτουσα μη δεκτική ανάκλησης. Ήδη υπό το προϊσχύσαν καθεστώς, υπήρχε διχογνωμία ως προς το ζήτημα αυτό. Χαρακτηριστική είναι η απόφαση Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Λάρισας 3574/2013²²⁰, με την οποία το Δικαστήριο χαρακτήρισε τις αποφάσεις αυτές προπαρασκευαστικές και προέβη στην ανάκληση της απόφασής του. Αντίστοιχα, προπαρασκευαστικές έχουν χαρακτηριστεί και αποφάσεις των Συμβουλίων²²¹ περί αποδοχής ή μη της παράστασης κατά το στάδιο της προδικασίας. Από την άλλη πλευρά εντόνως επίσης, υποστηρίζεται ότι οι αποφάσεις αυτές επιλύουν οριστικώς το ζήτημα περί παράστασης και δεν επιδέχονται ανάκλησης²²² με βασικό επιχείρημα –το οποίο πλέον δεν ευσταθεί- ότι υπό τον παλαιό ΚΠΔ, ο παριστάμενος μπορούσε να προσβάλει τις αποφάσεις αυτές με ένδικα μέσα. Σήμερα, όπως φαίνεται,

²¹⁹ Ίδετε Θ. Δαλακούρας, ό.π., σελ. 64.

²²⁰ ΠοινΧρον ΞΔ, σελ. 550, σύμφωνα με την οποία η απόφαση περί της πολιτικής αγωγής «Δεν είναι «τελειωτική επί της κατηγορίας», καθόσον δεν κήρυξε αθώο ή ένοχο τον κατηγορούμενο και συνεπώς πρόκειται για προπαρασκευαστική απόφαση, η οποία προπαρασκευάζει την τελειωτική κρίση του δικαστηρίου και δεν περαιώνει οριστικά την δίκη. Συνεπώς δύναται να ανακληθεί από το ίδιο το δικαστήριο που την εξέδωσε μέχρι την οριστική εκδίκαση της κατηγορίας».

²²¹ ΣυμβαΠ 944/1978 ΠοινΧρον ΚΘ/1979, σελ. 114, ΣυμβΕφΠειρ 268/1997 ΠοινΧρον ΜΖ/1997, σελ. 574.

²²² ΕφΠατρ 861/1982 ΝοΒ 32, σελ. 550, ΤριμΠλημΠειρ 5819/2002 με παρατηρήσεις Μπρακουμάτσου, ΠοινΔικ 2003, σελ. 51.

κρατούσα άποψη τόσο στη Θεωρία²²³, όσο και στην Νομολογία²²⁴ είναι ότι η απόφαση περί της υποστήριξης της κατηγορίας είναι παρεμπόδιση και δεν επιδέχεται ανακλήσεως, αφού το Δικαστήριο επιλύει οριστικά το ζήτημα της παράστασης και δεν είναι δυνατόν να επιστρέψει στο σχετικό προβληματισμό κατά την διάρκεια της ποινικής δίκης.

Ορθότερη βέβαια, φαντάζει η αναγνώριση μίας επιείκειας ως προς το ζήτημα της ανακλήσεως με βάση τα εξής επιχειρήματα: α) Εάν το Δικαστήριο διαπιστώσει τυχόν σφάλμα του ως προς την απόρριψη της παράστασης και αδυνατεί να ανακαλέσει, δεχόμεστε κατ' ουσία μία τυπικά εσφαλμένη απόφαση, κάτι που προσκρούει στην ορθή απονομή της δικαιοσύνης και είναι ανυπόφορο για ένα κράτος δικαίου, β) Η δυνατότητα ανάκλησης εσφαλμένης απόφασης πρέπει να γίνει δεκτή κατ' αντιστοιχία με την δυνατότητα του ίδιου του παριστάμενου να θεραπεύσει τυχόν ελαττώματα της δήλωσης, το αργότερο μέχρι το πέρας της ανάκρισης στην προδικασία ή μέχρι την έναρξη αποδεικτικής διαδικασίας στην κύρια διαδικασία, ενώ παράλληλα εάν η δήλωσή του απορριφθεί στην προδικασία δεν εμποδίζεται να παρασταθεί εκ νέου στο ακροατήριο (άρ. 88 παρ. 1 ΚΠΔ) και γ) Γίνεται παγίως δεκτό το αντίστροφο, ήτοι ότι εάν το Δικαστήριο ή το Συμβούλιο εσφαλμένα έκανε δεκτή την παράσταση, μπορεί μεταγενέστερα να αποβάλει τον παριστάμενο.

ΙΧ. ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΠΡΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ

Σύμφωνα με το άρ. 82 παρ. 1 ΚΠΔ *«όποιος έχει το δικαίωμα να υποστηρίξει την κατηγορία στο ποινικό δικαστήριο μπορεί να δηλώσει ότι παρίσταται για την υποστήριξή της στην ποινική διαδικασία»*. Η δήλωση αυτή γίνεται αυτοπροσώπως από τον παθόντα, εφόσον έχει την ικανότητα αυτή, ήτοι την ικανότητα προς δικαιοπραξία. Πρέπει δηλαδή αφενός μεν να έχει συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας του, αφετέρου δε να μην στερείται εξ άλλου λόγο την ικανότητα αυτή. Δυνάμει λοιπόν, του άρ. 82 παρ. 2 ΚΠΔ *«οι ανήλικοι και οι άλλοι ανίκανοι παρίστανται με τους νόμιμους αντιπροσώπους τους σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του αστικού κώδικα»*. Στις περιπτώσεις βέβαια αυτές, η δήλωση πρέπει να γίνεται

²²³ Ίδετε Π. Μπρακουμάτσος, Προπαρασκευαστικές αποφάσεις – Ενωσιολογικές συγχύσεις και ανακλύπτοντα ζητήματα, ΠοινΔικ 2015, σελ. 624 επ., με ανάλυση όλων των υποστηριζόμενων απόψεων. Ι. Ανδρουλάκης, ό.π., ΠοινΧρ ΞΔ, σελ. 641 επ.

²²⁴ ΑΠ 566/2014 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1539/2011 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 2134/2009 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 2019/2005 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ..

επί ποινή απαραδέκτου στο όνομα και για λογαριασμό του αντιπροσωπευόμενου, διότι αυτός εξακολουθεί να παραμένει παθών²²⁵.

i. ΑΝΗΛΙΚΟΙ – ΥΠΟ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

Εάν πρόκειται για πρόσωπο που έχει τεθεί σε πλήρη στερητική δικαστική συμπαράσταση, νόμιμος εκπρόσωπος είναι ο εκάστοτε συμπαραστάτης²²⁶, ενώ εάν πρόκειται για ανήλικο²²⁷ νόμιμοι εκπρόσωποι είναι οι γονείς του, οι οποίοι ασκούν την γονική μέριμνα (άρ. 1510 ΑΚ), ήτοι την επιμέλεια του ανηλίκου, την διαχείριση της περιουσίας του και την εκπροσώπησή του²²⁸, και για αυτό παρίστανται από κοινού. Σε περίπτωση που αποβιώσει ο ένας γονέας, αδυνατεί ή είναι ανίκανος προς άσκηση της γονικής μέριμνας, τότε αυτή ασκείται εξ ολοκλήρου από τον άλλο γονέα, ο οποίος θα προβεί στην δήλωση παράστασης. Εάν είναι ανίκανοι και οι δύο γονείς ή υπάρχει σύγκρουση συμφερόντων, τότε η δήλωση γίνεται από τον διορισμένο επίτροπο (άρ. 1589 επ. ΑΚ). Εάν ο γάμος έχει λυθεί ή ακυρωθεί ή η έγγαμη συμβίωση έχει διασπαστεί, τότε η δήλωση γίνεται από τον γονέα στον οποίο ανατέθηκε δικαστικώς η γονική μέριμνα. Τέλος, κατ' εξαίρεση σε επείγουσες περιπτώσεις όπου υπάρχει κίνδυνος λόγω καθυστέρησης, μπορεί η δήλωση να γίνει μόνο από τον ένα γονέα.

ii. ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

Όταν νομιμοποιείται να παρασταθεί νομικό πρόσωπο, η δήλωση υποβάλλεται από τον νόμιμο εκπρόσωπό του σύμφωνα με το νόμο ή το καταστατικό. Αρμόδια είναι δηλαδή, η διοίκηση του νομικού προσώπου, όπως αυτή ρυθμίζεται στα άρ. 65, 67 και 68 ΑΚ. Συνεπώς, το παραδεκτό της δήλωσης της παράστασης ενός νομικού προσώπου, που γίνεται από ένα ή περισσότερα φυσικά πρόσωπα, εξαρτάται από το κατά πόσο τα πρόσωπα αυτά έχουν εξουσία εκπροσώπησης²²⁹. Στη συνέχεια θα εξεταστεί εν συντομία ο τρόπος εκπροσώπησης των σημαντικότερων νομικών προσώπων.

²²⁵ Ίδετε *N. Αποστολίδης*, Το δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη, εκδόσεις Σάκκουλα, 2010, σελ. 246 επ.· ΑΠ 1013/2012 ΠοινΧρον 2013, σελ. 363, ΑΠ 433/2003 ΠοινΧρον 2004, σελ. 34.

²²⁶ ΣυμβΑΠ 1561/2002 ΠοινΧρον 2003, σελ. 538

²²⁷ Ίδετε *A. Ψαρούδα-Μπενάκη*, ό.π., σελ. 309 επ.

²²⁸ ΑΠ 1313/2012 ΠοινΧρον 2013, σελ. 363.

²²⁹ Ίδετε *A. Ψαρούδα-Μπενάκη*, ό.π., σελ. 313-314· *E. Κριτσέλη*, Ζητήματα νομιμοποίησης του νομικού προσώπου ως πολιτικώς ενάγοντος στην ποινική δίκη, ΠοινΔνη, 2004, σελ. 12· Αξιοσημείωτο είναι ότι η έλλειψη εκπροσωπευτικής εξουσίας εκείνου που δηλώνει παράσταση δεν επιφέρει απόλυτη ακυρότητα και έτσι δεν ελέγχεται αναίρετικά ο σχετικός λόγος εάν ο κατηγορούμενος δεν προέβαλε αντιρρήσεις κατά της παράστασης, όπως δέχεται παγίως η Νομολογία: ΑΠ 810/2020 ΠοινΔικ 2022, σελ. 502, ΑΠ 1509/2019 ΠραξΛογΠΔ 2020, σελ. 29, ΑΠ 541/2018 ΠοινΔικ 2019, σελ. 767.

Η Α.Ε. είναι εμπορική κεφαλαιουχική εταιρεία με νομική προσωπικότητα, για τα χρέη της οποίας ευθύνεται μόνο η ίδια με την περιουσία της²³⁰. Δυνάμει του άρ. 77 παρ. 1 Ν. 4548/2018²³¹, η Α.Ε. διοικείται από το Διοικητικό Συμβούλιο. Η διοίκηση περιλαμβάνει τόσο την διαχείριση όσο και την εκπροσώπηση της εταιρείας. Έτσι, με βάση το άρ. 87 Ν. 4548/2018 η διοίκηση ανήκει κατ' αρχήν στο σύνολο των μελών της εταιρείας, ήτοι η διαχείριση και η εκπροσώπηση είναι συλλογική (νόμιμη διαχείριση). Όμως παρέχεται η δυνατότητα να προβλέψει στο καταστατικό της (καταστατική διαχείριση) την ανάθεση αυτών και σε τρίτα πρόσωπα, ακόμα και μη μέλη της εταιρείας, ενώ κατά την συνήθη εμπορική πρακτική οι πράξεις διαχείρισης και εκπροσώπησης ανατίθενται δια του καταστατικού σε ένα πρόσωπο, τον διευθύνοντα σύμβουλο²³². Ανεξάρτητα του ποιος εκπροσωπεί την εταιρεία, προκειμένου να είναι παραδεκτή η δήλωση πρέπει να υποβάλλονται τα αναγκαία έγγραφα, ήτοι το καταστατικό της εταιρείας, η απόφαση της Γ.Σ. για την εκλογή του Δ.Σ και η απόφαση του Δ.Σ. για την υποβολή της δήλωσης, ενώ αν η δήλωση γίνεται από πληρεξούσιο δικηγόρο απαιτείται επιπλέον να βεβαιώνεται το γνήσιο της υπογραφής των μελών του Δ.Σ. στο πρακτικό αυτού²³³. Φυσικά, όπως προαναφέρθηκε, αμέσως παθούσα είναι μόνο η Α.Ε. και όχι οι μέτοχοι αυτής, οι οποίοι δεν νομιμοποιούνται να παρασταθούν αυτοπροσώπως²³⁴, εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις που υφίστανται και οι ίδιοι άμεση ζημία²³⁵.

Η Ε.Π.Ε. είναι κεφαλαιουχική εταιρεία για τα χρέη της οποίας ευθύνεται μόνο η ίδια. Εμφανίζει στοιχεία τόσο των κεφαλαιουχικών όσο και των προσωπικών εταιρειών. Η διαχείριση της Ε.Π.Ε. ασκείται από τους διαχειριστές αυτής. Σύμφωνα με το άρ. 16 Ν. 3190/1955, η νόμιμη διαχείριση και εκπροσώπηση είναι συλλογική, εκτός εάν υπάρχει αντίθετη πρόβλεψη στο καταστατικό, εάν δηλαδή ανατίθενται η διαχείριση και η

²³⁰ Ίδτε Ν. Ρόκας, Εμπορικές Εταιρείες, έκδοση 9^η, 2019, σελ. 179 επ.· Κ. Ρόκας, Ο νέος νόμος για τις ανώνυμες εταιρείες, Μία κριτική αποτίμηση, ΝοΒ, 2019, σελ. 258.

²³¹ Νόμος περί αναμόρφωσης του δικαίου των ανωνύμων εταιρειών (ΦΕΚ Α 104/13.6.2018), ο οποίος αντικατέστησε τον κ.ν. 2190/1920.

²³² Ίδτε Ν. Ρόκας, ό.π., σελ. 320.

²³³ ΑΠ 1366/2013 Ιστοσελίδα Αρείου Πάγου· Ίδτε Ν. Αποστολίδης, ό.π., σελ. 275-277· Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σελ. 141· Ε. Κριτσέλη, ό.π., σελ. 1407.

²³⁴ ΑΠ 352/2003 ΠοινΧρον 2003, σελ. 1003, ΑΠ 725/2004 ΕλΔνη 2004, σελ. 1519, ΑΠ 164/2001 ΠοινΧρον 2001, σελ. 904, ΣυμβΠλημΑθ 1966/2014, ΠοινΔνη 2014, σελ. 929 επ.

²³⁵ ΑΠ 1298/2006 Αρμ 2007, σελ. 548 «Όταν η ζημιόγonos πράξη βλάπτει απευθείας τους μετόχους, οι τελευταίοι έχουν αυτοτελή αξίωση αποζημίωσης»· ΑΠ 1907/2009 ΝοΒ 2010, σελ. 1007 «Άμεσα παθόντες από την έκδοση πλαστών πιστοποιητικών περί κατάθεσης μετοχών είναι οι μέτοχοι της Α.Ε. και νομιμοποιούνται να παρασταθούν».

εκπροσώπηση σε έναν ή περισσότερους εταίρους ή ακόμη και σε τρίτο μη εταίρο (άρ. 17 Ν. 3190/1955)²³⁶. Ο αρμόδιος κάθε φορά εκπρόσωπος της Ε.Π.Ε. με βάση τα ως άνω δηλώνει παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας, πάντα για λογαριασμό αυτής, εφόσον προσκομίζει τα αναγκαία νομιμοποιητικά έγγραφα. Φυσικά και ως προς την συγκεκριμένη εταιρεία έχουν αναγνωριστεί περιπτώσεις άμεσης ζημίας των εταίρων, ώστε να νομιμοποιούνται να παρασταθούν ατομικώς²³⁷. Σε περίπτωση τώρα, μονοπρόσωπης Ε.Π.Ε. (άρ. 43^Α Ν. 3190/1955), ο μοναδικός εταίρος είναι φυσικά και διαχειριστής αυτής και ως εκ τούτου αυτός δηλώνει παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας²³⁸, φυσικά στο όνομα και για λογαριασμό αυτής και όχι ιδίω ονόματι.

Η Ι.Κ.Ε. είναι κεφαλαιουχική εμπορική εταιρεία με νομική προσωπικότητα και σωματειακή δομή, για τα χρέη της οποίας ευθύνεται κατά βάση η ίδια, με εξαίρεση την περίπτωση που έχουν εισαχθεί εγγυητικές εισφορές²³⁹ (άρ. 43 παρ. 1 και 3 Ν. 4072/2012). Σύμφωνα με τα άρθρα 55 και 56 Ν. 4072/2012, η διαχείριση και η εκπροσώπηση ασκούνται κατ' αρχήν από τους διαχειριστές συλλογικά. Παρέχεται όμως η δυνατότητα με το καταστατικό να ανατεθεί η άσκησή τους σε έναν ή περισσότερους διαχειριστές (άρ. 57 Ν. 4072/2012). Κατ' εξαίρεση σε επείγουσες περιπτώσεις προβλέπεται ότι μπορεί ατομικά κάθε διαχειριστής να προβεί σε πράξεις διαχείρισης ενημερώνοντας τους λοιπούς διαχειριστές, εάν από την καθυστέρηση εγκυμονεί κίνδυνος βλάβης της εταιρείας²⁴⁰. Ως προς τα λοιπά ζητήματα ισχύουν τα προλεχθέντα.

Η Ο.Ε. συνιστά την βασικότερη μορφή προσωπικής εταιρείας με νομική προσωπικότητα, που επιδιώκει εμπορικό σκοπό και για τα χρέη της οποίας εκτός από την ίδια ευθύνονται και οι εταίροι αυτής και μάλιστα προσωπικά, απεριόριστα και εις ολόκληρον με την ατομική τους περιουσία²⁴¹. Η δήλωση παράστασης προς υποστήριξη κατηγορίας

²³⁶ Ίδετε Ν. Ρόκας, ό.π., σελ. 537 επ.

²³⁷ ΑΠ 1794/2003 Πλογ 2003, σελ. 2025 σύμφωνα με την οποία σε περίπτωση υπεξαγωγής εγγράφου από τον εκκαθαριστή της Ε.Π.Ε., όταν το έγγραφο αποκρύφτηκε από μέλος της εταιρείας με σκοπό την βλάβη αυτού, τότε ο εταίρος είναι άμεσα παθών.

²³⁸ ΑΠ 136/2013 «Η μη προσυπογραφή του πρακτικού της λήψης της απόφασης της μονοπρόσωπης Ε.Π.Ε. από συμβολαιογράφο αυθημερόν σύμφωνα με το άρθρο 43^Α παρ. 5 Ν. 3190/1955, δεν επιφέρει ακυρότητα της απόφασης ούτε επηρεάζει το νομότυπο της έγκλησης ή της παράστασης».

²³⁹ Ίδετε Ν. Ρόκας, ό.π., σελ. 570.

²⁴⁰ Ως τέτοιες επείγουσες περιπτώσεις έχουν κριθεί η υποβολή έγκλησης και δήλωσης παράστασης σε κατ' έγκληση διωκόμενο εγκλήματα όταν αυτό γίνεται αντιληπτό λίγο πριν την παρέλευση της τρίμηνης προθεσμίας της εγκλήσεως, αλλά και η δήλωση παράστασης σε αυτόφωρα αδικήματα εις βάρος της Ι.Κ.Ε.· Ίδετε Α. Ζήσης, ό.π., σελ. 93.

²⁴¹ Ίδετε Ν. Ρόκας, ό.π., σελ. 119.

γίνεται και εδώ δια των διαχειριστών της Ο.Ε. Η νόμιμη διαχείριση της Ο.Ε. είναι -σε αντίθεση με τις κεφαλαιουχικές εταιρείες- ατομική, ήτοι ασκείται από κάθε ομόρρυθμο εταίρο ατομικώς. Φυσικά και εδώ το καταστατικό μπορεί να προβλέπει συλλογική διαχείριση ή να αναθέτει την διαχείριση και εκπροσώπηση σε συγκεκριμένα πρόσωπα, πάντοτε όμως μόνο σε εταίρους και ποτέ σε τρίτους (άρ. 254 και 257 Ν. 4072/2012). Φυσικά δεν είναι δυνατόν ποτέ η Ο.Ε. να μείνει δίχως διαχείριση και εκπροσώπηση, για αυτό και αν υπάρχει καταστατική διαχείριση αλλά αδυνατεί να ασκήσει τα καθήκοντά της, αναβιώνει η νόμιμη διαχείριση, ήτοι η ατομική²⁴². Τέλος, η δήλωση παράστασης γίνεται πάντοτε για λογαριασμό της Ο.Ε., εκτός από τις περιπτώσεις που βλάπτεται άμεσα και ο ομόρρυθμος εταίρος²⁴³.

Ένα βασικό ζήτημα που ανέκυψε σε σχέση με την Ο.Ε. είναι τι συμβαίνει όταν το έγκλημα τελείται από τον διαχειριστή εταίρο. Στην πραγματικότητα εν προκειμένω ζημιούμενος είναι ο έτερος ομόρρυθμος εταίρος, ο οποίος όμως -κατά την πάγια άποψη της Νομολογίας²⁴⁴- δεν μπορεί να παρασταθεί στην ποινική δίκη. Η άποψη αυτή επικρίθηκε έντονα από την Θεωρία²⁴⁵, ενώ μάλιστα υπήρξαν κάποιες αποφάσεις των Δικαστηρίων κινούμενες προς την αντίθετη κατεύθυνση²⁴⁶, οι οποίες όμως αποτέλεσαν απλώς φωτεινές εξαιρέσεις και όχι το εφιαλτήριο για την μεταβολή της Νομολογίας. Ένα ακόμη ζήτημα αφορούσε τις αδημοσίευτες Ο.Ε., ήτοι εκείνες για τις οποίες δεν τηρήθηκαν οι προβλεπόμενες διατυπώσεις δημοσιότητας. Το πρόβλημα επιλύθηκε αρχικώς με την ΟΛΑΠ 22/1998²⁴⁷ και πλέον με το άρ. 251 Ν. 4072/2012, δυνάμει των οποίων, αν η αδημοσίευτη Ο.Ε. αναπτύξει εμπορική δραστηριότητα, εφαρμόζονται κανονικά οι διατάξεις της Ο.Ε.,

²⁴² Γνωμοδότηση υπ' αριθμ. 339/2012 του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους περί δικαστικής εκπροσώπησης Ο.Ε.

²⁴³ ΑΠ 1706/1994 ΠοινΧρον ΜΔ/1994, σελ. 1435: σε περίπτωση ψευδορκίας όταν στην δίκη που έλαβε χώρα το έγκλημα εναγόμενοι ήταν και οι ομόρρυθμοι εταίροι ατομικά, τότε ζημιώνονται άμεσα.

²⁴⁴ ΟΛΑΠ 1/1994 ΠοινΧρον ΜΔ/1994, σελ. 208, ΟΛΑΠ 5/1994, ΠοινΧρον ΜΔ/1994, σελ. 211, ΑΠ 1333/2002 ΠοινΔικ 2003, σελ. 99, ΑΠ 201/2008 ΠοινΔικ 2008, σελ. 23, ΑΠ 1296/2007 ΠοινΔικ 2008, σελ. 129.

²⁴⁵ Ίδετε Λ. Μαργαρίτης, Ο νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/2019, 2020, τόμος Α', σελ. 391· Ν. Ανδρουλάκης, ό.π., σελ. 69 επ· Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σελ. 177 επ· Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 259-260.

²⁴⁶ Η Νομολογία παρουσίασε διακυμάνσεις ως προς το εν λόγω ζήτημα. Αναγνωρίστηκε αρχικώς η ενεργητική νομιμοποίηση του εταίρου με τις ΑΠ 122/1964 ΠοινΧρον ΙΔ/1964, σελ. 357, ΑΠ 39/1968 ΠοινΧρον ΙΗ/1969, σελ. 212, ΕφΑΘ 235/1969 ΠοινΧρον 1969, σελ. 179. Έπειτα κρίθηκε ότι νομιμοποιείται ο ζημιωθείς μόνο εάν φρόντιζε να διορισθεί ο ίδιος διαχειριστής της Ο.Ε. σύμφωνα με τις ΑΠ 1067/1972 ΠοινΧρον ΚΓ/1973, σελ. 263, ΑΠ 824/1974 ΠοινΧρον ΚΕ/1975, σελ. 178, ΑΠ 519/1978 ΠοινΧρον ΚΗ/1978, σελ. 621. Στη συνέχεια έγινε και πάλι δεκτό ότι νομιμοποιείται σε κάθε περίπτωση με την ΑΠ 1315/1982 ΠοινΧρον ΛΓ/1983, σελ. 512. Τελικώς κρίθηκε ότι δεν νομιμοποιείται ο εταίρος σε καμία περίπτωση με τις ΟΛΑΠ 1/1994 ό.π., ΟΛΑΠ 5/1994, ό.π.

²⁴⁷ ΝοΒ 1999, σελ. 228.

αντιμετωπίζεται δηλαδή ως μία de facto Ο.Ε.²⁴⁸, και ως εκ τούτου έχει υπόσταση και μπορεί να παρασταθεί προς υποστήριξη της κατηγορίας.

Ως προς την Ε.Ε. αξίζει απλώς να επισημανθεί ότι εξουσία διαχείρισης και εκπροσώπησης έχουν μόνο οι ομόρρυθμοι εταίροι και όχι οι ετερόρρυθμοι με βάση το άρθρ. 274 Ν. 4072/2012 και ως απότοκο αυτού μόνο οι ομόρρυθμοι μπορούν να δηλώσουν παράσταση προ υποστήριξη της κατηγορίας, εκτός αν προβλέπει διαφορετικά το καταστατικό. Κατά τα λοιπά ισχύουν όσο προαναφέρθηκαν για την Ο.Ε.

iii. ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΚΑΚΗΣ ΕΚΠΡΟΣΩΠΗΣΗΣ

Όπως αναλύθηκε ανωτέρω, η κακή εκπροσώπηση κατά την κρατούσα άποψη στη Νομολογία, θεωρείται απλώς μια διαδικαστική έλλειψη που δεν αφορά την ενεργητική νομιμοποίηση. Επομένως, εάν παρά την πλημμελή εκπροσώπηση, ο παριστάμενος δεν αποβληθεί από την ποινική δίκη, δεν επέρχεται απόλυτη ακυρότητα κατ' άρθρ. 171 παρ. 3 ΚΠΔ²⁴⁹.

Χ. ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΠΡΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ

Αξίζει να επισημανθεί ότι αναγνωρίζεται στον παριστάμενο προς υποστήριξη της κατηγορίας η δυνατότητα να παραιτηθεί από την παράσταση, αφού με βάση το άρθρ. 68 ΚΠΔ *«Κατά την διάρκεια της δίκης και πριν την έκδοση της απόφασης, αυτός που δήλωσε παράσταση για την υποστήριξη της κατηγορίας, μπορεί να παραιτηθεί από αυτήν με δήλωσή του σύμφωνα με τις διατυπώσεις των άρθρων 83 και 84»*. Συνάγεται λοιπόν, το συμπέρασμα ότι η παραίτηση υποβάλλεται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που υποβάλλεται και η δήλωση παράστασης, αναλόγως εάν γίνεται κατά το στάδιο της προδικασίας ή της επ' ακροατηρίω διαδικασίας.

Πιο συγκεκριμένα, κατά την προδικασία η παραίτηση μπορεί να λάβει χώρα είτε με το δικόγραφο της έγκλησης, είτε με δήλωση κατά την εξέταση του παθόντος από τον ανακριτή, είτε με αυτοτελές δικόγραφο, το οποίο υποβάλλεται στον αρμόδιο εισαγγελέα μέχρι το πέρας της ανάκρισης. Στην κύρια διαδικασία η παραίτηση γίνεται με προφορική ή έγγραφη δήλωση, η οποία καταχωρείται στα πρακτικά, σε οποιοδήποτε στάδιο πριν όμως

²⁴⁸ Ίδετε Ν. Ρόκας, ό.π., σελ. 124 επ.

²⁴⁹ ΑΠ 280/2012 ΠοινΧρον 2012, σελ. 673, ΑΠ 1577/2010 ΠοινΧρον 2011, σελ. 600, ΑΠ 475/2008 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

από την έκδοση της απόφασης, διότι διαφορετικά θα είχε την δυνατότητα να συμμετάσχει κανονικώς σε όλη την δίκη έχοντας τα δικαιώματα του παριστάμενου και εν συνεχεία σε τυχόν αρνητική για αυτόν απόφαση να παραιτηθεί και να αποφύγει τις συνέπειες²⁵⁰. Η παραίτηση μπορεί να δηλωθεί το πρώτον ενώπιον του δευτεροβάθμιου Δικαστηρίου ή του Αρείου Πάγου και πάλι όμως πριν από την έκδοση της απόφασης.

Η δήλωση της παραίτησης μπορεί να γίνει είτε αυτοπροσώπως από τον παριστάμενο, είτε δια πληρεξουσίου, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρ. 42 παρ. 2 ΚΠΔ. Κατά την διαδικασία στο ακροατήριο, η δήλωση παραίτησης γίνεται από τον πληρεξούσιο συνήγορο κατ' αναλογία του άρ. 83 παρ. 2 ΚΠΔ. Τέλος, πρέπει να πληρούνται επί ποινή απαραδέκτου και οι όροι που θέτει το άρ. 84 ΚΠΔ, ήτοι η δήλωση παραίτησης πρέπει να είναι ρητή, σαφής, αδιαμφισβήτητη δίχως όρους και επιφυλάξεις, να περιλαμβάνει μία «συνοπτική έκθεση» των πραγματικών περιστατικών που θεμελιώνουν την αξιόποινη πράξη και να αναφέρεται στους λόγους στους οποίους στηρίζεται. Σιωπηρή παραίτηση δεν είναι δυνατόν να νοηθεί²⁵¹.

Ως απόρροια της παραίτησης, ο παθών παύει να έχει πλέον την ιδιότητα του παριστάμενου προς υποστήριξη της κατηγορίας και στερείται όλων των συνακόλουθων αυτής δικαιωμάτων. Λαμβάνει πλέον την θέση απλού μάρτυρα. Μετά την παραίτησή του, δεν μπορεί να προβεί εκ νέου σε δήλωση, διότι η παραίτηση έχει οριστικό χαρακτήρα. Αξιοσημείωτο είναι τέλος, ότι τυχόν παραίτηση από την παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας δεν συνεπάγεται παραίτηση από την έγκληση, αλλά και το αντίστροφο²⁵², καθώς όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, η μία δεν αναπληρώνει την άλλη, επομένως αντίστοιχα και η παραίτηση από την μία δεν συνεπάγεται παραίτηση και από την άλλη.

Τέλος, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι υπό τον προϋσχύσαντα ΚΠΔ (άρ. 68 παρ. 3 πΚΠΔ), η απουσία του παριστάμενου δεν μπορούσε να οδηγήσει ουδέποτε σε αναβολή της δίκης. Η διάταξη αυτή είχε επικριθεί διότι είχε θεωρηθεί ως αντισυνταγματική, επειδή αντίκειται στις διατάξεις των άρ. 20 Σ και 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ. Υπό το νέο ΚΠΔ, η διάταξη αυτή δεν υφίσταται, με αποτέλεσμα εάν ο παθών έχει αποκτήσει ήδη από την προδικασία την

²⁵⁰ Ίδετε Λ. Μαργαρίτης, ό.π., Τόμος Α', σελ. 405.

²⁵¹ ΑΠ 1319/1998 ΤΝΠ Σάκκουλας.

²⁵² ΑΠ 599/2003 ΝοΒ 2003, σελ. 1964· Ίδετε Α. Ζήσης, ό.π., σελ. 340.

ιδιότητα του παριστάμενου και απουσιάζει κατά την κύρια διαδικασία, μπορεί η απουσία αυτή να οδηγήσει σε αναβολή της δίκης κατ' άρ. 349 παρ. 1 ΚΠΔ²⁵³.

XI. ΧΡΟΝΟΣ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ

Είναι σκόπιμο αρχικά να διευκρινιστεί ότι ο έλεγχος της νομιμότητας περιλαμβάνει δύο στάδια: πρώτα ελέγχεται το «νόμω βάσιμο», δηλαδή κατά πόσο ο δηλών παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας θα μπορούσε να έχει υποστεί υλική ή ηθική βλάβη από τα εκδικαζόμενο έγκλημα, ανάλογα με τα πραγματικά περιστατικά που ο ίδιος αναφέρει, και σε ένα δεύτερο στάδιο ελέγχεται το «ουσία βάσιμο», ήτοι αν ο δηλών έχει υποστεί πράγματι υλική ή ηθική ζημία²⁵⁴.

Κατά την ορθότερη άποψη, ο έλεγχος της νομιμότητας της παράστασης πρέπει να γίνεται στην αρχή της διαδικασίας, ευθύς μόλις υποβληθεί η προφορική δήλωση, πριν από την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας²⁵⁵. Τα στοιχεία της τυπικής νομιμοποίησης μπορούν εύκολα να ελεγχθούν. Δυσκολία υπάρχει ορισμένες φορές ως προς τη διάγνωση των στοιχείων της ουσιαστικής νομιμοποίησης και κυρίως ως προς την ουσιαστική βασιμότητα της αξίωσης. Μάλιστα, εφόσον ο νόμος δε θέτει κάποιο χρονικό περιορισμό ελέγχου της νομιμότητας της υποστήριξης της κατηγορίας, αυτός θεωρητικά μπορεί να γίνει και μετά το πέρας της αποδεικτικής διαδικασίας και τις αγορεύσεις των συνηγόρων²⁵⁶. Ωστόσο, μια τέτοια πρακτική πρέπει να αποφεύγεται από το δικαστήριο, καθώς η αποβολή του παριστάμενου λίγο πριν εκδοθεί η απόφαση είναι ανούσια, αφού ο κατηγορούμενος θα έχει έρθει αντιμέτωπος σε όλη τη δίκη με έναν αντίδικο που δεν είχε δικαίωμα να συμμετάσχει σε αυτή και ουσιαστικά καταστρατηγείται έτσι το άρ. 171 παρ. 3 ΚΠΔ²⁵⁷. Ως έσχατη λύση, λύση μπορεί να γίνει δεκτή η αποβολή του υποστηρίζοντος μετά την αποδεικτική διαδικασία, εφόσον αυτή κρίνεται απολύτως αναγκαία για να διαγνωστεί το νομότυπο της παράστασης και πάντως σε κάθε περίπτωση πριν τις αγορεύσεις των

²⁵³ Ίδετε Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σελ. 148-149· Α. Ζύγουρας, Η απουσία του πολιτικώς ενάγοντος και η αναβολή της ποινικής δίκης, Υπερ 1998, σελ. 397.

²⁵⁴ ΑΠ 1336/2016 ΠοινΧρον 2018, σελ. 300· Ίδετε Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 39 επ.

²⁵⁵ Ίδετε Ν. Ανδρουλάκης, ό.π., σελ. 89· Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 331-334.

²⁵⁶ ΑΠ 1699/2016 ΠοινΧρον 2018, σελ. 146, ΑΠ 533/2016 σελίδα Αρείου Πάγου.

²⁵⁷ Ίδετε Ν. Ανδρουλάκης, ό.π., σελ. 89· ΑΠ 299/2014 ΠοινΧρον 2015, σελ. 215, η οποία έκανε δεκτή αναίρεση λόγω απόλυτης ακυρότητας ένεκα ελλείψεως ενεργητικής νομιμοποίησης του παριστάμενου, η οποία ακυρότητα δεν αναιρείται από το ότι ο παριστάμενος παραιτήθηκε μετά το τέλος της διαδικασίας αγόρευσης, διότι επιβαρύνθηκε η θέση του κατηγορούμενου.

συνηγόρων²⁵⁸. Έτσι, ορθότερο είναι να θεωρηθεί ότι συντρέχει απόλυτη ακυρότητα στην περίπτωση όπου ο παριστάμενος αποβάλλεται λίγο πριν ή και μαζί με την έκδοση της τελικής απόφασης, καθόσον έχει συμμετάσχει σε όλη την αποδεικτική διαδικασία.

XII. ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΤΑΜΕΝΟΥ

Εφόσον, συντρέχουν σωρευτικώς οι ουσιαστικές και τυπικές προϋποθέσεις που θεσπίζει ο νομοθέτης, τότε ο παθών αποκτά αυτοδικαίως την ιδιότητα του διαδίκου της ποινικής δίκης, σύμφωνα με το άρ. 82 παρ. 4 ΚΠΔ. Το αυτό επιβεβαιώνεται και από το άρ. 70 παρ. 1 ΚΠΔ, δυνάμει του οποίου διάδικοι της ποινικής δίκης είναι ο ύποπτος, ο κατηγορούμενος και ο παριστάμενος προς υποστήριξη της κατηγορίας. Η απόκτηση της ιδιότητας του διαδίκου συνεπάγεται την απόκτηση από τον παριστάμενο μίας σειράς δικαιωμάτων, τα οποία σε μεγάλο βαθμό ισοδυναμούν με εκείνα του κατηγορούμενου, με αποτέλεσμα να εξασφαλίζεται έτσι η ισότητα των όπλων μεταξύ των διαδίκων και αρχή της δίκαιης δίκης, όπως αυτές θεμελιώνονται στα άρ. 4 παρ. 1 Σ, 20 Σ και 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ²⁵⁹. Ο ρόλος λοιπόν, του παριστάμενου προς υποστήριξη της κατηγορίας μέσω του νέου ΚΠΔ αναβαθμίστηκε αισθητά, ώστε να μπορεί να συμβάλει ενεργά και αποτελεσματικά στην ανακάλυψη της ουσιαστικής αλήθειας και στην ορθή απονομή της δικαιοσύνης, αποβλέποντας τελικώς στην καταδίκη του κατηγορούμενου και στην ηθική του δικαίωση για την βλάβη την οποία υπέστη από την εις βάρος του αξιόποινη συμπεριφορά.

i. ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΔΙΚΑΣΙΑ

Συνοπτικά²⁶⁰ θα αναφερθούν τα σημαντικότερα δικαιώματα του παριστάμενου προς υποστήριξη της κατηγορίας, τα οποία πρέπει να τα διακρίνουμε σε εκείνα που αφορούν το στάδιο της προδικασίας και σε εκείνα που αναφέρονται στην επ' ακροατηρίω διαδικασία. Κατά το στάδιο της προδικασίας ο παριστάμενος αποκτά τα δικαιώματα, τα οποία προβλέπονται στα άρ. 89-108 ΚΠΔ. Πιο συγκεκριμένα, ο παριστάμενος έχει το δικαίωμα διορισμού συνηγόρου (άρ. 89 παρ. 1 ΚΠΔ), το δικαίωμα παράστασης σε ανακριτικές πράξεις (άρ. 92 ΚΠΔ), το δικαίωμα αναβολής λόγω αδυναμίας παράστασης (άρ. 93 ΚΠΔ), το δικαίωμα

²⁵⁸ Ίδετε Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 333.

²⁵⁹ Ίδετε Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 377.

²⁶⁰ Για διεξοδική ανάλυση των δικαιωμάτων του παριστάμενου ίδετε Χ. Χιόνη-Χότουμαν, Τα δικαιώματα του παθόντος στην ποινική διαδικασία, Η επίδραση του ενωσιακού δικαίου στην ελληνική ποινική δίκη, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021, σελ. 199 επ.· Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 377 επ.· Α. Ζήσης, ό.π., σελ. 343 επ.

υποβολής ερωτήσεων και παρατηρήσεων (άρ. 94 ΚΠΔ), το δικαίωμα πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας (άρ. 100 και 107 ΚΠΔ), το δικαίωμα να αιτηθεί διενέργεια πραγματογνωμοσύνης (άρ. 183 ΚΠΔ), να ζητήσει την εξαίρεση διορισθέντος πραγματογνώμονα (άρ. 192 εδ. α' ΚΠΔ), να ενημερώνεται από τους πραγματογνώμονες για την καταστροφή του αντικείμενου της πραγματογνωμοσύνης (άρ. 195 παρ. 3 ΚΠΔ), το δικαίωμα να διορίζει τεχνικό σύμβουλο (άρ. 204 ΚΠΔ), το δικαίωμα της προσφυγής για διαφωνία με τον ύποπτο/κατηγορούμενο ή τον εισαγγελέα (άρ. 244 παρ. 5 ΚΠΔ), το δικαίωμα να λάβει γνώση του πέρατος της ανάκρισης (άρ. 308 παρ. 4 εδ. α' και β' ΚΠΔ), το δικαίωμα να λάβει γνώση της εισαγγελικής πρότασης και να υποβάλει υπόμνημα (άρ. 309 παρ. 2 εδ. α' ΚΠΔ) και το δικαίωμα να ενημερωθεί για τυχόν νέα έγγραφα κατά το στάδιο του συμβουλίου (άρ. 310 παρ. 2 εδ. γ' ΚΠΔ). Δεν πρέπει να λησμονούμε και τα εισαγωγικά δικαιώματα του παριστάμενου, ήτοι το δικαίωμα να υποβάλει αίτηση εξαίρεσης (άρ. 14-16) και το δικαίωμα παραίτησης από την υποστήριξη της κατηγορίας (άρ. 68 ΚΠΔ).

ii. ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Από την άλλη, κατά την κύρια διαδικασία ο παριστάμενος έχει τα εξής δικαιώματα: το δικαίωμα να λάβει τον λόγο πριν από την έκδοση κάθε απόφασης (άρ. 138 παρ. 1 εδ. α' ΚΠΔ), το δικαίωμα κλήτευσης μαρτύρων υπό την προϋπόθεση έγκυρης ενημέρωσης 5 τουλάχιστον ημέρες πριν την δικάσιμο του κατηγορούμενου (άρ. 326 παρ. 2 ΚΠΔ), το δικαίωμα να ζητήσει την εξέταση μάρτυρα (άρ. 328 εδ. α' ΚΠΔ), το δικαίωμα να αιτηθεί την διεξαγωγή της δίκης κεκλεισμένων των θυρών (άρ. 330 ΚΠΔ), το δικαίωμα να απευθύνει ερωτήσεις (άρ. 333 παρ. 2 και 3 ΚΠΔ), το δικαίωμα αίτησης διόρθωσης (άρ. 335 παρ. 1 ΚΠΔ), το δικαίωμα αναβολής (άρ. 349 ΚΠΔ), το δικαίωμα αναβολής ή διακοπής της δίκης (άρ. 354 ΚΠΔ), το δικαίωμα του άρ. 356 ΚΠΔ, το δικαίωμα να υποβάλει ερωτήσεις σε μάρτυρες, πραγματογνώμονες και τεχνικούς συμβούλους (άρ. 357 παρ. 3 ΚΠΔ), το δικαίωμα σχολιασμού μαρτυρικών καταθέσεων (άρ. 358 ΚΠΔ), το δικαίωμα του άρ. 359 ΚΠΔ, το δικαίωμα αγόρευσης (άρ. 367 παρ. 1 ΚΠΔ), το δικαίωμα του άρ. 374 παρ. 3 ΚΠΔ, το δικαίωμα του άρ. 375 παρ. 3 ΚΠΔ, το δικαίωμα του άρ. 395 εδ. α' ΚΠΔ, το δικαίωμα διακοπής της δίκης ενώπιον ΜΟΔ (άρ. 402 ΚΠΔ), το δικαίωμα κλήτευσης μαρτύρων χωρίς προηγούμενη γνωστοποίηση (άρ. 422 ΚΠΔ), το δικαίωμα του άρ. 495 ΚΠΔ, το δικαίωμα να παρασταθεί στο δευτεροβάθμιο Δικαστήριο (άρ. 500 ΚΠΔ), το δικαίωμα εξέτασης μαρτύρων στο δευτεροβάθμιο (άρ. 502 παρ. 1 εδ. β' ΚΠΔ), το δικαίωμα του άρ. 504 παρ. 3 ΚΠΔ, το δικαίωμα συμμετοχής σε αναιρετική δίκη (άρ. 512 ΚΠΔ), το δικαίωμα λήψης αντιγράφου του

σημειώματος του εισαγγελέα του ΑΠ (άρ. 513 εδ. β' ΚΠΔ), το δικαίωμα αναβολής της αναίρεσης (άρ. 515 παρ. 1 εδ. α' ΚΠΔ), το δικαίωμα αγόρευσης του συνηγόρου ενώπιον του ΑΠ (άρ. 515 παρ. 2 εδ. β' και γ' ΚΠΔ), το δικαίωμα του άρ. 530 παρ. 2 εδ. β' και παρ. 3 ΚΠΔ και το δικαίωμα συμμετοχής στην κατ' επανάληψη δίκη (άρ. 532 ΚΠΔ).

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί, ότι σύμφωνα με το άρ. 367 παρ. 1 ΚΠΔ, ο υποστηρίζων την κατηγορία έχει το δικαίωμα αγόρευσης δια του συνηγόρου του, μόνο όμως ως προς το κεφάλαιο της ενοχής. Αντιθέτως, δεν έχει το δικαίωμα να ακουστεί επί της ποινής. Σε περίπτωση που ο συνήγορος του παριστάμενου κατά την αγόρευσή του επεκταθεί και σε ζητήματα ποινής ή του δοθεί ο λόγος ως προς αυτά υπό την ανοχή του Δικαστηρίου, παρά την ύπαρξη αντιρρήσεων, τότε επέρχεται απόλυτη ακυρότητα κατ' άρ. 171 παρ. 3 ΚΠΔ. Η απαγόρευση αυτή ισχύει ακόμα και ενώπιον του Αρείου Πάγου, ενώπιον του οποίου ο υποστηρίζων ως προς το σκέλος που η αναίρεση αφορά την ποινή δεν μπορεί να ακουστεί ούτε αναφορικά με την ουσία, αλλά ούτε και αναφορικά με τα νομικά ζητήματα αυτής, διότι σε κάθε περίπτωση αφορά κρίση επί της ποινής. Μάλιστα και το υπόμνημα (άρ. 515 παρ. 2 ΚΠΔ) που κατατίθεται από τον υποστηρίζοντα την κατηγορία ενώπιον του Ακυρωτικού Δικαστηρίου δεν επιτρέπεται να αφορά ζητήματα ποινής, άλλως δεν λαμβάνεται υπόψη. Αντιστοίχως, επειδή οι ελαφρυντικές περιστάσεις (άρ. 84 ΠΚ) εντάσσονται στο κεφάλαιο περί επιμέτρησης της ποινής, αφορούν και επηρεάζουν μόνο την ποινή και όχι την ενοχή του κατηγορούμενου, ο παριστάμενος δεν έχει το δικαίωμα να ακουστεί ούτε ως προς τις ελαφρυντικές περιστάσεις, τις οποίες επικαλείται ο κατηγορούμενος²⁶¹.

iii. ΑΡ. 172 ΠΑΡ. 2 ΚΠΔ

Στο σημείο αυτό πρέπει να γίνει αναφορά στο άρ. 172 παρ. 2 ΚΠΔ περί ελλείψεως ακροάσεως, σύμφωνα με το οποίο *«Σχετική ακυρότητα της διαδικασίας επέρχεται όταν ο εισαγγελέας ή ο παριστάμενος για την υποστήριξη της κατηγορίας ή ο συνήγορός του ζητήσαν να ασκήσουν δικαίωμα που ρητά τους παρέχεται από το νόμο και το δικαστήριο τους το αρνήθηκε ή παρέλειψε να αποφανθεί για την σχετική αίτηση»*. Ήδη με μία πρώτη ανάγνωση, συνάγεται το συμπέρασμα ότι με την διάταξη αυτή προστατεύονται μόνο τα δικαιώματα του παριστάμενου κατά την κύρια διαδικασία²⁶². Αυτό επιρρωνύεται και από το

²⁶¹ ΟΛΑΠ 2/2022 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ με ισχυρή αντίθετη μειοψηφία.

²⁶² Ίδετε Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σελ. 170.

γεγονός ότι η σχετική ακυρότητα συνιστά λόγο αναίρεσης της απόφασης (άρ. 510 παρ. 1 περ. Β' ΚΠΔ), όχι όμως λόγο αναίρεσης κατά του βουλεύματος (άρ. 484 ΚΠΔ). Προκειμένου να επέλθει η σχετική ακυρότητα απαιτούνται οι εξής προϋποθέσεις: α) ύπαρξη δικαιώματος που αναγνωρίζεται από το νόμο, β) υποβολή σαφούς αίτησης προς το Δικαστήριο και γ) αναιτιολόγητη άρνηση του Δικαστηρίου ή παράλειψή του να αποφανθεί σχετικώς. Εάν πληρούνται οι προϋποθέσεις αυτές, τότε ο παριστάμενος πρέπει να προσφύγει σε όλο το Δικαστήριο, σύμφωνα με το άρ. 335 παρ. 2 ΚΠΔ, άλλως η ακυρότητα δεν επέρχεται²⁶³. Αντιθέτως, η παραβίαση των δικαιωμάτων του παριστάμενου κατά την προδικασία, δεν επιφέρει καμία απολύτως έννομη συνέπεια. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια, ότι δεν πρέπει να τηρούνται τα δικαιώματα αυτά. Απλώς εάν τύχει να παραβιαστούν δεν επέρχεται ακυρότητα.

Γίνεται αντιληπτό συνεπώς, ότι παρότι με το νέο ΚΠΔ διευρύνθηκαν κατά πολύ τα δικαιώματα του παριστάμενου προς υποστήριξη της κατηγορίας, με αποτέλεσμα να εξομοιώνεται σχεδόν με τον κατηγορούμενο, οι δύο διάδικοι δεν αντιμετωπίζονται με το ίδιο τρόπο, καθώς όταν παραβιάζονται τα δικαιώματα του κατηγορούμενου επέρχεται απόλυτη ακυρότητα και όχι σχετική, με ότι αυτό συνεπάγεται. Επίσης, επέρχεται ακυρότητα ακόμα και όταν παραβιάζονται τα δικαιώματα του κατηγορούμενου στην προδικασία, όχι μόνο στην διαδικασία στο ακροατήριο. Τέλος, επέρχεται ακυρότητα αυτοδικαίως, δίχως να απαιτείται προηγούμενη αίτηση του κατηγορούμενου, όταν τα δικαιώματα που παραβιάζονται αναγνωρίζονται οίκοθεν. Με βάση τις επισημάνσεις και τις αντιθέσεις αυτές, θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι σε ορισμένες περιπτώσεις, ο παριστάμενος προς υποστήριξη της κατηγορίας παραμένει απροστάτευτος και ότι τα πλείστα όσα δικαιώματα που του αναγνωρίζονται καθίσταται κενά περιεχομένου, αφού η παραβίασή τους είτε δεν επιφέρει καμία απολύτως συνέπεια, είτε επιφέρει -υπό προϋποθέσεις- ήσσονος σημασίας συνέπειες.

iv. ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΕΝΔΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ

Τέλος, αξίζει να γίνει μία συνοπτική αναφορά στο δικαίωμα του παριστάμενου στην άσκηση ενδίκων μέσων. Κατά το παρελθόν πράγματι, ο τότε πολιτικώς ενάγων είχε περιορισμένες δυνατότητες άσκησης ενδίκων μέσων. Μάλιστα στην προδικασία και την άσκηση ενδίκων μέσων κατά των βουλευμάτων είχε σχεδόν τα ίδια δικαιώματα με τον

²⁶³ ΑΠ 1569/1990 ΠοινΧρον 1991, σελ. 679, ΑΠ 804/2008 ΠοινΛογ 2008, σελ. 519.

κατηγορούμενο²⁶⁴. Αυτό μαρτυράται και από τα άρθρα 466, 475 και 498 ΚΠΔ, στα οποία έχει παραμείνει η διατύπωση «ο διάδικος» ως προς την άσκηση των ενδίκων μέσων και όχι ο κατηγορούμενος. Υπό το νέο καθεστώς, λόγω της φύσης της παράστασης με μοναδικό σκοπό την υποστήριξη της κατηγορίας, ο παριστάμενος στερείται παντελώς του δικαιώματος άσκησης ενδίκων μέσων τόσο κατά την προδικασία στρεφόμενος κατά των βουλευμάτων, όσο και κατά την κύρια διαδικασία στρεφόμενος κατά των αποφάσεων²⁶⁵. Δεν δύναται μάλιστα να ασκήσει ούτε το έκτακτο ένδικο μέσο της επανάληψης της διαδικασίας. Η μοναδική δυνατότητα την οποία διαθέτει είναι να υποβάλει αίτηση στο αρμόδιο εισαγγελέα προκειμένου να ασκήσει εκείνος το ένδικο μέσο. Ο εισαγγελέας βέβαια, δεν δεσμεύεται ως προς την άσκηση του ενδίκου μέσου, αλλά επαφίεται στην διακριτική του ευχέρεια.

Τα μοναδικά ένδικα μέσα, τα οποία αναγνωρίζονται πλέον στον παριστάμενο προς υποστήριξη της κατηγορίας είναι η έφεση κατά διάταξης βουλεύματος που αποφαίνεται να μην γίνει κατηγορία ή απόφασης, μόνο όμως κατά το μέρος που ρυθμίζουν την απόδοση ή δήμευση πραγμάτων, δυνάμει των άρθρων 311 παρ. 2 και 372 ΚΠΔ. Εάν η απόφαση αυτή είναι ανέκκλητη, τότε μπορεί και πάλι να προσβάλει μόνο το αυτό τμήμα της απόφασης με αναίρεση, σύμφωνα με το άρθρο 504 παρ. 3 ΚΠΔ²⁶⁶. Το δικαίωμα αυτό το έχει ο παθών είτε κατέστη παριστάμενος και απέκτησε την ιδιότητα του διαδίκου, είτε όχι (άρθρο 495 ΚΠΔ)²⁶⁷.

Υφίσταται επομένως, ένα αγεφύρωτο χάσμα ανάμεσα στην ευρεία αναγνώριση δικαιωμάτων του παριστάμενου και στην ενίσχυση του ρόλου του στην ποινική δίκη από την μία, οι οποίες είναι σύμφωνες με τις παραδοχές της σύγχρονης αντεγκληματικής πολιτικής και της προστασίας του θύματος και στην αδυναμία προστασίας των δικαιωμάτων αυτών από την άλλη. Οι δυνατότητες προστασίας του παριστάμενου χρήζουν επαναπροσδιορισμού.

²⁶⁴ Για μία αναλυτική επισκόπηση όλων των τροποποιήσεων που υπέστησαν οι διατάξεις περί ενδίκων μέσων από τον παριστάμενο ίδετε Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, ό.π., σελ. 397 επ.· Ι. Ανδρουλάκης, ό.π., ΠοινΧρον ΞΔ, σελ. 641 επ.

²⁶⁵ Ίδετε Α. Παπαδαμάκης, ό.π., σελ. 518.

²⁶⁶ Ίδετε Χ. Χιόνη-Χότουμαν, Τα δικαιώματα του παθόντος στην ποινική διαδικασία, Η επίδραση του ενωσιακού δικαίου στην ελληνική ποινική δίκη, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021, σελ. 279.

²⁶⁷ ΑΠ 2290/2003 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

XIII. ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΟΥ ΑΡ. 588 ΚΠΔ

Όπως είθισται, όταν επέρχονται τροποποιήσεις σε κάποιον Κώδικα, ο νομοθέτης φροντίζει να περιλάβει ορισμένες μεταβατικές διατάξεις, οι οποίες ρυθμίζουν τι μέλλει γενέσθαι αναφορικά με τις εκκρεμείς υποθέσεις. Τον ρόλο αυτό, ως προς τις αλλαγές που επήλθαν από την μετατροπή του θεσμού της πολιτικής αγωγής σε εκείνον της παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας, εξυπηρετεί το άρ. 588 ΚΠΔ²⁶⁸. Κατά την ανάλυση του άρθρου αυτού δεν θα πρέπει να λησμονούμε ότι κατά την κρατούσα άποψη στη Νομολογία²⁶⁹, το άρ. 2 ΠΚ δεν εφαρμόζεται σε διατάξεις του ποινικού δικονομικού δικαίου, αλλά αντιθέτως εφαρμόζονται κάθε φορά οι διατάξεις που ισχύουν κατά τον χρόνο διεξαγωγής της εκάστοτε διαδικασίας.

Το ως άνω άρθρο προβλέπει αρχικά ότι εάν υπάρχουν διατάξεις σε ειδικούς ποινικούς νόμους, οι οποίες προέβλεπαν το δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής, αντικαθίστανται πλέον από το δικαίωμα παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας, ήτοι ο παθών μπορεί να παρασταθεί με σκοπό την ενίσχυση της κατηγορίας και την καταδίκη του κατηγορουμένου, δίχως να δύναται πλέον να εισφέρει αστικές αξιώσεις στην ποινική δίκη. Επίσης, το άρθρο αναφέρει ότι διατηρούνται σε ισχύ ειδικές διατάξεις, οι οποίες προβλέπουν την δυνατότητα παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας. Η ρύθμιση αυτή αναφέρεται σε διατάξεις, οι οποίες αναγνωρίζουν ex lege το δικαίωμα παράστασης, ακόμα και αν δεν υφίσταται η αμεσότητα της ζημίας. Τέλος, υπό τον παλαιό ΚΠΔ με βάση το άρ. 65 παρ. 2 εδ. β', το ποινικό Δικαστήριο είχε την ευχέρεια αντί να εκδικάσει το ίδιο τις δικαστικές αξιώσεις να τις παραπέμψει ανεκκαθάριστες στα πολιτικά Δικαστήρια. Πλέον τα ποινικά Δικαστήρια δεν ασχολούνται ουδόλως με τις αστικές αξιώσεις, για αυτό είναι υποχρεωμένα να παραπέμψουν ως προς αυτές στα πολιτικά Δικαστήρια. Εάν το Δικαστήριο επιδικάσει υπό το νέο καθεστώς αστικές αξιώσεις, επέρχεται υπέρβαση εξουσίας²⁷⁰. Ωστόσο, εάν οι αστικές αξιώσεις είχαν ήδη επιδικασθεί από το ποινικό Δικαστήριο πριν την μεταβολή του ΚΠΔ, το

²⁶⁸ «1. Όπου σε ειδικούς νόμους προβλέπεται δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής οι δικαιούμενοι παρίστανται μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας σύμφωνα με τις ρυθμίσεις των άρθρων 63 επ. του παρόντος κώδικα. 2. Ειδικές διατάξεις που προβλέπουν δικαίωμα παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας διατηρούνται σε ισχύ. 3. Αστικές αξιώσεις που έχουν εισαχθεί σε ποινικά δικαστήρια παραπέμπονται υποχρεωτικά ως ανεκκαθάριστες στα πολιτικά δικαστήρια, εκτός αν έχουν επιδικαστεί, οπότε ως προς αυτές εφαρμόζονται οι διατάξεις του καταργούμενου κώδικα ποινικής δικονομίας».

²⁶⁹ ΟΛΑΠ 1/2020 ΤΝΠ Ισοκράτης, ΑΠ 56/2020 ΤΝΠ Ισοκράτης, ΟΛΑΠ 1/2014 ΤΝΠ Ισοκράτης.

²⁷⁰ Ίδετε Γ. Ναζίρη, Διαχρονικό Ποινικό Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, σελ. 173.

ζήτημα αυτό μπορεί να τεθεί ενώπιον του δευτεροβάθμιου Δικαστηρίου εάν ασκηθεί έφεση. Στην περίπτωση αυτή, γίνεται δεκτό ότι το δευτεροβάθμιο Δικαστήριο μπορεί να εφαρμόσει το προγενέστερο καθεστώς και εάν εκδώσει καταδικαστική απόφαση να επιδικάσει και πάλι τις αστικές αξιώσεις αντί να τις παραπέμψει στα πολιτικά Δικαστήρια²⁷¹.

XIV. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Συμπερασματικά, λοιπόν, με το νέο ΚΠΔ επήλθαν ουσιώδεις αλλαγές στον θεσμό της υποστήριξης της κατηγορίας. Αντιμετωπίστηκαν αρκετά ζητήματα, τα οποία υπό το παρελθόν αποτέλεσαν τροχοπέδη για τον παθόντα και διευκολύνθηκε η διαδικασία δήλωσης παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι ο θεσμός δεν επιδέχεται επιπλέον βελτιώσεις. Ίσως θα ήταν γόνιμο τόσο ποινικοδογματικά, όσο και πρακτικά, ο θεσμός να απαγκιστρωθεί πλήρως της αστικής φύσεως και να αποκτήσει έναν αμιγώς ποινικό χαρακτήρα. Ως επακόλουθο αυτού, θα μπορούσαν να απλοποιηθούν έτι περισσότερο οι τυπικές-διαδικαστικές προϋποθέσεις που τίθενται για την δήλωση παράστασης, ενώ ταυτόχρονα θα μπορούσε ο υποστηρίζων την κατηγορία να εξοπλιστεί με αντίστοιχα με τον κατηγορούμενο δικαιώματα, η παράβαση των οποίων θα επιφέρει ουσιώδεις συνέπειες. Μία τέτοια προσέγγιση του θεσμού φαίνεται να εναρμονίζεται καλύτερα με την σύγχρονη αντεγκληματική πολιτική και την ανάγκη προστασίας των θυμάτων του εγκλήματος. Φυσικά μία τέτοια μεταβολή δεν μπορεί να γίνει «αβρόχοις ποσί», αλλά χρήζει ιδιαίτερης προσοχής και επεξεργασίας, καθώς θα επιφέρει ουσιώδεις πρακτικές αλλαγές.

²⁷¹Ίδετε *I. Ανδρουλάκης*, Οι νέες ρυθμίσεις για την υποστήριξη της κατηγορίας, *Nova Criminalia*, τ.7, 2019, σελ. 12 επ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- N. Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, έκδοση 4^η, 2012.
- N. Ανδρουλάκης, ΚΠΔ (Νομολογία κατ' άρθρο), 2015.
- I. Ανδρουλάκης, Οι νέες ρυθμίσεις για την υποστήριξη της κατηγορίας, *Nova Criminalia*, τ.7, 2019, σελ. 12 επ.
- I. Ανδρουλάκης, Σκέψεις γύρω από την παρεμπόδιση (ή μήπως προπαρασκευαστική) απόφαση περί αποβολής της πολιτικής αγωγής, τα ένδικα μέσα κατά αθωωτικών αποφάσεων και την παράσταση του πολιτικώς ενάγοντος προς υποστήριξη της κατηγορίας, *ΠοινΧρον* ΞΔ, σελ. 641 επ.
- N. Αποστολίδης, Η «εν επιδικία» παραγραφή της αστικής αξίωσης και η επίδρασή της στη δήλωση υποστήριξης της κατηγορίας στο νέο ΚΠΔ, *ΠοινΧρον* 2020, σελ. 637 επ.
- N. Αποστολίδης, Το δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη (θεμελίωση-δικονομικές προϋποθέσεις ενάσκησης), εκδόσεις Σάκκουλα, 2010.
- E. Κριτσέλη, Ζητήματα νομιμοποίησης του νομικού προσώπου ως πολιτικώς ενάγοντος στην ποινική δίκη, *ΠοινΔνη*, 2004, σελ. 12 επ.
- A. Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, έκδοση 4^η, 2012.
- A. Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο Γενικό Μέρος, έκδοση 2^η, 2015.
- Θ. Δαλακούρας, Ποινική Δικονομία, Βασικές έννοιες και θεσμοί της ποινικής δίκης, εκδόσεις Σάκκουλα, 2003.
- Θ. Δαλακούρας, Ο νέος κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συνοπτική κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 4620/2019, 2019.
- A. Δημάκης, Η πολιτική αγωγή κατά το σχέδιο του νέου ΚΠΔ, *ΠοινΧρον* ΜΕ, σελ. 1141 επ.
- A. Δημάκη, Προβληματισμοί σχετικά με τις ειδικές ρυθμίσεις για την πολιτική αγωγή-Ταυτόχρονα μερικές σκέψεις για το μέλλον του θεσμού προς την κατεύθυνση μίας παράστασης αμιγώς ποινικού χαρακτήρα, *ΠοινΧρον* 2010, σελ. 529 επ.
- A. Ζήσης, Από τον πολιτικώς ενάγοντα στον παριστάμενο για την υποστήριξη της κατηγορίας, *Στον ποινικό κώδικα και στους ειδικούς ποινικούς νόμους*, εκδόσεις Σάκκουλα, 2023.
- A. Ζύγουρας, Η απουσία του πολιτικώς ενάγοντος και η αναβολή της ποινικής δίκης, *Υπερ* 1998, σελ. 397 επ.
- Σ. Ιωακειμίδης, Ενεργητική νομιμοποίηση για παράσταση πολιτικής αγωγής επί συγχώνευσης ανώνυμων εταιρειών – Συμβολή στην ερμηνεία της 933 ΑΚ, *ΝοΒ* 2017, σελ. 2007 επ.
- Κ. Κακαβούλης, Υποστήριξη της κατηγορίας: μία τύποις μετεξέλιξη της πολιτικής αγωγής, *ΠοινΧρον* ΞΘ/2019, σελ. 478 επ.
- Κ. Κακαβούλης, Αντιρρήσεις κατά της παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας λόγω απόσβεσης της αστικής αξίωσης, *ΠοινΧρον* 2021, σελ. 638 επ.
- A. Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, εκδόσεις Σάκκουλα, 1998.

- A. Καρράς, Επιτομή και ερμηνεία του ΚΠΔ, 2005.
- Θ. Κονταξής, Παράσταση πολιτικής αγωγής – η έννοια της αμεσότητας και οι λογικές υπερβάσεις, ΠοινΔικ 2003, σελ. 822 επ.
- Θ. Κονταξής, Είναι δυνατή η παράσταση πολιτικής αγωγής στα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος; ΠοινΔικ 2012, σελ. 1159 επ.
- Θ. Κονταξής, Παράσταση πολιτικής αγωγής δια πληρεξουσίου προς υποστήριξη της κατηγορίας, ΠοινΔνη 2004, σελ. 596 επ.
- M. Κουδελή, Η υποστήριξη της κατηγορίας υπό το πρίσμα του νέου ΚΠΔ, εκδόσεις Σάκκουλα, 2022.
- K. Κουτσογιώργος, Συμμετοχή σε ποινική δίκη προς υποστήριξη της κατηγορίας, όταν έχει παραγραφεί η αστική αξίωση για την ικανοποίηση της οποίας υπόχρεος δεν είναι ο κατηγορούμενος, ΠοινΧρον 2020, σελ. 461 επ.
- E. Κριτσέλη, Ζητήματα νομιμοποίησης του νομικού προσώπου ως πολιτικώς ενάγοντος στην ποινική δίκη, ΠοινΔνη, 2004, σελ. 12 επ.
- K. Μακρίδου, Η νέα διάταξη του άρ. 261 ΑΚ για την παραγραφή «εν επιδικία», ΝοΒ 2014, σελ. 249 επ.
- Λ. Μαργαρίτης, Η πολιτική αγωγή: σχέση αστικής και ποινικής δίκης, ΠοινΔικ 2005, σελ. 717 επ.
- Λ. Μαργαρίτης, Ο νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο Ν. 4620/2019, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020.
- Λ. Μαργαρίτης, Πολιτική αγωγή, θάνατος του δικαιούχου και δικαίωμα παράστασης των κληρονόμων του, ΠοινΧρον 2005, σελ. 1307 επ.
- Λ. Μαργαρίτης/Α. Ζαχαριάδης, Εμβάθυνση στην ποινική δικονομία, 1999.
- Λ. Μαργαρίτης, Αντιρρήσεις κατά της δήλωσης παράστασης πολιτικής αγωγής-παρατηρήσεις, ΠοινΔικ 2005, σελ. 1426.
- N. Μπιτζιλέκης, Ποινική προστασία της δημόσιας περιουσίας από εσωτερικές προσβολές – «Διαχειριστικά» εγκλήματα περί την υπηρεσία, ΠοινΧρον 2016, σελ. 89.
- Π. Μπρακουμάτσος, Ποινικό δίκαιο (ουσιαστικό και δικονομικό) και πολιτική δίκη, ΠοινΔικ 2013, σελ. 83 επ.
- Π. Μπρακουμάτσος, Προπαρασκευαστικές αποφάσεις – Εννοιολογικές συγχύσεις και ανακλύπτοντα ζητήματα, ΠοινΔικ 2015, σελ. 624 επ.
- Γ. Ναζίρης, Διαχρονικό Ποινικό Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020.
- M. Νταγγίνης, Η υποστήριξη της κατηγορίας από το ελληνικό Δημόσιο, Π.Ν. Σάκκουλας, 2020.
- A. Πάντος, Η νέα ρύθμιση του 261 ΑΚ για την διακοπή της παραγραφής της αστικής αξίωσης και οι συνέπειες επί της παράστασης πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη, ΠοινΧρον 2015, σελ. 248 επ.

ΣΤ. Παπαγεωργίου-Γονατάς, Πολιτική αγωγή-Υποστήριξη της κατηγορίας: «Σχέση μείζονος προς έλασσον;», ΠοινΧρον ΞΒ, σελ. 481 επ.

Α. Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία, Η δομή της ποινική δίκης, έκδοση 9^η, 2019.

Α. Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία, Θεωρία-Πράξη-Νομολογία, 2008.

Α. Παπαδαμάκης/ Ν. Νίκα, Η σχέση πολιτικής και ποινικής δίκης στο χώρο της πολιτικής αγωγής, ΠοινΔικ 2009, σελ. 1121 επ.

Ν. Ρόκας, Εμπορικές Εταιρείες, έκδοση 9^η, 2019.

Κ. Ρόκας, Ο νέος νόμος για τις ανώνυμες εταιρείες, Μία κριτική αποτίμηση, ΝοΒ, 2019, σελ. 258.

Χ. Σεβαστίδης, Πολιτική αγωγή: εφαρμογή του νέου άρθρου 261 ΑΚ και επί εγκλημάτων που τελέστηκαν πριν την ψήφιση του Ν. 4139/2013, ΠοινΔικ 2015, σελ. 673 επ.

Χ. Σεβαστίδης, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (ερμηνεία κατ' άρθρο), ενημέρωση τόμων Ι και ΙΙ, 2015.

Χ. Σεβαστίδης, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (Ν. 4620/2019): ερμηνεία κατ' άρθρο, 2023.

Ι. Τσακάλης, Παράσταση πολιτικής αγωγής επί παραγεγραμμένης αξίωσης, Σχετική ή απόλυτη ακυρότητα; ΠοινΧρον 2012, σελ. 337 επ.

Ι. Τσακάλης, Και πάλι για την επίδραση της παραγραφής της αστικής αξίωσης στην παράσταση πολιτικής αγωγής, ΠοινΧρον ΞΔ, σελ. 557 επ.

Χ. Χιόνη-Χότουμαν, Τα δικαιώματα του παθόντος στην ποινική διαδικασία, Η επίδραση του ενωσιακού δικαίου στην ελληνική ποινική δίκη, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.

Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη, έκδοση 2^η, 2015.

Α. Ψαρούδα-Μπενάκη, Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη, 1982.

Σ. Ψυχομάνης, Πτωχευτικό Δίκαιο, 2011.